

TÜRK EDEBİYATINDA NEV-YUNÂNİLİK

Şevket TOKER

Mehmet Kaplan'ın azîz hatrasına...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

BİRİNCİ BÖLÜM

Tanzimat Döneminden Nev-Yunânîlik Girişimine Kadar Edebiyatımızda
Eski Yunan ve Latin'e Duyulan İlgi3

İKİNCİ BÖLÜM

Batı'da Eski Yunan ve Latin Kültürüne İlgi11

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Türk Edebiyatında Nev-Yunânîlik Girişimi14

A- Girişimin Başlangıcı

B- Yahya Kemal ve Nev-Yunânîlik

C- Yakup Kadri ve Nev-Yunânîlik

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Nev-Yunânîlik Girişiminin Yankıları ve Millî Edebiyat Mensuplarının
Görüşleri36

SONUÇ42

METİNLER.....44

CEMİL MERİÇ'LE NEV-YUNÂNİLİK ÜZERİNE BİR KONUŞMA.....52

KAYNAKLAR56

Kitabın Hikâyesi62.

ÖNSÖZ

Edebiyatımızda Yahya Kemal ile Yakup Kadri'nin 1912'den itibaren öncülüğünü yaptıkları bir girişim vardır. Temeli, edebiyatımıza Eski Yunan ve Latin klasiklerini örnek almaya dayanan bu hareket, o dönemin edebiyat çevrelerinde ve basınında "Nev-Yunânîlik" adıyla anılır. Bu nedenle II. Meşrutiyet'i izleyen yıllarda edebiyatımızda görülen bu anlayıştan kaynaklanan girişimden, eserin gerek bölüm başlıklarında gerekse içeriğinde hep "Nev-Yunânîlik" olarak söz ettik.

Bizde Yunan ve Latin antikitesine ilgi büyük ölçüde Tanzimat döneminden itibaren görülür. Bu yıllardan başlayarak Yunan ve Roma edebiyatı, mitolojisi, tarihi, coğrafyası, felsefesi, güzel sanatları konularında yapılan çeviriler; yazılan makaleler ve eserler, bu âleme duyulan ilgiyi ve bu âlemi tanıma çabalarını gösterir. Bu nedenle, çalışmamızın asıl konusu olan "Nev-Yunânîlik" girişimine geçmeden önce, Tanzimat döneminden hareketin başlangıcına kadar, edebiyatımızda Yunan ve Latin antikitesine duyulan ilgiyi ayrı bir bölüm olarak vermeyi uygun bulduk. Bu ilk bölümü hazırlarken, bu konuda yapılmış çalışmaların yanı sıra, bu yıllar arasında yayımlanmış konuyla ilgili temel eserlere de başvurduk.

Çalışmamızın ikinci bölümünde de görüleceği gibi, edebiyatımızda bu girişim, Batı etkisiyle başlamış ve gelişmiştir. Bu nedenle temel bazı edebiyat tarihlerinden yararlanarak Batı'da -özellikle de Fransa'da- Yunan ve Latin kültürüne duyulan ilgiyi göstermeye çalıştık.

Edebiyatımızda Nev-Yunânîlik hareketinin nasıl başladığını ve geliştiğini, eserimizin esasını oluşturan üçüncü bölümde ele aldık. İki ünlü edebiyatçımızın yazarlık hayatlarının ilk yıllarında yöneldikleri girişimle ilgili olarak, Niyazi Akı ve Hasan Âli Yücel'in eserleri dışında bilgi bulunmadığını, konuyla ilgili bir tek makale bile yazılmamış olduğunu, çalışmalarımız sırasında hayretle gördük. Dönemin gazete ve dergilerinden konuyla ilgili malzeme ile Yahya Kemal ve Yakup Kadri'nin bu yolda yazdığı yazıları topladık. Ayrıca her iki edebiyatçımızın eserleri üzerinde yaptığımız incelemelerle, Yunan ve Latin kültürüne duydukları ilginin eserlerine nasıl yansıdığını göstermeye çalıştık. Yahya Kemal ve Yakup Kadri'yi edebiyatımızda böyle bir hareketi başlatmaya götüren süreci, gelişmeleri ve bu konuda neler yaptıklarını ayrı başlıklar altında ele alarak inceledik. Yine, dönemin gazete ve dergilerindeki makalelerden ve çeşitli eserlerden yararlanarak, hareketin yankılarını ve özellikle bu konuya en çok ilgi gösteren Millî Edebiyat mensuplarının görüşlerini ortaya koyduk. Harekete yöneltilen eleştirileri de belirttikten sonra, Cumhuriyeti izleyen yıllarda konuya ilgi

duyan aydınlarımıza ve edebiyatçılarımıza -başlı başına ayrı bir araştırma konusu olacağı gerçeğinden hareketle- değinmekle yetindik.

Sonuç bölümünde önceki bölümlerin genel bir özetini verdik.

Çalışmamızın Kaynaklar bölümü iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda yararlandığımız; Diğer Kaynaklar başlığı altında ise, kullanmadığımız ancak Nev-Yunânîlikle ilgili olan yayınlara yer verdik. Gerek metin içinde, gerekse kaynaklarda, kimi eserlerin tarihlerini, eserlerde hicrî ya da rumî olduklarına dair bir kayıt olmadığı için olduğu gibi aldık. Bu konuda açıklık taşıyanların ise parantez içinde ayrıca miladî karşılıklarını da belirttik. Kaynakçada, kitaplarla makalelerin birbirinden kolaylıkla ayırt edilebilmesini sağlamak için makaleleri tırnak içinde gösterdik

Çalışmamın konusunu belirlememde değerli ilgi ve yardımlarını gördüğüm hocam Prof. Dr. Mehmet KAPLAN'a ve tezimi yazma aşamasında karşılaştığım sorunların çözümünde değerli görüş ve önerilerinden yararlandığım hocam Prof. Dr. Selahattin OLCAY'a teşekkürü bir borç bilirim.

Şevket Toker, İzmir 1979.

BİRİNCİ BÖLÜM

TANZİMAT DÖNEMİNDEN NEV-YUNÂNİLİK GİRİŞİMİNE KADAR ESKİ YUNAN ve LATİN'E DUYULAN İLGİ

Bilindiği gibi, Osmanlı İmparatorluğu Batı'ya yöneldikten ve onu kendisine model aldıktan sonra, Batı medeniyetine yönelen dikkatler daha da artmıştır. Bu yönelişin tabii sonucu olarak çeşitli konularda geniş bir çeviri faaliyeti görülür.

Bu bölümde, Tanzimat'tan itibaren artarak süren Eski Yunan ve Latin kültürüne duyulan ilgiyi, tercümelemleri, yazılan eserleri ve yapılan tartışmaları genel çizgileriyle ortaya koymak istiyoruz.

Kuşkusuz Tanzimat'tan önceki dönemlerde de Türk bilgin ve aydınları, Yunan ve Latin kültürü üzerinde durmuşlar ve özellikle Arap ve Fars kanalıyla birçok bilginin ve filozofun hayatları ve fikirleri hakkında bilgi edinmişlerdir. Ayrıca, bazı bilim ve fikir adamlarımız Grekçe ve Latince eserlerdeki değeri keşfederek, bunları incelemeğe ve çevirmeğe özellikle önem vermişlerdir.

Latince ve Yunanca bildiği söylentileri bir yana, Fatih Sultan Mehmed'in Yunan ve Latin eserlerine önem vererek bunlardan birkaçını Türkçeye tercüme ettirdiği bilinmektedir.¹

XVII. yüzyılın büyük Türk bilgini Kâtip Çelebi'nin Latince bildiği ve bu dilden bazı çevirileri olduğu da bilinmektedir. XVIII. yüzyılda Yanyalı Esad Efendi ise Aristoteles'in Physique adlı eserini Yunanca aslından Arapçaya tercüme eder.² Bu tarihlerden çok daha önce XIII. yüzyılda Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin devrinin halk Rumcasıyla mülemmâlar yazmış olması da son derece ilgi çekicidir.³

Tanzimat'tan önceki kültür hayatımızın ve edebiyatımızın Yunan ve Latin dünyasıyla nasıl bir ilişki kurduğu ve bu yolda ne gibi eserlerin verildiği ve etkileşimlerin olduğu daha ileri çalışmalarla ortaya çıkarılabilir.⁴

Tanzimat'la birlikte, bizi ilgilendiren alanda da bilimsel, edebî kıymeti ne olursa olsun, pek çok makale yazılmış ve çeviriler yapılmıştır. Tanzimat'ın ilk yıllarında faaliyet gösteren Encümen-i Dâniş'in çalışmaları arasında Grek ve Latin tarihine de yer verildiği, encümen üyelerinden Ahmed Agribozî adlı bir zatın "Târih-i Kudemâ-yı Yunan ve Makedonya" adlı bir eser yazdığı bilinmektedir.⁵ Yine bu dönemde çıkan bir mizah gazetesinin *Diyojen* adını taşıması, bu âleme gösterilen ilginin kanıtlarıdır. Gazetenin mukaddimesinde "hakîm-i meşhur Diyojen" in karakteri ile bu gazete arasında bir ilişki bulunduğundan bu adın verildiği belirtilmektedir.

Yusuf Kâmil Paşa'nın 1859'da Türkçeye çevirdiği *Télémaque*, Eski Yunan tarihine ve mitolojisine karşı oldukça geniş bir ilgi uyandırmıştır.⁶

Bu dönemde yapılan çevirilerin çoğu Fransızcadandır. Latineden çeviri yapılmamıştır. Latin şairlerinden yapılan aktarmalar da genellikle adapte tarzındadır. Mihalaki'nin Theokritos ve Anakreon; Ziya Paşa'nın Plutharkos çevirileri dışında hemen hepsinde Osmanlı dili ve ruhu hâkimdir.⁷

Edebî eserler, Tanzimatçıların ilgisini pek fazla çekmemiştir. Tanzimat yazarları daha çok fikrî, felsefî konulara ilgi duymuşlardır. Bu

¹ Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1970, s.25-26

² Age. s. 143.

³ Abdülkadir Gölpınarlı, *Dîvân-ı Kebîr, Güldeste*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1955. s. XXI-XXII.

⁴ Bu konuda Tanpınar "İslâm edebiyatlarının, greko-latin medeniyetlerinin edebiyatlarıyla, halk hikâyelerindeki bazı transpozisyonlar, alışlar dışında, doğrudan doğruya hiçbir münasebeti olmadığını iyiden iyiye biliyoruz. (...) Ne Pindar ne Euripides, ne de Virgile, Türk şiirine veya uzun zaman ona örnek olan iki ananeye tesir etmiş değildir" der. *Yahya Kemal*, Yahya Kemal'i Sevenler Cemiyeti Neşriyatı, İstanbul 1962, s. 119.

⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 3. Baskı, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1967, s. 115.

⁶ Eserin çevirisinden uzun bir süre sonra Cemil Meriç eseri "Kâmil Paşa'nın Telemak'ı Avrupa'dan gelen bir Hümayunnâme. Yunan soluk bir fon kitabı. Konuşan Fenelon değil bir Osmanlı paşası" sözleriyle değerlendirir. Cemil Meriç, *Bu Ülke*, 3. Baskı, Ötügen Yayınevi, İstanbul 1976, s. 59.

⁷ Sonraki dipnota kadar verilen özette büyük ölçüde Melin Has-er'in çalışmasından yararlanılmıştır: *Tanzimat Devrinde Grek ve Latin Antikitesi ile İlgili Neşriyat (1254-1300)* İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Türkiyat Enstitüsü, Tez nr. 523, İstanbul 1962.

tutum, Tanzimatçıların fikrî ve sosyal meseleleri ön plânda tutan karakteriyle açıklanabilir.

Bütün bu çeviriler içinde, Yunancadan yapılan başarılı çeviriler, Mihalaki'nin yukarıda zikrettiğimiz iki çevirisidir.

Bunun dışında, o dönemde dikkati çeken Aisopos, Homeros, Sophokles, Aiskhilos gibi büyük Yunan edipleri, edebî yanları hiç dikkate alınmaksızın birer “hakîm” gibi gösterilmişlerdir. “Hakîm” de o dönemde politikacıdan şâire, hatibe kadar geniş bir anlam taşır.

Bunlardan Aisopos, dikkat ve ilgi çekenlerin başında gelmiş, on sene içinde dört kez tercüme edilmiştir. Homeros'un İlyada'sının bazı bölümleri manzum ve mensur olarak ilk kez Sadullah Paşa tarafından tercüme edilir.⁸ Buna karşılık Sophokles'in, Aiskhilos'un tragedyaları; Latin şâirlerinden Vergilius ve Horatius'un şiirleri hiç çevrilmemiş ve incelenmemiştir. Bunlardan sadece birkaç “*hakîmâne*” cümle aktarılmıştır.

Felsefî eserlerden; Kiotios, Lucianos ve Plutharkos'un üç eseri ve yine Plutharkos'un birkaç makalesi tercüme edilmiştir. Ayrıca Solon, Bias, Pittakos, Sokrates, Platon ve Aristoteles gibi birçok Yunan filozofunun sözleri tekrar tekrar yayınlanmıştır.

Bir Yunan tarihçisinden yapılmış müstakil tercüme yoktur. Fakat Yunan ve özellikle Roma tarihine dair pek çok fıkra ve hikâyeye nakledilmiştir. Bunların hemen hepsi erdem, adalet, yiğitlik ve yurtseverlik konularını işlemektedirler.

Eski Yunan tarihçilerinin eserlerinden yararlanılarak yazılmış Yunan tarihi ile ilgili tek eser, “Târih-i İskender bin Filipos”tur. Burada da yalnızca İskender'in hayatı üzerinde durulmuştur. Bunun dışında Yunan tarihçilerinden Herodotos, Xenophon, Thukidides, Polibios çeşitli vesilelerle yalnız adları geçen tarihçilerdir.

Yunan tarihi alanında Konstandinidi Efendi'nin yazdığı “Târih-i Yunanistan-ı Kadîm”de her ne kadar Grek tarihi, başlangıcından sonuna kadar tam olarak anlatılmışsa da eser, birtakım dil ve üslup hatalarıyla yüklüdür.

Bu iki eser dışında Yunan tarihi ile ilgili bir iki makale daha vardır. Bunlardan Necib Âsım'ın Fransızca'dan çevirdiği “Ansiklopedi” adlı eserin “Yunanlılar” bölümünde, Yunan tarihi bir bütün olarak ele alınmamış, sadece önemli olaylar ve kişiler üzerinde durulmuştur. Ahmed Midhat Efendi'nin “Yunân-ı Kadîm Zenânı” adlı makalesinde ise sadece kadın ve aile hayatı hakkında bilgiler verilmiştir.

Yunan uygarlık tarihine, Yunan siyasî tarihinden daha çok ilgi gösterilmiş, Eski Yunan'dan kalan heykeller, mimarî eserler, mezarlar ve silahlar üzerinde durulmuştur.

⁸ Hasan Ali Yücel, *Edebiyat Tarihimizden*, I. Cilt, TTK, Ankara 1957, s. 297-299.

Roma tarihi ile ilgili pek çok makale yazılmıştır. Roma tarihinin en çok ilgi çeken konuları; Roma İmparatorluğu'nun kuruluşu, komşu devletler üzerindeki egemenliği, Romalıların erdem ve yiğitlikleri ve kanlı eğlenceleri ile Caesar'ın kişiliği olmuştur.

Roma uygarlık tarihi üzerinde az durulmuş, Roma daha çok siyasî cephesiyle Tanzimat yazarlarının dikkat ve ilgisini çekmiştir.

Yunan mitolojisinden bahseden eserler arasında Şemseddin Sami'nin “*Esâtîr*” adlı eseri önem taşır. Bu kitapta Grek ve Latin mitolojisi bütünüyle tanıtılmıştır. Yazarın konuyu iyi bildiği, verdiği bilgilerin yanı sıra yargılarından da anlaşılmaktadır. Tanzimat döneminin en önemli tercümelerinden biri olan “*Télémaque*” da Yunan mitolojisini tanıtan eserler arasında sayılmalıdır.

Yunan felsefesi ile ilgili kitaplar, Münif Paşa'nın “*Muhâverât-ı Hikemiyye*”si ile Yanyalı K. Şükrü'nün “*Meşâhir-i Kudemâ-yı Felâsifenin Mücmelen Terceme-i Halleri*” adı altında Fenelon'dan çevirdiği biyografik bir eserdir. Yunan felsefesiyle ilgili olarak yazılan pek çok makalede ise daha çok filozofların biyografilerine yer verilmiştir. Ayrıca bir filozofu övmek ve yüceltmek için, onunla farklı düşüncede olan bir diğeri hakkında bazen haksız hükümler verilmiştir.

Thales, Solon, Sokrates, Aristoteles tekrar tekrar ele alınan şahsiyetlerdir. Özellikle “Solon'un kanunları”, “Sokrates'in ölümü” en çok ilgi çeken konulardır.

Yunan edebiyatı hakkında toplu bilgi veren ne bir kitap, ne de bir makale mevcuttur. Yalnızca Ebüzziya Tevfik'in “*Ezop*” adlı biyografisi ile Mehmed Arif'in Homeros, Hesiodos ve Aisopos'un hayat ve şahsiyetlerinden bahseden makaleleri vardır. Bu makalelerde de eksikler ve kişileri tek bir cephesiyle verme gibi zaaf lar görülür.

Latin edebiyatından ise hiç bahsedilmemiştir. Bazı makalelerde Vergilius, Horatius sadece isim olarak geçmektedirler. Bunlardan herhangi birinin hayatı ve edebî kişiliği üzerinde yapılmış bir inceleme yoktur.

Yunan hitabeti bağımsız bir konu olarak ele alınmamıştır. Yunan hatipleri arasında, Demosthenes ve Isokrates'in bir iki sözü ile Demosthenes'in bir resminden başka hiçbir yayın yoktur.

Roma hitabeti de başlı başına incelenmiş değildir. Yalnız Cicero'nun bir biyografisi mevcuttur. Fakat bu yazıda Cicero, bir hatipten çok bir bilge olarak ele alınmıştır.

Nâbizâde Nâzım'ın “*Esâtîr*” adlı eseri, devrin dikkati çeken eserleri arasında yer alır. Yirmi dört sayfalık bir risale mahiyetinde olan eserde mitoloji, “*Yunan ve Roma ahâli-i kadîmesinin i'tikâdât-ı sakîmesi mecmû'u*” olarak görülür. Mitolojinin kaynağından ve diğ er (Hint, Acem, Mısır, İskandinav) mitolojilerden bahsedildikten sonra, Eski Yunan

mitolojisinin tanrı, tanrıça ve yarı tanrıları hakkında bilgiler verilerek eser tamamlanır.⁹

1900 yılında “*Encümen-i Teftiş ve Muâyene azâsından*” Selânikli Hilmi'nin “*İlyas yahut şâir-i şehîr Omiros*” adı altında Yunancadan yaptığı İlyada tercümesini görürüz. Kırk altı sayfalık küçük bir kitap olan eser, sade bir dille ve mensur olarak tercüme edilmiştir. Esere “*Yunân-ı Kadîm edebiyatında şiirin mebâdi-i hikemiyyâtında mûcidlik şerefiyle muktezâ-yı irfan olan dâhi-i zî-iktidâr Omiros'un âsâr-ı edebiyyesinden “İlyas” nâmıyla yazdığı bir manzumeyi tercüme ediyorum.*” cümlesiyle başlayan yazar, eserin Doğu ve Batı ülkelerinde “*ciddî bir takdirle*” karşılandığını, bu yüzden bu tercümeyle düşündüğünü belirtir.¹⁰

“*Dârülfünûn-ı Osmânî Edebiyat Şubesi Muallimlerinden*” Mehmed Rauf'un ise 1911 yılında yayınlanmış bir ders kitabı olan “*Yunân-ı Kadîm Târih-i Edebiyatı*”¹¹ nı görüyoruz. 363 sayfa olan bu eser, “*Dârülfünûn-ı Osmânî birinci senesinde tedrîs edilen Yunân-ı Kadîm Târih-i Edebiyatı*” notlarından oluşmuştur. Eserde “*Bir kısım-ı mühimmi iklim-i cezbedârımızda doğup büyüyen*” Yunan şâir ve yazarlarının hayatları ve eserleri hakkında bilgi verilir. Yunan klasiklerinin bütün dünya dillerine çevrildiği halde, bizdeki örneklerin azlığından yakınan yazar, bu önemli eksikliğe temas ettikten sonra, bunu kapatmak için, esere zaman zaman çeşitli yazar ve şâirlerden yapılmış tercüme koyduğunu belirtir. Daha sonra kronolojik olarak çeşitli edipler ve eserleri hakkında bilgiler ve metinler verilir. Eser, devrinde ilgi ile karşılanır.¹²

Hâlî Ziya Uşaklıgil'in Dârülfünûn'daki hocalık yıllarına ait ders notları ise, öğrencileri tarafından “*Yunan Târih-i Edebiyatı*” adı altında bastırılır.¹³ 71 sayfalık eserde, Yunan edebiyatının “*1. Zaman itibariyle 2. Bu edebiyatta meydana gelmiş edebî nevi'ler itibariyle 3. Mevcudiyet noktaları itibariyle*” olmak üzere üç kısımda incelenmesi gerektiği belirtildikten sonra, otuz asırlık bir süreyi kapsadığı kabul edilen bu edebiyat, yedi döneme ayrılarak incelenir. Her dönemin özellikleri ve bu dönemlerde yaşamış şâir ve yazarlar tanıtılır.

Bir yıl sonra,¹⁴ Yahya Kemâl'in de üzerinde önemle durduğu ve büyük bir heyecanla karşıladığı Mehmet Tevfik Paşa'nın “*Esâtîr-i Yunâniyân*” adlı eseri yayımlanır.¹⁵ 762 sayfalık hacimli bir kitaptır.

⁹ Nâbizâde Nâzım, *Esâtîr*, Kasbar Matbaası, İstanbul 1310 (1894).

¹⁰ Selânikli Hilmi, “*İlyas yahut şâir-i şehîr Omiros*” Matbaa-yı Şirket-i Mürettibiye, İstanbul 1316 (1900).

¹¹ Mehmed Rauf, “*Yunân-ı Kadîm Târih-i Edebiyatı*”, Hacı Hüseyin Efendi Matbaası, İstanbul 1327 (1911).

¹² Râif Necdet, “*Musâhabe-i Edebiyye*” (*Resimli Kitap*, nr. 31, Haziran 1327 (1911) s. 548-557) başlığı altında yazdığı makalesinde, o güne kadar yalnız Fransız edebiyatı hakkında bilgi sahibi olduğumuzu, oysa Batı edebiyatlarının temelinde yer alan Eski Yunan edebiyatının mutlaka tanınması gerektiğini belirtir ve bu yolda çok olumlu bir çalışma olarak gördüğü bu eseri ve yazarın “*İtalyan Tarih-i Edebiyatı*” adlı eserini takdirle karşılar.

¹³ Halit Ziya, *Yunan Târih-i Edebiyatı*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1331 (1915).

¹⁴ Eserin iç sayfasında 1329, kapağında ise 1332 tarihi yer almaktadır. Kitabın 1329 yılında yazıldığını, ancak 1332'de yayımlandığını da eserin mukaddimesinden anlıyoruz.

¹⁵ Mehmed Tevfik Paşa, *Esâtîr-i Yunâniyân*, Mekteb-i Harbiye Matbaası, İstanbul 1332 (1916).

Eserine, kendisini bu yolda teşvik eden Abdülhak Hâmid'e teşekkürle ve ona ithaf ettiği bir şiiriyle başlayan M. Tevfik Paşa, eserinin önsözünde diğer milletlerin mitolojilerinden de söz eder. Fakat Yunan mitolojisini “*dikkate şâyân*” bulur ve yazara göre “*Yunan esâtîrindeki nezâhet, incelik*” diğerlerinde yoktur. Daha sonra yazar, Yunan tarihi, coğrafyası, inançları hakkında kısa bilgiler verir ve eserinin büyük bir bölümünü Yunan mitolojisine ayırır.

“*Türk edebiyatçılarının batı mitolojisi karşısında aldıkları tavır, oradan seçtikleri unsurlar, bunları kullanım tarzları birbirinden farklıdır. Şinasi bir şiirinde ‘su perisi’ imajını kullanır, Lamartine’den çevirdiği Méditations şiirinde “Zéphyr’i ‘bâd-ı sabâ’ ve ‘nesîm’ kelimeleri ile” karşılar.*¹⁶ Bu ifadelerde Batılı mitolojik unsurların yabancılığının silindiğini ya da gizlendiğini görüyoruz. Ziya Paşa’nın Plato’dan yaptığı bir çeviride ise yine ‘Ceres’ ve ‘Baküs’ isimlerinin açıklanışında İslâmî dünya görüşünün değerlendirmelerini buluruz. Tenkitlerinde eski Türk edebiyatının hayâl dünyasını şiddetle eleştiren Nâmık Kemâl’in ise Grek mitolojisine ilgi duymaması tabiidir.¹⁷

“*Eserlerinde muhayyel unsurlara geniş yer veren Abdülhak Hâmid, İslâm mitolojisinden olduğu gibi Grek mitolojisinden de faydalanmıştır. Onda ayrıca Asur (Süryani) din ve mitolojisinden gelen unsurlar da vardır*”.¹⁸

19. yüzyılın sonlarında yine konuyla kısmen ilgili olarak “Klasiklerin Tercümesi Meselesi” başlığı altında toplayabileceğimiz bir tartışma söz konusudur.

Tartışmayı Ahmet Mithat Efendi başlatır. Tercümân-ı Hakikat’te önce “Mitoloji ve Şiir”¹⁹ ve “Tekrar Mitoloji ve Şiir”²⁰ başlıklı iki makale yayımlar. Bir okuyucusunun mektubuna cevaben yazdığını belirttiği bu makalelerde, Yunan mitolojisinden ve diğer bazı milletlerin (Hint, İran) mitolojilerinden bahseder. Ayrıca bu yazılarda klasik kelimesinin menşei ve anlamları, kelimenin semantik evreleri ve onun zıddı olarak aldığı romantik kelimesinin anlamı üzerinde durur.

Klasik kelimesinin çeşitli kullanılış alanlarından da söz eden yazar, “... *biz Osmanlıların şu klasiklerden ne yolda istifade eyleyebileceğimizi ve o istifadeye vusûl için ne yolda hareket etmeliğimiz icab eyleyeceğini dahi bir makâle-i mahsûsaya derc eyleyeceğiz*”²¹ diyerek, bu konuda edebiyatçılarımızın görüşlerini de bekleyeceğini ifade eder.

¹⁶ İnci Enginün, “Abdülhak Hâmid’in Eserlerinde Grek ve Latin Mitolojisiyle İlgili Unsurlar”, *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992, s. 226-273.

¹⁷ Agm. s. 112.

¹⁸ İnci Enginün bu makalesinde, Abdülhak Hâmid’in, Yunan ve Latin mitolojisi ile ilgili unsurları hangi eserlerinde nasıl kullandığını ayrıntılı bir şekilde ortaya koyar.

¹⁹ *Tercüman-ı Hakikat*, C.XI, nr. 3542, 15 Mart 1306 (27 Mart 1890).

²⁰ *Tercüman-ı Hakikat*, C.XI. nr. 3546, 19 Mart 1306 (31 Mart 1890).

²¹ Agm.

Bu makalelerden yedi yıl sonra yazdığı “İkrâm-ı Aklam”²² başlıklı makalesiyle konuyu yeniden ele alır ve tartışmaya açar. Bu makalesinde bir arkadaşının kendisine söylediği: “*Epeyce seneler oldu ki zât-ı âliniz Avrupa’nın âsâr-ı edebiyesinden klasik addolunmak derecesini bulanların peyderpey lisânımıza tercümesini tavsiye buyurmuşunuz. Hatta Corneille’in Cid nâm eserini meydân-ı bahse koyarak pek güzel intikâl eylemişsiniz*” cümlesinden yola çıkarak, klasik eserlerin Türkçe’ye çevrilmesini yeniden öğütler.

Bizim için klasikler döneminin geçmesi bir yana, henüz gelmemiş olduğunu belirttikten sonra, Muallim Nâci’yi “*bir Racine, bir Boileau etmek için*” ne kadar çaba harcadığını, Muallim Naci’nin bizde Osmanlıca trajediye yol açmak için yaptığı çalışmaları ve başarısızlığını ekledikten sonra düşüncelerini : “*Biz hakikaten klasikler devrine henüz girmedik. Onun için diyorum ki Faust’lar, Cid’ler, Andromaque’lar, Romeo Juliet’ler gibi âsârı, üdebâmız, şuarâmız henüz vücuda getiremeyeceklerinden, hiç olmazsa şimdiki halde tercümelerini olsun vücuda getirelim.*” sözleriyle özetler.

Yazıda, klasiklerle ilgili olarak üç ayrı mesele üzerinde durulmaktadır :

- a. Bizim de bir klasik devrimiz var mı?
- b. Dilimiz klasik eserleri çevirmeğe elverişli mi?
- c. Klasikleri aslındaki doğrulukla çevirecek adamlarımız var mı?

Ahmet Mithat’a ilk cevap veren İkdam gazetesi sahibi Ahmet Cevdet olur. İkdam’da çıkan “İkrâm-ı Aklâm” başlıklı yazısında, klasikleri başka bir dile çevirmenin mümkün olamayacağını, ancak bu eserler hakkında tanıtıcı bilgiler vermek amacıyla çeviriler yapılabileceğini belirttikten sonra yazısını şu cümle ile bitirir: “*Klasikleri biz henüz tercüme edebilecek bir halde olmadığımızdan, onların bekâretini lisânımızın tevsûine kadar muhafaza etmeliyiz*”.²³

“Yine İkrâm-ı Aklâm”²⁴ başlıklı yazısıyla Ahmet Cevdet’e cevap veren A. Mithat Efendi, bir dilden başka bir dile harfi harfine yapılacak tercümelerin güçlüğüne temas edip bu konuda örnekler verdikten sonra, Ahmet Cevdet’in fikirlerine katılmadığını, boş durmakla bir dilin gelişemeyeceğini, bunun için, bu yolda çalışmaların gerektiğini belirterek sözlerini tamamlar.

Tartışmalara Cenap Şehabeddin de katılır. *Tercümân-ı Hakikat*’te çıkan “Klasikler Meselesi” başlıklı yazısında, konuyu tartıştıktan sonra, klasikleri tercüme etmenin lüzumsuzluğu sonucuna varır. Türk edebiyatının Batıdaki edebî akımları sıra ile izlemediğini, bizim klasiklere

²² *Tercümân-ı Hakikat*. C.XV. nr. 5823, 24 Ağustos 1313 (5 Eylül 1897).

²³ Hasan Ali Yücel, *Edebiyat Tarihimizden*, TTK Basımevi, Ankara 1957, s. 252.

²⁴ *Tercümân-ı Hakikat*, C.XV. nr. 5826, 27 Ağustos 1313 (8 Eylül 1897).

ihtiyacımız olmadığı için, onlara rağbet etmemiş olmamızla ortada olduğunu, edebiyatımızın bu yollardan geçirilemeyeceğini söyler. Aksi takdirde neden “*Yunân-ı kadîm*”den başlamak gerekmediği konusunda itirazların ileri sürülebileceğini, böyle bir gayretin bizi “*bir cereyân-ı ma’kûs ile devr-i Tûfân’a kadar sürükleyebileceğini*”²⁵ belirterek, böyle bir yola girilmesini doğru bulmadığını söyler.

Ahmet Mithat, “Klasikler ve Cenap Şehâbeddin Bey”²⁶ başlıklı makalesiyle buna cevap verir. Bu yazısında Cenap Şehâbeddin’in görüşlerini eleştirdikten sonra, yalnız Eski Yunan ve Latin eserlerine değil, eski Hint eserlerine kadar bile gitmek gerektiğini savunur.

Bu tartışmalarda Necip Âsım’la Ahmet Râsim Ahmet Mithat’ın; Hüseyin Dâniş ise Ahmet Cevdet’le Cenap Şehâbeddin’in yanında yer alır. Bu tartışmalara ayrıca tanınmamış imzalar da katılmış, çeşitli gazete ve dergilerde konuyla ilgili yazılar yer almıştır.

Ahmet Mithat, tartışmayı açan kişi olarak bütün yazılara ayrı ayrı cevap verip kendi görüşlerini savunmuştur. Yine bu tartışmalarda dikkati çeken önemli bir husus, tartışmaların ciddi bir havada sürmüş olmasıdır. Ancak bu ciddiyet, Kemâlpaşazâde Sait’in tartışmalara katılmasıyla bozulur. Daha önce Ahmet Mithat’la aralarında kavgaya kadar varan anlaşmazlıklar olan Sait Bey, Ahmet Mithat’ın görüşlerini alaycı bir üslupla eleştirir. Ahmet Mithat, Sait Bey’in bu yazısını *Tercümân-ı Hakikat*’te ağır bir yazıyla karşılar : “*Usûl-i maişetlerinde düello âdeti bulunmayan bizim gibi milletler nezdinde düello ile teşeffi imkânı görülmeyince doğacak netîce-i vahîmeyi*” hatırlatarak Sait Bey’i tehdit eder.²⁷

Bu defa Kemâlpaşazâde Sait, “Pehlevân-ı pâk-tıynet atûfetli Ahmet Mithat Efendim Hazretleri” başlıklı bir yazı yazarak, Ahmet Mithat’ın *Le Cid* tercümesindeki hatalarını ve tartışmalardaki görüşlerini alaycı ve saldırgan bir üslupla eleştirdikten sonra “*sizin meramınız kendinizi Avrupa maârifîyle meşgul göstermek ve ‘klasik, ‘dekadan’, ‘lengüvistikiyye’ gibi halka bigâne olan ta’birât ile halkı aldatmaktan ibarettir... Bu saçmalarla ezhân-ı nâsı taglît ederek uğraştırmayınız*” diyerek sözlerini tamamlar. Bu dönemde konuyla ilgili tartışmalar, bu son tartışma ile biter.

Tevfik Fikret, ünlü şiiri “Promete”de Yunan mitolojisinin bir kahramanını oğluna ve devrin Türk gençlerine örnek gösterir:

.....
Gör dâima önünde esâtîr-i evvelin
Gökten dehâ-yı nârı çalan kahramânını
Varsın bulunmasın bilecek nâm ü şânını.

²⁵ Hasan Âli Yücel, *Edebiyat Tarihimizden*, TTK Basımevi, Ankara 1957, s. 253.

²⁶ *Tercümân-ı Hakikat*, C.XV, nr. 5829, 30 Ağustos 1313 (11 Eylül 1897).

²⁷ *Tercümân-ı Hakikat*, C.XVI, nr.5896, 16 Eylül 1313 (28 Eylül 1897).

Tevfik Fikret'in bu sembol ile “*Rübâb-ı Şikeste'deki hülyaları içine kapalı âciz insan tipinin tam zıddı olan yeni insan fikrine ulaşmış*”²⁸ olması da ilgi çekicidir.

Buraya kadar verilen özet içine eklenebilecek şüphesiz pek çok şey vardır. Tanzimat'tan itibaren çeşitli edebiyatçılarımızın eserlerinde bu bakışla yapılacak incelemeler pek çok yeni şeyi ortaya çıkarabilir. Ancak bu bölüm sadece, edebiyatımızda Nev-Yunânîlik hareketinin²⁹ ortaya çıkışına kadar, Yunan ve Latin antikitesine duyulan ilgiyi, klasik eserlerin çevirisi ve değeri konusundaki görüşleri ve tartışmaları genel bir bakışla vermeyi amaçlıyor.

İKİNCİ BÖLÜM

BATIDA ESKİ YUNAN ve LATİN KÜLTÜRÜNE İLĞİ³⁰

Hümanizm ve Rönesans'tan sonra Batı kültür ve sanatı antik Yunan uygarlığıyla sürekli ilişki halinde olmuştur. Fransız düşünürleri XVI. yüzyılda ahlakî, XVII. yüzyılda edebî, XVIII. yüzyılda politik örnekleri hep Eski Yunan'da aradılar. Fenelon, Montesquieu, Diderot, Rousseau gibi XVIII. yüzyıl düşünürleri toplumsal kurumların ilkelerini, Eski Yunan tarihçilerinden yararlanarak kurmaya çalıştılar. Sosyal alanda beklenen sonucu vermeyen bu çalışmalar, edebiyat alanında André Chénier (1762-1794)'nin şahsında “*néo-classique*” akımın doğmasına neden oldu.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Fransız şiiri genel bir durgunluk dönemindeydi. Chénier, şiire yeni bir canlılık vermek için Fransız klasiklerinin değil, eski modellerin taklit edilmesini istiyordu. Ona göre “*Grek ve Latin modellerinin en iyi yanlarını alıp onları “görünmez bir dikiş”le birleştirmek*” gerekiyordu.³¹

Annesi Yunanlı olan ve Yunan edebiyatını çok iyi bilen Chénier, Grek kültürüyle yetişmişti. Kısa şiirleri, “tablo” diye adlandırabileceğimiz “Cuadros”ları genellikle bir silueti, heykeli yapılacak kadar güzel bir tavrı canlandırır. Zarif ve güçlü tabloların çizildiği bu şiirler okuyucuya birer friz etkisi verir. Chénier'nin şiirinde yeni olan, mısradaki âhengin, muhayyile ve duygunun hareketine uymasıdır. O, bu özelliğiyle sadeliğe ve saflığa ulaşmıştır. Grek ve Latin'den aldığı konuları “Bocolique”lerde

²⁸ Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1971, s. 142.

²⁹ Edebiyatımızda 1912'de başlayan bu girişim için ayrıca bkz. Şevket Toker, “Edebiyatımızda Nev-Yunânîlik Akımı”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi I*, İzmir 1982, s. 135-163.

³⁰ Bu bölümde Gustave Lanson'un “*Histoire de la Littérature Française*” Paris 1908; L'Abbé J. Calvet'nin “*Histoire de la Littérature Française*” Paris 1923; Daniel Mornet'nin *Fransız Edebiyatı Tarihi*, (Çev. Nevin Yürür) İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1946; Cevdet Perin'in *Çağdaş Fransız Edebiyatı I*, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1957 adlı eserlerinden yararlandık.

³¹ Mornet, s. 161.

dile getirmiştir. Grek tarzındaki bu şiirler konu bakımından değil, işleniş ve ruh olarak yenidir.

Chénier’yi izleyen Leconte de Lisle (1818-1894) önce bir romantik olarak karşımıza çıkar. Sonra parnasyen şiiri benimser. “Les Poemes Antiques”, “Les Poemes Barbares”, “Les Poemes Tragique” gibi eserlerindeki sanat doktrini “primitivisme” ve “realisme”dir. Bu yönüyle romantizmden realizme geçişi temsil eder. O da Chénier gibi ilhamı, fikirleri, konuyu, duyguları hep antikitede, Grek’te arar. Hatta ilhamı Hint’e kadar uzanır. Lisle, kusursuz bir işçidir; mısraları kapalı, ahenkli ve sağlamdır. Yüksek bir güzelliğin şiirini yapmıştır ama şiirlerinde hayat ve insan sevgisi yoktur. O, şiirin arkeoloğudur.

Leconte de Lisle’nin çevresinde toplanan genç şairler, “Parnasse Contemporain”ın şiir dergilerinde “kelimeleri heykeltıraşlar gibi işleme” anlayışında birleşirler. Ancak, yalnız José Maria de Herédia, sonuna kadar Lisle’nin görüşüne bağlı kalır. Herédia, senelerden oluşan bir tek şiir kitabı yayımlar: *Trophées* (1893). Bu kitapta plastik imajlar ağır basar. O, bir düşünür değil, kelime işçisidir. Konularını tarihten ve mitolojiden alır.³²

Atina’da doğan Yunan asıllı Fransız şairi Jean Moréas’ın asıl adı Yani Papadiamantopoulos (1856-1910)’tur. “*Les Syrtes*” (1884) adlı şiir kitabıyla önce dekadanlara katılır, daha sonra 1886’da yayımlanan “*Les Cantilènes*” adlı eseriyle sembolizme yönelir. 18 Eylül 1886’da “Figaro” gazetesinde çıkan ve büyük ilgi uyandıran sembolizmin manifestosunu kaleme alır. 12 Şubat 1891’de “*Le Plume*” dergisinin düzenlediği yemekte sembolizmin bir numaralı savunucusu olarak alkışlanan Moréas, iki yıl sonra, eskiden yazdığı bir çok şiiri yeniden kaleme alarak “*Autant en emporte le vent*” (Rüzgar Gibi Geçti) adı altında yayımlar.³³ Böylece Moréas, maziye yönelenlerin saflarına geçmiştir. Şair bu olayı şöyle açıklar: “Gerçek klasisizme, eski kaynaklara ve en sıkı an’anevî nazım kaidelerine dönmek lazım geldiğini bana ihtar etmekte içgüdüüm gecikmedi. Sembolizmin tam muzaffer olduğu bir sırada, arkadaşlarımdan ayrılmak cesaretini gösterdim. Bu yüzden, bana uzun zaman kin beslediler. Bugün ise memnuniyetle görüyorum ki herkes klasisizme dönmektedir”.³⁴ Klasisizme dönen Jean Moréas’ın bundan sonraki şiirlerinde ataları eski Greklerin izlerine rastlanır.

Moréas, Baudelaire’den beri durmadan modernleşen, yeniliklere açılan Fransız şiirini yeniden eskiye yöneltir. Böylece, Moréas’tan yüz yıl önce neo-classique bir şiir tarzı yaratan André Chénier yeniden ön plana geçer. Hatta Moréas o kadar ileri gider ki Racine’i bile taklide yeltenir. “*Stances*” adı altında topladığı şiirler, klasisizme dönüşün son aşamasını

³² Bu özellikleriyle Yahya Kemal’in ilk şiirlerinde açık etkisi görülür.

³³ Perin, s. 75.

³⁴ Perin, s. 75.

teşkil ederler. Bu şiirlerde eski dekadan ve simbolist şairin hüsrancı, umutsuzluğu, yerini Akdeniz iklimini yansıtan bol güneşli mısralara bırakır. Şair, hayatın kısalığından günlerin “rüzgar gibi” gelip geçişinden şikayet eder:

Hiçbir yerde görmediğim düşünceli deniz,
Saracaksın beni o hafif dumanlarınla;
Islak kumların üstünde ayaklarım, iz iz;
Unutacağım birden şehri de, dünyayı da.

Ey deniz, ey mahzun dalgalar, elinizde mi;
Vahşi kumlar üstünde soluyup inleyerek,
Avutabilir misiniz gönlümü, derdimi?
Gönlüm ki tek zevki artık sulara gömülmek.

(Hiçbir Yerde, O. Veli çevirisi)

Klasisizme dönüşü *Iphigénie* adlı bir trajedi yazacak kadar ileri götüren Moréas’ın Fransız şiirinde açtığı çığırın önemini abartmamak gerekir. Çünkü yeni kuşaklar içinde pek az sanatçı bu néo-classique yola girmiştir. Oysa, Baudelaire, Mallarmé hele Rimbaud’nun etkileri çok daha fazla ve kalıcı olmuştur.³⁵

Bütün bu neo-classique yönelişlerin, bunlar içinde de özellikle Herédia ve Moréas’ın Türk edebiyatında ortaya çıkacak olan Nev-Yunânîlik girişiminin hazırlanışında etkileri olacaktır. Bu etkileri, hareketin bizdeki temsilcileri olan Yahya Kemal ve Yakup Kadri’de ayrı ayrı inceleyeceğiz.

“Yahya Kemal’in hulya esen başının içinde Biblos kadınları, omuzlarında ince boyunlu destileriyle su doldurmaya gidiyorlardı. Yakup Kadri’nin hacımlı ve sevimli kafasında kıvrık sakallı, büyük cüsseli Yunan tanrıları, dolgun kalçalarının şehvetli oynayışlarıyla nazlı nazlı yürüyen Yunan tanrıçaları Olympos’taki zevk ve neşe meclislerini kuruyorlardı.”

Hasan-Âli Yücel, Edebiyat Tarihimizden, 1.Cilt, TTK Yayını, Ankara 1957, s.255.

“Edebiyatımızda Yunanperestlik Yahyâ Kemâl ile başlar, Yahyâ Kemâl ve Yakup Kadri ile. İran’dan Yunan’a geçen iki dost bu yolculuktan altın meyvelerle dönerler. Ama anlarlar ki gurbet tehlikelerle

³⁵ Perin, s. 76.

dolu... Bâkî'leri, Gaalib'leri, Hâmidleri yetiştiren bir şiiri, Yunân-ı kadîme bağlamak, ummânı ırmağa bağlamaktır."

Cemil Meriç, *Bu Ülke, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1976, s.59.*

"C.G. Jung, toplumların din ve medeniyet değiştirmeleri esnasında ya eski dinlere, yahut yabancı mitolojilere başvurduğunu, onlar vasıtası ile muvazenesi bozulan manevî varlığına yeni bir düzen vermeğe çalıştıklarını ileri sürer."

Mehmet Kaplan, *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, Dergâh Yayınları, İstanbul 1975, s.52.*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK EDEBİYATINDA NEV - YUNÂNİLİK GİRİŞİMİ

A. GİRİŞİMİN BAŞLANGICI

Türk edebiyatında Nev-Yunânîlik hareketini başlatan iki edebiyatçımız Yahya Kemal ve Yakup Kadri'dir. Her iki sanatçımızı edebiyatımızda böyle bir girişime yönelten kişisel faktörleri, bundan sonraki bölümlerde ayrı ayrı inceleyeceğiz.

Yahya Kemâl, Paris'te geçen edebiyat dolu günlerden sonra 1912'de İstanbul'a, "*Bahr-ı Sefîd Havza-i Medeniyeti*" fikriyle döner ve bir süre sonra tanıştığı Yakup Kadri'yle aynı görüşlerde birleşirler.

Yakup Kadri ise Fecr-i Âtî'de görüş ve anlayış bakımından kendisinden daha üstün bir kimseyi bulamamıştır.³⁶ Gerçi Refik Hâlî'ti, Ahmet Hâşim'i takdir eder; fakat onlarda kendisini etkileyecek bir kudret göremez. Bu arada, İstanbul'a dönen Yahya Kemâl ile tanışır. Yakup Kadri "*şahsiyetlerinin başkalarına rağmen, bu garip halli seyyaha bazı cihetlerde*" benzemektedir. Her ikisi de entelektüel birer gençtir; günün temel meselelerini konuşmaya başlarlar ve çabucak anlaşılırlar. Tanıştıklarında Yahya Kemâl 28, Yakup Kadri 23 yaşındadır. "*Paris'ten gelen Yahya Kemâl'in hulyâ esen başının içinde Biblos Kadınları*" vardır ve "*Yakup Kadrinin hacimli ve sevimli kafasında kıvırcık sakallı, büyük cüsseli Yunan tanrıları, dolgun kalçalarının şehvetli oynayışlarıyla nazlı nazlı yürüyen Yunan tanrıçaları Olympos'ta zevk ve neşe meclisini*" kurmaktadır.³⁷

³⁶ Hasan-Âli Yücel, *Edebiyat Tarihimizden*, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1957, s. 255.

³⁷ Age. s. 255.

Yahya Kemâl bu tanışmayı ve anlaşmayı Hasan Âli Yücel'e şöyle anlatır :

"1912'de Balkan harbinden önce İstanbul'a gelmişim. Yakup'la tanıştım. O, metinden Fransız edebiyatını okumuştur, okuyordu. İkimiz de bir hülyaya kapıldık; İran'dan Yunan'a geçmek... Eski edebiyatın mihrakı İran'dı. Geç olmakla beraber Yunan klasiklerine dönecektik. Nazariye şuydu : Modern edebiyatımız gerçi Avrupa'ya dönmüştü. Fakat bu model, Fransızların son şiiri ve son nesri idi. Bu kâfi olamazdı. Bütün Avrupa'yı anlamak için ancak Yunanlılardan başlamak lâzımdı.

Biz coğrafyaca, kısmen de medeniyetçe Yunanlıların vârisiyiz. Bu verasete din, mani olmuştur. Bu hal 1850 -1860 senelerine kadar sürmüştür. Biz, o tarihlerden bu yana hep Fransızlara tâbi olmuşuz. Bütün Fransızların ve onlarla beraber Avrupalıların menbaı olan Yunanlılara dönmeliyiz ki, tam manâsıyla bir edebiyatımız olabilsin. Binaenaleyh şiir ve fikir telâkkimizi değiştirmek, onların telâkkisini almak lâzımdır. Dövizimiz olarak Eflatun'un şu sözünü almıştık:

*"Biz medenîler, Akdeniz etrafında bir havuzun kenarlarındaki kurbağalar gibiyiz"*³⁸

Yahya Kemal, Eski Yunan'a dönüşün gerekçelerini böylece açıkladıktan sonra, neler yapacaklarını da şöyle anlatır :

"Estetikte, bilhassa lisan estetiğinde süslü ve boyalı Acem bediiyatından sobre ve beyaz olan lisana döneceğiz. Acemin teşbihli ve istiâreli sanatından Yunanın sağlam ve oturaklı cümlesine geçeceğiz. O zamanki müşahedelerimiz de millette bu istidadın bulunduğunu gösteriyordu. Nitekim Türk mimarisi böyledir. Onda Yunan çeşnisi vardır. Mimarimizdeki asillik ve basitlik gibi; süsten, çok boyalı cümleden, çıplak, sağlam cümleye geçeceğiz. Esasen Türkçenin çıplaklığa mail bir hali vardır. Nesirde Thukydides'in sobre lisanına geleceğiz. Modellerimiz onların epigram, idil, trajedi vesair şiir şekilleri olacaktır.

*Hasılı Renaissance'da bütün Avrupa milletlerinin ve Fransızların néo-classique şiirini vücuda getireceğiz. Felsefede, Sokrat'tan ve Platon'dan açılan hatta geleceğiz; şark felsefesini bırakacağız. Velhasıl bir nevi Nev-Yunânî edebiyat vücuda getireceğiz."*³⁹

Yahya Kemal'in sözlerinden de anlaşıldığı gibi, bu dönemde her iki edebiyatçımızın düşündüğü Eski Yunan'a dönüş; onun sadece edebiyatına

³⁸ Yücel, s. 255.

³⁹ Age. s. 256.

değil, ifade aracı olan nazım ve nesir dilinin özelliklerine, ayrıca düşünce tarzına ve felsefesinedir.

Bu tanışmayı, düşünce ve eylem beraberliğini bir de Yakup Kadri'den dinleyelim:

“Tarih⁴⁰ 1911. Ben o zamana kadar Yahya Kemâl adını işitmiş bile değildim. Bir gün Beyoğlu'nda “Bon Marche” pasajından geçerken birkaç arkadaşıyla birlikte gelen dostum Kıbrıslı Şevket'le rastlaşmış ve Şevket bana yanındakiler arasında kim olduğunu bilmediğim tıknazca bir genç adam –adını söylemeksizin- yarı şaka, yarı ciddî şu sözlerle tanıtmıştı :

“Öp elini, büyük edebiyat üstadımızın !”

Baktım; karşımdaki genç adamın edebiyatla herhangi bir ilgisi olabileceğine ihtimal vermedim. Şevket'in benimle şakalaşmaktan ziyade onunla alay ettiğini sandım ve gülerek elini sıktıktan sonra uzaklaşıp gittim”⁴¹

Yahya Kemal'le ilk kez böyle garip bir tarzda karşılaşan Yakup Kadri, o günlerde dostu Şefik Esat'ın evinde yapılan bir toplantıda yeniden karşılaştığı Yahya Kemal'in, üzerinde durduğu konular ve hali, tavrı karşısında yeniden hayal kırıklığına uğrar. Ancak aradan çok geçmeden, bazı edebiyat meraklılarının bulunduğu bir toplantıda ısrar üzerine kalkarak Batılı ve yerli şâirlerden şiirler okuyan Yahya Kemâl hakkında Yakup Kadri'nin fikirleri bütünüyle değişir.⁴²

Yakup Kadri bu tanışma sonrasında Nev-Yunânîliğe birlikte nasıl yöneldiklerini ise 1948 yılında Bern'de Hasan-Âli Yücel'e şöyle anlatır:

“— Ben o zaman Anatole France'ı okuyordum. Anatole France, Sur la Pierre Blanche (Beyaz Taş Üstünde)'nda paganismi müdafaa eder. Anlattıkları eski Yunan ve Roma'ya aittir. Bunda esatir devrinin ilahları çok geçer. Ben bunları merak ettim. Homeros, Sophocles, hepsi bu elemanlarla doludur. Bunun üzerine bu türlü eserlere heveslendim. Paris'ten memlekete dönen Yahya Kemal, o sıralarda Greco-Latin dünyasından bahsetmeğe başlamıştı. Hususiyle J. M. de Herédia, onu antik mevzulara götürmüştü. Bu iki şair, aynı menbalardan esintiler alıyorlardı. Bu müşterek ilham kaynağını bulayım istedim. Grek mitolojisi nedir, bu beni onu anlamaya sevketti. Eskilerin tercümelerini, bilhassa Loconte de Lisle'inkileri okudum. Öbür tercümeler, belki âlimane idi; doğrudu. Fakat Leconte de Lisle'in tercümelerinde Yunan hayatı ve şiiri canlı olarak vardı. Yahya Kemâl, Paris'ten Jean Moréas'lar, Herédia'larla dolu gelmişti. Orada, birer edebî köşe olan kahvelerde hep bunları konuşmuştu. Bunlar, Eski Yunan ha-

⁴⁰ 1912 olacak.

⁴¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1969, s. 141.

⁴² Age. s. 145.

*vasını taşıyorlardı. Ben onunla konuşarak, söylediğim yoldan buraya geldim”.*⁴³

Yukarıdaki ifadelerinden de anlaşıldığı gibi Yakup Kadri’yi bu ilgiye ilk yönelten Anatole France ve Yahya Kemâl olmuştur.

Yahya Kemâl, Tevfik Fikret’i 1912 yazında, arkadaşı Şefik Esad’ın aracılığıyla tanır.⁴⁴ Zaman zaman Âşiyân’a giderek onu ziyaret eder; edebiyat ve politikaya dair konuşurlar. Fikret’in hastalığı döneminde de süren bu ziyaretlerin birinde, sohbet sırasında “*Havza*” adıyla bir dergi çıkarma fikri doğar. Bu dergiyi Yahya Kemâl’le Yakup Kadri birlikte yöneteceklerdir. Tevfik Fikret, kadroya Cenap Şehabettin ve Rıza Tevfik’in de katılmasını ister. Onlarla da görüşmelerini Yahya Kemâl’e ısrarla tavsiye eder.⁴⁵ Bu tavsiye üzerine Yakup Kadri ile birlikte Cenap Şehabettin’in evinde, Rıza Tevfik’in de hazır bulunduğu bir toplantıda Nev-Yunânîlik ve Havza dergisi üzerinde konuşurlar. Ancak gerek Rıza Tevfik, gerekse Cenap Şehabettin bu fikre taraftar olmazlar ve olumsuz bir görüşme sonunda dağılırlar. Bu başarısız girişim, Yakup Kadri’yi öylesine etkiler ki Yahya Kemâl’e : “*Bizim yıkmak istediğimiz zevk ve fikirler işte bunların zevk ve fikirleridir, halbuki onlarla anlaşmağa gelmişiz!*”⁴⁶ demekten kendini alamaz.

Daha sonra başkaca temaslardan vazgeçerek Kasım 1913’ten itibaren Ali Kemâl’in Peyâm gazetesi ve onun edebî eki olan “Peyâm-ı Edebî”de Nev-Yunânîlikle ilgili düşüncelerini yansıtan yazılar yazmağa başlarlar. Bu yazıların muhtevaları üzerinde bundan sonraki bölümlerde ayrı ayrı duracağız.

B. YAHYA KEMAL ve NEV - YUNÂNÎLİK

Yahya Kemal’de Nev-Yunânîlik konusuna ilgi 1903’te Paris’e gidişinden sonra başlar. 1902 yılında İstanbul’da bulunduğu sıralarda henüz ne Homeros’u ne de Eski Yunan şiirini bilmektedir. Cuma günleri arkadaşlarıyla hükümet konağının karşısındaki bir kırathanede çay içip, Servet-i Fünûn nüshalarını okuduğu yıllarda karşılaştığı Homeros’un *İlyada*’sından şöyle bahseder :

“O aralık okuduğum eserler arasında İlyas unvanlı mütercem bir şiir okumuştum. Bu şiir beni fazla sarmıştı. Bunu bir Rumun eseri zannediyordum. Çok sonra anladım ki o zaman okuduğum

⁴³ Yücel, s. 262.

⁴⁴ Yahya Kemâl Beyatlı, *Siyâsî ve Edebî Portreler*, Yahya Kemâl Enstitüsü, İstanbul 1968, s. 6.

⁴⁵ Age. s. 10.

⁴⁶ Age. s. 10.

eser *Homeros'un Türkçeye yarım yamalak tercüme edilmiş llyada'sı imiş*".⁴⁷

1903'te Paris'e gitmek için yola çıktığı Memphis vapuruyla "*Adalar denizinin harikulade güzel bir akşamında*" Olimpos yakınlarından geçerken "*kadîm Yunan şiirine ve dinine dair hiçbir vukûfu olmadığı halde Hellase üstûresinin havasını*" hissetmektedir.⁴⁸

Paris'e gelince daha önce örnek aldığı Hâmid, Fikret, Cenap gibi üstatlarının yerini, Gérard de Nerval, Baudelaire, Victor Hugo, Leconte de Lisle, Mallarmé, Rimbaud, Verlaine, Herédia ve Moréas almıştır.⁴⁹ Bu yıllarda Yahya Kemâl ayrıca Ecole des Chartres'e gider; antikiteye merak sarar; kadîm vazolar, kabartmalarla ilgilenir; Yunan ve Latin eserlerini okur.⁵⁰

1906'da Yahya Kemâl'in Paris'te edindiği arkadaşlarından biri de "*Mora'dan Cezayir'in Bône şehrine hicret etmiş bir Yunan'lı tüccarın oğlu olan*" Stamos'tur. Paris'te tıp tahsili gören, ancak bir şiir tutkunu olan, Latince ve Yunanca bilen Stamos'un Yahya Kemâl üzerinde "*derin ve hayırlı*" etkileri olmuştur.⁵¹

Yirminci yüzyıl başları Paris'i çeşitli şiir görüşleri ve akımlarıyla kaynaşmaktadır. 1907 yılında diğer bir çok akımın ve şairlerin etkilerinin yanı sıra Jose-Maria de Herédia'dan da etkilenmeğe başlar. "*Latin ve Yunan şairlerinin değerini ondan*" öğrenir ve onun derli toplu eserine bağlanmasının, hayatının "*en esaslı bir talihi olduğunu*"⁵² itiraf eder. Herédia'yı okur ve severken Eski Yunan ve Latin şiirinin zevkine varan Yahya Kemâl, aynı zamanda öteden beri aradığı yeni Türkçeye yaklaştığının farkına varır. "*Söylediğimiz Türkçe, Eski Yunan ve Latin şiirindeki beyaz lisan gibi bir şeydi*"⁵³ derken, yeni bulduğu dilin saflığını ve sadeliğini anlatmak ister ve yeni Türkçeyi "*Yunan şiirinin ta yanı başında görmeğe*" başlar; asıl Türkçe ona "*Sophocles'in Yunancası ve Tacite'in Latincesi gibi*" saf görünür.⁵⁴ Herédia'nın Yahya Kemâl üzerindeki etkisi kuşkusuz derin olmuştur. Meselâ onun *Biblos Kadınları* adlı şiiri, Herédia'nın "*Le Réveil d'un dieu*" sonesinin bir varyasyonudur.⁵⁵

Onun Nev-Yunanî tarzda ilk şiir denemeleri 1905'te başlar. Şairin aynı zamanda ilk şiir denemeleri de olan bu başlangıcı, Yahya Kemâl şöyle anlatır :

⁴⁷ Yahya Kemâl Beyatlı, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyâsî ve Edebî Hatıralarım*, Yahya Kemâl Enstitüsü, İstanbul 1973, s. 100.

⁴⁸ Age. s. 83.

⁴⁹ Abdülhak Şinasi Hisar, *Ahmet Hâşim-Yahya Kemâl'e Veda*, Varlık Yayınları, İstanbul 1969, s. 162.

⁵⁰ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yahya Kemal*, Yahya Kemal'i Sevenler Cemiyeti Neşriyatı, İstanbul 1962, s. 64.

⁵¹ *Çocukluğum, Gençliğim*..., s. 105-106.

⁵² *Çocukluğum, Gençliğim*, s. 108.

⁵³ Age. s. 108.

⁵⁴ Age. s. 110.

⁵⁵ Adile Ayda, *Yahya Kemal -Kendi Ağzından Fikirleri ve Sanat Görüşleri-*, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1962, s. 52.

“Bir şiir, eğer az çok şahsî bir mahiyeti hâizse diyebilirim ki yer yüzünde ilk manzumem 1905’te Paris’te Théocrite, Moschus ve Bion gibi kadîm Yunan şairlerinin Fransızcaya Leconte de Lisle tarafından yapılan tercümelerini okuyarak almış olduğum tesirlerle yazılan ve o zamanın şiir Türkçesine göre yeni zevkte sayılabilecek bir küçük manzume idi.

O zaman gençlik harareti ile Türkçede nev-yunânî dediğim bir çeşnide Türkçemizin Yunan sanatı gibi beyaz ve çıplak olan güzelliğini belirterek bir çığır tecrübe ediyordum.

Bu müddeamı kafamda büyültmüştüm.

Meselâ, Türk zevkini asırlarca almış olduğumuz Arap ve Acem tesirlerinden uzaklaştırarak doğrudan doğruya Latin ve Yunan edebî terbiyesine bağlamak ve nihayet bütün Avrupa milletlerinde olduğu gibi sırf Yunan ve Latinlerden gelen edebî mîras çerçevesinde bir şiir vücûda getirmek hülyasına kapılmıştım.

Yunanca ve Latince bilmiyordum. Ancak Fransızların tâ Ronsarde’dan, Du Bellay’dan, André Cheniér’dan en son sembolist şairlere kadar tecrübe etmiş oldukları Yunan zevkindeki lisanlarını hararetle tâkib ediyordum.

Meselâ Leconte de Lisle’in doğrudan doğruya Théocrite’den tercüme ettiği bir idylle’i veya bir églogue’u okuyordum ve daha iyi benimsemek için ezberliyordum.”⁵⁶

Böylece, Yunan şiirinin çevirilerinden aldığı zevki ifade etmek için şair, Türkçe kelimeleri, düşünce ve duygularını aruzla söylemeye uğraşır ve o ifadeyi sağlayacak ritmi arar. Bu arayış, bir yandan da Yahya Kemâl’in şiir zevkini değiştirir ve onu “eskisi gibi bir çırpıda bir manzume söylemek şöyle dursun, birkaç mısra bile söylemekte güçlük çekmeğe” götürür.⁵⁷ Bu tutum Yahya Kemâl’i, hepimizin bildiği kuyumcu titizliğiyle işlenmiş mısraları yazmaya yönelir.

Yahya Kemâl’i Nev-Yunânîlik vadisinde etkileyen bir başka şair Jean Moréas’tır. Moréas, daha önce savunduğu sembolizmden vazgeçerek, 1891’de bu akıma karşı, gerçek sanatın ancak eski klasiklerde bulunacağı gerekçesiyle Romanisme (Eski Yunan ve Roma Okulu) adıyla ortaya çıkan yeni bir akımın önderliğini yapmağa başlar. 1899-1901 arasında Stances (Kıtalar) adlı şiirlerini yayımlar. Bu eser, o zamanın Fransız şiir çevrelerinde büyük yankılar uyandırır. Yahya Kemâl de 1903 yılında Paris’e gelmiş bulunmaktadır. Moréas, ileri sürdüğü görüşle, eski edebiyattaki biçim üstünlüğünü, yeni edebiyatın fikir ve felsefe görüşüyle birleştirmek amacındadır. Böylece hem yepyeni bir çığır açmış, hem de

⁵⁶ Nihad Sami Banarlı, *Yahya Kemal’in Hatıraları*, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 1960, s. 95-96.

⁵⁷ Age. s. 98.

kendinden önceki sanat akımlarından ayakta kalan değerleri birleştirmiş olacaktır.⁵⁸

Yahya Kemâl, Moréas'ı Vachette kahvehanesinde hemen her gün, günde birkaç kez görmektedir.⁵⁹ 1910'da arkadaşı Stamos'la gittiği Vachette'de Moréas'ın Sembolizm hakkında konuşmaması Yahya Kemal'i şaşırır. Daha sonra bu edebiyat çevrelerini iyi tanıyan bir arkadaşlarından Moréas'ın Sembolizmden ne kadar uzaklaştığını öğrenirler. Yahya Kemâl, Moréas'taki bu değişikliğe nasıl şaşırıldığını şöyle anlatır: “*Symbolisme tesmiyesini bulan ve isim babalığını alan o olduğu hâlde, en cür'et-kârâne numunelerini o vermiş iken, “sembolizm” gürültüsü bilhassa onun etrafında kopmuşken, Sembolizmden uzaklaşa uzaklaşa nihayet XVII. asır sonu şiirinde karar kılmıştı ve yanında Mallarmé'nin bile adı anılamıyordu.*”⁶⁰ O günlerden itibaren, Yahya Kemal'in özellikle Stances'dan esinlendiği ve etkilendiği bir gerçektir.⁶¹

Yunan ve Latin kültürüne özellikle Herédia ve Moréas'la yönelen Yahya Kemal, Paris yıllarında bu vadide şiir yazma denemelerine de girişir. Bunlardan çoğunu imha etmiştir. Bu konuda Abdülhak Şinasi Hisar şunları söylüyor :

“Sone yazdığı tecrübe ettiği yıllarda, defterime de bir sone yazmıştı. Yazık ki bu albüm yanmış ve Yahya Kemal, o zamanki bütün şiirlerini imha etmiştir.

O deftere o zaman ilâve ettiği bir sonenin üç son mısraını şimdi böyle hatırlıyorum :

Korent o dâhiye, Herkülyanom, bu heyetten

Ve Şekspir gibi ucûbe-i dehâetten

*Bir Akropol gibi âvâre bir harabe çıkar !”*⁶²

Yahya Kemal, 1912'de Médie vapuruyla İstanbul'a, bu vadide yazdığı Biblos Kadınları ve Sicilya Kızları adlı şiirleriyle ve kafasında Nev-Yunânîlik akımını temellendirecek “*Bahr-ı Sefid Havza-i Medeniyeti*” fikriyle döner.⁶³ İstanbul'da bir süre sonra Yakup Kadri ile birlikte Peyâm ve Peyâm-ı Edebî'de konuyla ilgili yazılar yazmağa başlarlar.

Yahya Kemal, Peyâm ve Peyâm-ı Edebî'de 15 Kasım 1913- 6 Aralık 1913 tarihleri arasında 4; 14 Ocak 1914- 8 Şubat 1914 tarihleri arasında

⁵⁸ Zahir Güvemli, *Yahya Kemal*, II. Bası, Güven Yayınevi, İstanbul 1943, s. 28-29.

⁵⁹ *Yahya Kemal'e Veda*, s. 163.

⁶⁰ *Yahya Kemal'in Hatıraları*, s. 93.

⁶¹ Tanpınar'ın, Yahya Kemal'in Moréas'a fazla borçlu olmadığını, ancak eski edebiyatımıza seçici bir gözle dönüşünde Moréas hareketinin payı olduğunu söyler. (Bkz. *Yahya Kemal*, s. 39) Yahya Kemal de bir konuşmasında Moréas'tan “porporsiyon”u (nisbet) öğrendiğini söyler. (Bkz. Sermet Sami Uysal, *İşte Gerçek Yahya Kemal*, İnkılâp ve Aka Basımevi, İstanbul 1972, s. 201)

⁶² *Yahya Kemal'e Veda*, s. 165.

⁶³ *Yahya Kemal'e Veda*, s. 171.

da 28 yazı yazar. Bu yazılarda Süleyman Sadi imzasını kullanır.⁶⁴ Bunlardan “Çamlar Altında Musahabe” başlığı altında topladığı 9 yazısında Nev-Yunânîlikle ilgili düşüncelerini yoğun bir biçimde verir. Ayrıca diğer yazılarında da zaman zaman konuya temas eder. Bu yazıların en önemlilerinden biri “*Bir Kitâb-ı Esâtîr*”⁶⁵ başlığını taşıyandır. “*Esâtîr-i Yunâniyân*” adlı eserin yazarı Mehmet Tevfik Paşa’nın himmetini övmek için yazılmıştır.

Yahya Kemâl yazısına, önce eseri dıştan tanıtarak ve yayımlanmasından duyduğu mutluluğu belirterek başlar:

*“Kabında, sabahın fecrinden akşamın fecrine kadar, ilâhlarla dolu ormanları inim inim inleterek, omuzunda ok ve yay üryan kızlarla koşuşan avcı ilahe Artémise mürtesem, bir kitâb-ı esâtîr intişâr etti. Ardı arası kesilmeyen ilmî te’lifât arasında bu bir vakıadır. Acaba Şark’da barbarlığın kandili sönerken bir kâhin tavriyle konuşan Yakup Kadri Bey’in dediği gibi, bu sene Lidya dağlarında ilâhlar mı uyanıyor?”*⁶⁶

Yazar, seksen sene evvel (Tanzimat’la) Asyalılıktan ayrılarak “*Bahr-ı Sefîd sahiline çömelmiş, müncî şâirin gemisini*”⁶⁷ beklediğimizi söyler. Bu eserin yayımlanmasının, gelecekte belki de Şarkta Rönesans döneminin başlangıcı olarak sayılacağını belirtir.

Ülkemizde geniş bir yayın faaliyetinin -buhranlı da olsa- var olduğunu, toplumda çeşitli meselelerin tartışılmaya başlandığını söyleyen yazar, bunu, Ortaçağın sonlarına doğru İtalya’da başlayan uyanış hareketlerine benzetir. İsa’nın ölümünden sonra, Batıda çeşitli kavimler ve milletler nasıl uyanış devrine kadar eski barbar uygarlıklarını sürdürmüşlerse, bizim atalarımız da yüzyıllarca Asya uygarlığını sürdürmüşlerdir. Fakat, Yahya Kemâl’e göre: “*Tarihte hayy ve muhyî bir insaniyet var: Bahr-ı Sefîd Havzası, hayata susayanlar, o havzanın sahiline doğru koşuyor. Târihin bu karn’ı fena bulmadan insanlar, Athena Pallas etrafında birleşecektir.*”⁶⁸

Bu düşünceleriyle Yahya Kemâl, bizim de artık Doğu uygarlığından çıkıp Batı uygarlığına dönmek zorunda olduğumuzu, Yeniden doğuş (Rönesans) döneminin bizde de açılacağını ve bir zamanlar barbar olan çeşitli milletlerin yaptığı gibi bizim de Akdeniz kıyısından hayat suyunu içeceğimizi belirtir.

Yahya Kemâl, Mehmet Tevfik Paşa’nın emekli olduktan sonra, Adalardaki köşküne çekilip mitolojiye dair bu eserini yazışı ile, XVIII. yüz-

⁶⁴ Gülsel Akatlı, *Yahya Kemal’in Peyâm, Peyâm-ı Edebî, İleri ve Tevhîd-i Efkârdaki Makaleleri*, Türkiyat Ens., Tez nr. 597, İstanbul 1962, s. 1-9.

⁶⁵ Yahya Kemal Beyatlı, *Edebiyata Dair*, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 1971, s. 172-174 (Peyâm-ı Edebî 31 Mart 1330 / 13 Nisan 1914).

⁶⁶ Age. s. 172.

⁶⁷ Age. s. 172.

⁶⁸ *Edebiyata Dair*, s. 173.

yılda birçok Fransız, İngiliz, İtalyan aydınının, ömürlerinin son yıllarını Atina, Roma, Floransa uygarlıklarını yazmağa vakfedişleri arasında bir paralellik kurar.

Sonraki satırlarda “*bu fikre çoğu zaman muarız olan o zamanki Turancı milliyetçilerin temsilcisi görünen Celâl Sâhir’e*”⁶⁹ cevap verdiği gibi, Yunan mitolojisi hakkındaki düşüncelerini de anlatır:

*“Her kavmin esâtîri vardır. Çünkü insanlar gözlerini açarken tabiatta ve tabiatın müşahidi kendilerinde gördükleri kuvvetleri ilâhe sandılar. Ak sakallar başbuğu Celâl Sâhir Bey’in gazabından, Türk Yurdunda bir köşeye çekilerek Jose Maria da Herédia Yunan ve Sicilya madalyonlarını derin gözlerle okuyan Mehmed Ali Teyfik Bey’e sığınarak diyebiliriz ki, Yunan esâtîri her kavmindir, medenî insanların ebedî kitabıdır. Geçen gün âteşin bir Asya üslûpkârı, gönlünü Yunânî esatire kaptıran Türk eshâb-ı huzûzuna şetmediyordu. Zavallı bilmiyor ki Türk, Cermen, Celtes esâtîri gibi, Yunan esâtîri de baştan başa hurafedir. Milo adasının Afrodite’si Samothrace’ın ilâhe-i zaferi, Yunânî temâşâ, Théocrite’in çobanlıkları; bütün devr-i intibah resmi, heykeltrâşîsi, zerkârî ve sîmkârî sanatı, hâsılı Homeros’tan bugüne kadar temaşada, destanda, rebâbî, rustâî, garâmî nevi’den şiirlerde, mûsikîde beliren o mahlûkât olmasa Yunânî esatirin ehemmiyeti nedir? Wagner derin bir irkiyyet sevdasıyla bütün Alman ilahlarından bir dâstân-ı mûsikî yaptı. Bununla beraber Almanlar hissên, ruhen, kalben kadîm Atina’ya perestişkâr, bütün medenîler gibi Nev-Yunânîdirler.”*⁷⁰

Bu açıklamalar, çeşitli sanat alanlarında Eski Yunan’ın önemini ve Batı medeniyetinin oluşumunda ortak bir temel olduğunu açık bir biçimde anlatmaktadır.

“Çamlar Altında Musahabe”lerde yazarın bu konudaki görüşlerini yoğun olarak görebileceğimizi söylemiştik. Bunlar, şairane nesirle ve diyaloglar tarzında kaleme alınmışlardır.

Yahya Kemâl, “*bir Romalı kayser gibi*” sıkıldığı bir günde Şişli’den Beyoğlu’na doğru vitrinleri seyrederek yürürken, ıssız bir ada hayatını anlatan bir hikâyeye okumak arzusuyla yanıp tutuşmaktadır. Bir kitapçıya girer ve orada muhayyilesinin “*kadîm bir âşinâsı bir te’lîf*”⁷¹ ile karşılaşır. Bu eser, İngiliz romancısı Wells’in⁷² science-fiction (bilim kurgu)

⁶⁹ Edebiyat Tarihimizden, s. 257.

⁷⁰ Edebiyata Dair, s. 173-174.

⁷¹ Yahya Kemâl Beyatlı, *Aziz İstanbul*, Millî Eğitim Bakanlığı 1000 Temel Eser, İstanbul 1969, s. 100. (Bu yazı, 17 Ekim 1915 tarihinde ilk kez Peyâm’da yayımlanmıştır.)

⁷² Herbert George Wells, (1866-1946). İngiliz romancısı. Önce öğretmen oldu. Sonra yazar olarak tanındı. İngiliz edebiyatının önde gelen şahsiyetlerinden biri oldu. İlk bilimsel hikâyelerinde “*The Time Machine*” (1895) toplumun değişme fikriyle ilgilenmeğe başladı. Bu konuyu “*Mankind in the Making*” (1903) gibi seri bir kitapla işlemiştir. 1940’tan sonra güçlü romanlar ve tarihî eserler vermeğe başladı. (*Dünya Edebiyatçıları Ansiklopedik Sözlüğü* ‘Haz. Ender Gürol’, Varlık Yayınları, İstanbul 1964, s. 464).

türünde yazdığı “*Zamanı Keşfetmeğe Mahsus Âlet*”⁷³ adlı eseridir. Zaman ötesine yapılmış hayâli bir yolculuğu anlatan romanı evinde okurken uyuyakalan Yahya Kemâl de Wells’ten esinlenerek Türk tarihi içinde değişik çağlara ve zamanlara geziye çıkar.

Yahya Kemâl’in bu yazılarında, “*beyaz lisan*”ın özelliklerini buluruz. Ayrıca yazarın paganist dönemlerden her bahsedişinde bir sıra özlemi duyduğunu görürüz:

*“Bu gördüğünüz şehir, sayfiyeler... Bu denizin müntehâsı olan Boğaz ve Boğaz’dan çıktıktan sonra takîb edeceğimiz sahil, İskenderun’a kadar namütenahi bir bağlık gibi giden eski ilâhların toprağı... Ondan sonra peygamberlerin vatanı Suriye... Tâ güneşli Arabistan’a kadar bu mavi çerçeve içindeki koskoca toprak kütleleri”*⁷⁴

bir zamanlar bizimdir. Yunan mitolojisinin kaynaklandığı bu toprakların tasvirinden sonra, yazar, ilk gençlik yıllarına döner:

*“Henüz pek genç iken bu sahillerden açıldım. Hayâtım buradan pek uzakta bir şehrin leylî musahabelerinde geçti. Orada geçen hayatın ilk devresinde bir gayem vardı : Huzûz içinde hüzâl... Doğru böyle bed-mestâne kürek çekerken bir gün gözlerim açıldı. Uzaklara gittiğimin farkına vardım. Uçurumun kenarında yalnızlığın ürpermesi vücûdumu sardı. Son kuvvetimle kürek çekerek ölümün menba’ından hayâtın menba’ına döndüm.”*⁷⁵

Bu satırlarda yazarın Paris’teki gençlik yıllarını, arayışlarını ve Nev-Yunânîliğe yönelişini görürüz. “*Bütün huzûzu varlıktan alanların arasın-da*” varlığının bir gölgeyi andırdığını düşünür. Bütün Şark şehirlerinden bahseden ama “*hepsine birden verilen ünvanı hiç yâdetmeyen*” belki de bilmeyen bu insanların diyarından Şark sahillerine doğru açılır ve bir gemi onu İstanbul’a bırakır.⁷⁶

İstanbul’a gelen şâirin hayalinde Yunan beldesi; fikir, zevk, şiir, kadın, şehvet ve incelik içinde yaşanan, vücûdu tüllerle örtülü mahlûkların dolaştığı bir diyardır:

“Burada güneş, denizden şarkularla yükseliyor, şarkularla batıyor. Hayat gündüz coşkun, gece seyyâl bir mûsikî hâlinde. Erkekler uryân kahramanlar, kadınlar da ince tüllerle örtülü sebûlar gibi. Erkek çocuklar hıyâbânlarda demirden daireler atarak uryân koşuşurken, kız çocuklar uryân, bahçelerde rakediyorlar; gözleri çukurlanan yüksek ihtiyarlar da çamlar altında felsefeden konuşuyorlar. Zevce ve zevçleri gördüm, kollarını

⁷³ Eserin orijinal adı “*The Time Machine*”dir.

⁷⁴ Yahya Kemâl Beyatlı, *Mektuplar, Makaleler*, Yahya Kemâl Enstitüsü, İstanbul 1977, s. 263. (Yazı ilk kez, 24 Mart 1330 / 6 Nisan 1914 tarihli Peyâm-ı Edebî’de yayımlanmıştır.)

⁷⁵ Age. s. 264.

⁷⁶ Age. s. 265.

birbirinin omuzlarına atmış yürüyorlardı. Yirmi yaşında gençler de, beyaz nişanlılarını, metîn kolları üstünde birer kahraman gibi götürerek öpüyordular. Hepsinin başları açık, ayaklarında beyaz sandallar vardı.

Beni bu beldenin saadeti ürküttü. Bu beledîler bu saadetten ürkiyorlar---Burada aşk, dinî, san'at-ı hayât hâlinde mütecellî. Bu âlem bir sebûtrâşın eseridir; bu eseri de eski bir sebûdan numune alarak yaptı”⁷⁷

Bu tasvirde, muhtemelen yazarın Paris yıllarında gördüğü Eski Yunan dönemine ait tabloların etkisi vardır. Yahya Kemâl, bir Eski Roma gecesini de şöyle anlatır:

“Bezminiz ne kadar kahkaha-âbâd! Karlı Olympus tepelerinde, şehevî oyunlarla sarhoş, sarı saçlı ilâhlar gibi gür seslerle gülüyorsunuz. Sınırlerinizde hâlâ bir sekrin bakiyesi var.

Akşam nerde bulunuyordunuz?

Trimalcion'un ziyafetinde...

Trimalcion... Şu yeni türeyen rakkas?...

Hayır. Romalıların en şakrağı; sayfiyesinde, güneş battıktan sabaha kadar ufuklar ağarınca kadar eğlenilen, üstâd-ı huzûz bir genç, bir san'atkâr, Pétrone'un muhibbi. O ve biz bir mastaba etrafında toplandık. Pétrone konuştu. Trimalcion, uryân raksetti, biz güldük”⁷⁸

Etrüsklerin aslen Türk oldukları hakkındaki tarihî varsayım da bu coşkun muhayyilede yerini alır ve böylece Roma medeniyeti kaynağı itibariyle az çok “aktolgalılar” ın geldikleri Asya'ya bağlanır.⁷⁹

“Evet cedlerimiz Asya'dan gelen barbarlardı; lâkin bu semâ altında gözlerini açtılar. Onlardan kalan sebûların üzerinde insaniyete ilk irtişâdımızın hatları var. O sebûlara buranın bağ bozumlarından çıkan şarabı koydular. Dionysos'un ruhu onlara hayat verdi. Bu toprağa vardıkları vakit sazdan kulübeler içinde tek telli saz çalıyorlardı. Sazlarına dört tel daha ilâve ettiler. Şiir doğdu. Ben endişeliyim. Çünkü Romanın hatimesi insaniyet için fecî olur”⁸⁰

Şair sonra bize döner, “Kumral Saçlı Gençle” ilâhî adalara karşı konuşurken, muhibbi ona Türk tarihiyle ilgili şunları anlatır:

Türk padişahı Murad'ın oğlu Şehzade Mehmed, Trakya ovalarında kaybolduğu bir gün atıyla yol ararken, yaşlı bir adamla karşılaşır ve uzaktan uzağa konuşurlar. İhtiyar Calchas⁸¹ “Delos adasında mabedi olan

⁷⁷ *Mektuplar, Makaleler*, s. 271-272. (Yazı ilk kez 29 1330 / 11 Haziran 1914 tarihli Peyâm-ı Edebî'de çıkmıştır.)

⁷⁸ Age. s. 284.

⁷⁹ Tanpınar, *Yahya Kemal*, s. 53.

⁸⁰ *Mektuplar, Makaleler*, s. 286-287.

⁸¹ Calchas, Yunan mitolojisinde, özellikle de Troya destanlarında adı geçen en ünlü kâhinlerdendir (Bkz. Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1972, s. 211-212)

Apollon'un kâhinidir"⁸² Paganist çağların özlemi içinde olan ihtiyar kâhin genç şehzâdeye :

"Asya ordularının başına geçtiğin gün seferlerinin birinde, eski zamanların ganâiminden binlerce sebû arasında bir sebû bulacaksın. Onu kırma. Çünkü muhyî bir iksir doludur; o iksiri yere dökme. Çünkü susayacağın bir gün sana ededî hayat verebilir." der ve ayrılırlar. Şehzade, nedimi Zağanos Paşa ve avcılarını bulur, mühtedî nedimiyle Trakya yollarında Calchas'ın sözlerine dair konuşurlar.

Zağanos Mehmed Paşa, Şehzade Mehmed'e her zaman Romanın vârisi olduğunu ve bir gün insanlığın saltanatını kuracağını söylemektedir.

*"Yalnız kaldıkları zaman ona Eflatun'un Muhavereler'ini, Plutarque'in Büyük Adamların Hayatı'nı, Sicilyalı Theokritos nâmında bir Yunânînin rustâî şiirlerini, Sophokles'in oyunlarını, bilhassa Homeros'un İlyada'sını okur, eski bir medeniyetten bahsederdi; ve derdi ki Kayser Konstantin'den evvel insanlar Akdeniz kıyılarında ilâhî bir hayat yaşıyorlardı. Akdeniz kıyılarında yaşayanlar, uzun süre bu hayatî medeniyetten sonra ateh devrine girdiler; dimağlarını Asya'nın ledünnî hareketine kaptırdılar..... Genç şehzade! Bununla beraber orada hâlâ insaniyetin ilâhî an'anesine sâdik insanlar var. Lâkin İsevî kilisenin verdiği hevl ile hepsi bir kenara sinmiş yaşıyorlar. Bazısı bir kenarda Yunânîlerin, bazısı Latinlerin eserlerini okuyorlar, bazıları da Suriye eizzasinin resimlerini, heykellerini yapıyorlar."*⁸³

Şehzade Mehmed, babasının tahtına çıktığında Zağanos Mehmed Paşa, Calchas'ın kehânetini hatırlatır. İstanbul'u fetheden Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'a girişinden sonra ruhban heyeti Fatih'ten izin alarak İtalya'ya; Milano'ya, Verona'ya, Padua'ya, Roma'ya giderler. *"Heykeltraşlar, ressamlar mimarlar, Yunan ve Roma edebiyatına, ulûmuna varis muhtedîler"* de İstanbul'da kalırlar.⁸⁴

Bu gelişmelerden sonra Türk ülkesinde büyük bir ilmî faaliyet görülür. Türkçeye *"Yunânî ulûm"*dan çeviriler yapılır. Türklerin *"Acem ve Arap'la bir arada yaşadıkları zamanlardan kalma birçok kelimeler"* silinirler. Türkçe saf bir dil haline gelir. Komşu ülkeler, dünyanın en güzel dili olarak gördükleri Türkçe konuşurlar. *"Türkçe şiir bütün nevileri, şekilleri Yunânîlerden ve Latinlerden"* almaktadır. Tiyatro türleri gelişir, *"garâmî şiirler"* Acem etkisinden kurtularak zenginleşir. Büyük destanlar yazılır, kısacası ilmî, edebî ve kültürel alanlarda büyük gelişmeler olur ve *"barbar"* Batı ülkelerinden pek çok öğrenci Türk üniversitelerine öğrenim görmek için gelirler ve çoğu geriye dönmezler. Hatta bu dönmeyenler arasında müslüman olup Türk topraklarında kalan *"Amyot"*, *"Erasmus"*,

⁸² Aziz İstanbul, s. 91.

⁸³ Aziz İstanbul, s. 92-93.

⁸⁴ Age. s. 94.

“Copernic”, “Montaigne” ve “Galile” de vardır. “Medeniyetin mıknatısı İstanbul’da”dır. Türklerin Asya etkisinden kurtulup “*tahlilî ve terkîbî bir kuvvete sahip oldukları bu devre İntibah Devri*” denir. Türk dârülfünunundan yetişen Kolombo adlı kâşif yeni bir kıta bulur. O kıtaya “İslâm ili” adı verilir.

Bölümün sonunda yazar, “*Kumral Saçlı Genç*”e şunları söyler: “*Heyhat, ben bu sergüzeşti başka türlü işittim. Fâtih, o sebûdaki iksiri dökmüş, yalnız sebû elinde kalmış...*” ve yazı: “*Karşıdan siyah adalara dolgun gözlerle bakarken kumral saçlı gençle kalb ağrılarına dâir konuşa konuşa döndük.*” cümlesiyle biter.⁸⁵

Bilim- kurgu anlayışıyla yazıldığını söyleyebileceğimiz bu seri yazıda yazar, Türk tarihi içinde bir gezintiye çıkar.⁸⁶ Özellikle Fâtih dönemine ait “*kumral saçlı genç*”in anlattıklarında biz, Yahya Kemâl’in özelemlerini buluruz. Fâtih dönemi, yazarın muhayyilesinde yeniden yaratılır. Fâtih Yunân-perest bir hükümdar olur. Onun çabalarıyla, tarihimizde bir Rönesans dönemi başlar. Üniversitelerimiz yabancı ülkelerden gelen öğrencilerle dolar taşar. Hatta Kristof Kolomb bile bu öğrencilerden biridir. İlmî gelişmelere paralel olarak Türk dili gelişir, zenginleşir, Arap ve Acem etkilerinden kurtularak dünyanın en güzel dili haline gelir. Bütün bunlar, yazarın özelemleridir. Bir yerde “keşke tarihin akışı böyle olsaydı” diyen bir arzunun ürünleridir ve yazının sonunda kumral saçlı gençle “*siyah adalara dolgun gözlerle*” bakıp “*kalb ağrılarına dair*” konuşurlarken, gerçeğe dönüşün hayal kırıklıklarını duyarlar. Bütün bu satırlarda Yahya Kemâl “*Türk tarihini sanki bir çeşit plastik madde gibi kalıptan kalıba*” dökmeye çalışır ve “*bu acele ve kıvamsız terkipte ve benzerlerinde Yahya Kemal’in sonradan reddedeceği şeylerin hepsi vardır.*”⁸⁷

“Tiyatro”⁸⁸ başlıklı makalesinde ise yazar, tiyatronun kurucusu sayılan Thespis’in ve Fransa’da Antoine’ın çabalarını anlattıktan sonra tavsiyelerde bulunurken :

“*İnsaniyetin ebedî bir teması var. İki bin altı yüz sene evvelen bugüne kadar gelen o silsileyi en güzel bir lisân-ı şî’r olan Türkçemizde uyandırınız. Ta Aeschylus’dan, Sophocles’dan, Euripides’dan başlayarak, bütün Fransız, İtalyan*”⁸⁹ tiyatro geleneğinden yararlanılması gerektiğini söyler.

“*Temâşâ mecmuası çıkarmak isteyen bir zâta*” hitaben yazılan bu makalede yazar “*her halde Yunânîlerden*” başlamak gerektiğini yeniden vurgular. Ayrıca:

⁸⁵ Aziz İstanbul, s. 98.

⁸⁶ Yazarın, Wells’in “The Time Machine” adlı eserini okuduğunu, ondan etkilendiğini ve bu yazının o etkiyle yazıldığını biliyoruz.

⁸⁷ Tanpınar, Yahya Kemal, s. 53.

⁸⁸ Edebiyata Dair, s. 215.

⁸⁹ Age. s. 219.

“Oedipus-Kral’ı sahnede ilâhî Türkçemiz’le oynarsanız, Bilgi Derneği belki kızar. Çünkü o mahfilde, mermer Parthenon’u yapan Phidias’la, o mabedin eteğinde oynanan oyunların şâirlerini, bugün ancak bakara kâğıtlarıyla oynayabilen Yunanlıların cedleri sanıyorlar.

Onları dinlemeyiniz. Corneille kadar milliyetperver olunuz, kafi”⁹⁰

diyerek bu konuda Türkçülerin görüşlerini ve tutumlarını eleştirir.

Yahya Kemâl’in bazı bitmemiş şiirleri⁹¹ ile “Biblos Kadınları”⁹² “Sicilya Kızları”⁹³ ve “Bergama Heykeltraşları”⁹⁴ adlı şiirlerinde Yunânî estetiğin izlerini görmek mümkündür. Bunlardan, önce Biblos Kadınları üzerinde duracağız:

Mermerden nâ’sı hareli bir tülle örtülü

Biblos ilâhı genç Adonis bekliyor ölü

mısralarıyla başlayan şiirde Yunan mitolojisinin, Sümer ve Hitit kaynaklarına kadar giden “tipik bir Anadolu efsanesi”⁹⁵ nin kahramanı Adonis ele alınmıştır. “Akdeniz Havzası Uygarlığı” düşüncesini benimsemiş olan şâirin böyle bir efsaneyi seçişi de anlamlıdır.

Adonis⁹⁶, Aphrodite’nin oğludur. Güzellik tanrıçasının bu güzel oğlu, çabucak gelip geçen ilkbaharın sembolüdür. Saklandığı ağacın kabuklarını yarıp çıktığı zaman ilkbahar gelmekte ve Adonis, yazın kavurucu sıcaklarıyla birlikte dünyamızı terketmektedir.

Bir yaz günü yaban domuzunun saldırısına uğrayan Adonis yaralanır. Feryadına koşan annesi Aphrodite, ayağına sandallarını giymeyi unutmuştur. Ayağına gül dikenleri batar, kanar; kırmızı renkli güller o günden sonra açmağa başlar. Oğlunun yanına gelince onu ölmüş bulur, oğlu için döktüğü gözyaşlarından Anemone “Girit Lâleleri” çıkar.

Adonis’in parlak gençliği ve vakitsiz ölümü nedeniyle törenler yapılır. Belirli bir günde onun acıklı ölümünü anmak için kadınlar acı acı bağırarak, hıçkırarak ağlarlar. Kızılılara boyanmış bir yatak üzerine can vermek üzere olan Adonis’e çok benzeyen bir delikanlıyı yatırır. Çevresine meyveler, meş’aleler, vazolar ve özellikle Adonis’i simgeleyen kısa ömürlü çiçekler koyarlar. Bir gün bir gece yas tutup çevresinde geçit

⁹⁰ Age. s. 220.

⁹¹ “Trenyen denizinde güneş alçalıyordu.

Keçi tırnaklı ilah Pan kaval çalıyordu. (*Bitmemiş Şiirler*, s. 1) mısraları, yirmi yaşındaki şâirin hece denemelerinden biridir. Mitolojinin keçi ayaklı tanrısı Pan’dan bahsetmesi bakımından ilgi çekicidir. Tam elli beş yaşında ve Biblos’dayım bugün/ Fikret bu beytimi inşâd ederdi sevdiği bir mûsikî gibi. (*Bitmemiş Şiirler*, s. 28) mısralarıyla başlayan bitmemiş şiirinde, eski bir Akdeniz kenti olan Biblos’tan bahsedilmiştir.

⁹² Kemal Beyatlı, *Bitmemiş Şiirler*, Y.K. Ens. Neşriyatı, İstanbul 1976, s. 29.

⁹³ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, Yahya Kemal Ens. Neşriyatı, III. Basılış, İstanbul 1967, s. 165.

⁹⁴ Age. s. 156.

⁹⁵ Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, s. 12.

⁹⁶ Şefik Can, *Klasik Yunan Mitolojisi*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1970, s.102 – 103.

resmi yaparlar. Bu yaşlı kadınlar ertesi gün büyük bir kalabalık ve ihtişamla Adonis'in vücudunu dalgalara bırakırlar. Denizin dalgaları arasında kaybolduğu zaman da neşeli şarkılara başlarlar.

Yahya Kemal'in şiirinde Adonis efsanesinin sadece bir bölümü alınmıştır :

Matem şeritleriyle sarılmış alınları

Mevkible çıktı lâhdine Biblos Kadınları

mısralarında Adonis için yapılan törenlerden birinin tasvirini buluruz. Adonis için yas tutan kadınlar bu beldeden gözyaşlarıyla ayrılırlar ve saçlarını armağan olarak Adonis'e bırakırlar.

“Ey şimdi genç ölen...” mısraında da şâir, Adonis'in herkesi derin üzüntülere boğan vakitsiz ölümünü anlatır.

Sicilya Kızları adlı şiiriyle şâir, bizi yine özlemle andığı geçmiş çağlara götürür :

Sicilya kızları uryân omuzlarında sebû;

Alınlarında da çepçevre gülden efseler ,

Yayar bu mahfile âsâbı gevşeten bir bû

Ve gözleriyle derinden bakar gülümserler.

Sicilya kızları uryân omuzlarında sebû;

Bu mısralarda bir tablo canlılığı ve güzelliği içinde omuzlarında testilerle, alınlarındaki gülden taçlarla yürüyen Sicilya dilberlerini görür gibi oluruz.

Ancak şiirin ikinci bölümünde Osmanlı Şark dünyasına ait unsurlarla Eski Roma'ya ait unsurların kaynaştığı, belli bir senteze ulaşılmağa çalışıldığı görülür:

Hadîkalarda nevâgîr iken şadırvanlar

Somaki kurnalarından gümüş sular dökülür

Ve hep civara serilmiş kadife divanlar

mısralarında “şadırvan”, “kadife divanlar”, “somaki kurnalar” bize Osmanlı- Şark dünyasının gravürlerini hatırlatırlar.

Pek taze penbe tenlere benzer bu taşları

Yontarken eski Bergama heykeltraşları

İlham eden vücûdun edasıyla mest imiş ;

Heykeltraş demek o zaman putperest imiş.

beyitleriyle başlayan “Bergama Heykeltraşları” adlı şiirinde Yahya Kemâl, vücut güzelliğinin, aşkın ve sanatın sihirli kaynağı sayıldığı paganist çağlara gider. Eski inanışın tanrı ve tanrıçaları aynı zamanda vücut güzelliğinin de tapılacak kadar güzel olan örnekleriydiler.

Artık dehâya eski güzellikte sinmiyor.

Gördük ki yer yüzünde ilâhlar gezinmiyor.

mısralarında ise, tanrıların yeryüzünde insanlarla birlikte, içice yaşadıkları paganist çağların özlemi görülür.

Bütün bu şiirlerde, daha önce nesirlerinde karşılaştığımız Yunânî hayallerin benzer ifadelerle kullanıldığını görüyoruz. Yine bu şiirlerde Yahya Kemâl, Akdeniz Havzası Uygarlığı düşüncesinden hareket ederek şiirlerinin konularını Akdeniz şehirlerinden seçmiştir.

Yahya Kemâl'in Peyâm ve Peyâm-ı Edebî'de yazdığı yazıları ve bu dönem şiirlerini genel bir değerlendirmeye tabi tutarsak, bunlarda şâirin sonradan reddedeceği birçok fikri görürüz. Özellikle Büyükada'nın çamlarının ilham verdiği "Çamlar Altında Musahabe" ler, daha sonraki yılların Yahya Kemâl'ini bize vermekten çok uzaktır. Bu makalelerde Yahya Kemâl'i Nev-Yunânî estetiğin heveskârlığı peşinde görürüz. Türk tarihi ile Türk hayatını yeni bir sentez halinde göstermek isterken büyük acemilikler yapar. Yeni döndüğü âlemle içinde yaşadığı âlemi sürekli olarak birleştirmeye çalışır. Yahya Kemâl bu yazılarında "*sanki yarım bir kan çekilişinde, hiç olmazsa yakın zamana ait şeyleri unutacak şekilde hafızasını kaybetmiş*"⁹⁷ gibidir. Bu yazıların birinde "*Osmanlı terkibinin içine almadığı Bizans'a karşı genç Fâtih'i antik esprit'nin enkarnasyonu gibi gösterir.*"⁹⁸ Bazılarında Rönesans'ı bize mâl etmek için tarihî gerçekleri inkâra kadar gider. Fakat bütün bunlarda Yahya Kemâl'in amacının edebiyatımıza yeni bir canlılık kazandırmak olduğu unutulmamalıdır.

Daha sonra Darülfünunda hocalık yaptığı yıllarda, Yahya Kemâl için Nev-Yunânîlik konusundaki düşünceleri, artık gençlik yıllarının anıları durumundadır; ancak yine de o dönemin bazı izleri hâlâ görülmektedir. Tanpınar'a göre, 1919 yıllarında Yahya Kemâl bu konuda "*fikrinin plâatformunu yapmış... tesviyesini yapmamıştır*"⁹⁹.

Dergâh'ta ve gazetelerde "Bend-i Yevmî" adı altında çıkan makalelerine bakılırsa ve bunlar "Çamlar Altında Musahabe" dönemiyle karşılaştırılırsa, düşüncesinin ne kadar derinden değiştiği görülür. Bu döneminde Yahya Kemâl, tarihimizi, edebiyatımızı ve "*medeniyet itibariyle mensup olduğumuz Şark'ı daha yakından, tabir caizse, ana fikrinde, yahut da ana çizgi ve kaderinde*"¹⁰⁰ tanır, bir başka deyişle "*Mektepten memlekete*" döner ve artık yeni bir duyuş, görüş ve anlayışla eserler vermeğe başlar.

⁹⁷ Tanpınar, *Yahya Kemal*, s. 52.

⁹⁸ Age. s. 52.

⁹⁹ Age. s. 57.

¹⁰⁰ Age. s.39.

C. YAKUP KADRI ve NEV-YUNÂNİLİK

Yakup Kadri yazarlık hayatının ilk ürünlerini 1909'da vermeğe başlar. 1914'e kadar süren bu ilk döneminde gelişme çağının lirizmi yanında, Meşrutiyet döneminin bulanıklığını ve çeşitliliğini de görürüz. Her sanatçı gibi o da ilk yıllarında etkilere karşı fazla açıktır. Bu dönem yazılarında göze çarpan ilk özellik, hayat ve toplum karşısında aldığı olumsuz ve kötümser tavidir. Yazılarına koyduğu başlıklar bile yazarın bu psikolojisini yansıtır.¹⁰¹ Onun hayat karşısında aldığı bu olumsuz tavır, hem Servet-i Fünun döneminden, hem karakterinden hem de Maupassant ve Schopenhauer'dan gelmektedir.¹⁰²

İçinde yaşadığı toplumu ve hayatı dayanılmaz bulan Yakup Kadri, bir kaçış duygusuyla maziye yönelmeğe başlar. Onun maziye yönelişinde Trablusgarp ve Balkan savaşları ve bunların sonuçları ile, Nietzsche'den gelen etkilerin de rolü olmuştur. Mazimize beslediği sevgide, eski toplumumuza manevî bakımdan daha sağlam buluşunda ise, Servet-i Fünûncuların Batı hayranlığına bir tepki sezme de mümkündür.

1912'de okuduğu Anatole France'ın "Sur la Pierre Blanche" adlı eserindeki mitoloji ile ilgili unsurları anlamak için Eski Yunan mitolojisini öğrenmeğe girişen yazar, aynı yıl içinde, Paris'ten dönen ve "greco-latin" dünyasından bahseden Yahya Kemâl'le tanışır.¹⁰³ Yine bu sıralarda Homeros, Vergilius, Horatius ve Euripides gibi klasik yazarları okumağa yönelir. Yakup Kadri'nin okuduğu bu eserler ve Yahya Kemâl'le kurduğu dostluk, onun Eski Yunan ve Latin çağlarını sevmesinde ve bu yoldan bir Rönesans'a gidebileceğimiz düşüncesine ulaşmasında önemli bir etken olmuştur. İşte böyle bir ortamda Yahya Kemâl'le birlikte Peyâm ve Peyâm-ı Edebî'de yazdıkları yazılarla edebiyatımızda "Nev-Yunânîlik" hareketini başlatırlar. Ancak bu harekete yalnızca greco-latin sempatisi demek, girişimin sınırlarını bir hayli daraltmak olur. Çünkü her iki sanatçımız da kaynakları Eski Yunan'dan önceye giden bir "*Bahr-ı Sefid Havza-i Medeniyeti*" düşüncesinde birleşirler ve bu medeniyetin oluşumunda milletimizin de katkısı olduğu inancındadırlar.

Yakup Kadri'nin konuyla ilgili yazılarını 1913 (1329)'ten itibaren Peyâm ve Peyâm-ı Edebî'den izlemek imkânını bulabiliyoruz. Bu konuda

¹⁰¹ Niyazi Akı, *Yakup Kadri*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1960, s. 26-27. Bu yazılardan bazıları "Nirvana", "Veda", "Bâdibânım Bir Mendil Oldu", "Eylül", "Yıldızların Bîkesliği" gibi başlıklar taşımaktadır.

¹⁰² Age. s. 30.

¹⁰³ *Edebiyat Tarihimizden*, s. 262-263.

ilk yazısı 14 Aralık 1913 (1 Kânun-ı evvel 1329) tarihinde Peyâm'da çıkmış olan “Bir Muhavere” başlıklı yazısıdır.

Yazının ilk göze çarpan özelliği diyalog tarzında düzenlenmiş olmasıdır. Bu tarzı, yazarın Eski Yunan düşünürlerinin eserlerinden gelen bir etkiyle benimsediği açıktır.

Mensur şiir tarzında yazılmış olan “Bir Muhavere”, Yakup Kadri'nin o yıllarda okuduğu Homeros'a hayranlığını ifade etmektedir. Yazının konusunun “Homeros'a duyulan hayranlık” olduğunu söyleyebiliriz.

“— *Bütün kitaplarımı yaktım.*

— *O neden? Yeniden başlamak için mi?*

— *Hepsini hakir, sönük ve cılız buldum. Kaybettiğim zamana ağlıyorum. Dar ve karanlık yollarda, kaç senedir nafîle yere tab ü tîvânımı heder ettim. Nihayet menba'a vâsıl oldum; nihayet menba'ı buldum. Fakat heyhat, neden sonra... ”¹⁰⁴*

cümlelerinde yazarın arayış psikolojisini, bulduğu kaynağa dört elle sarılışını ve bunun büyük coşkusu içinde kendinden geçişini buluruz.

“*Ben mâverâ-yı edebden geliyorum... Çünkü ben, artık başka bir âleme mensubum. Gözlerim başka semâlar gördü; başka denizler dinledim ”.*¹⁰⁵ cümleleri de aynı psikolojiyi yansıtırlar.

Yazarın, büyük bir coşkunlukla yöneldiği bu “*nihayetsiz ummân*”da bulduğu iki önemli şey vardır. “*Hüsn ü hakikat*”... Yakup Kadri güzellik ve gerçeği Homeros'un eserinde bulmuş, “*Kırık rûbabının beş teli üstünde bundan iki bin yedi yüz sene evvel cûş u hurûş-ı hilkati bestelemiş a'mâ bir şâirin şarkılarını*”¹⁰⁶ dinlemiştir.

İnsanlık tarihinin en büyük olayı olarak kabul ettiği Homeros'u ve eserlerini, aynı zamanda Yunan ve Romanın, Batı medeniyetinin temeli olarak görür.

“*Omiros insanların râhını tenvir eden ilk şafak, ilk büyük şafaktı. Zaten (Omiros) bir adamın değil, bir büyük hâdisenin ismidir... Zavallı dostum bil ki tarihi, târih-i medeniyeti Omiros yaptı... Evet Omiros her şeyin menba'idır... Omiros yalnız beşeriyeti ibda ile kalmadı. Beşeriyete beşeriyetin muhabbetini öğretti ”¹⁰⁷*

satırlarında Homeros hayranlığını açıkça görmek mümkündür.

Yazıda ayrıca Hind destanı *Mâhâbarata* ile *İlyada*'yı karşılaştıran Yakup Kadri, Hind efsanesini beşerî olmaktan uzak bulur ve Homeros'un kendi eserinde ilâhları insânîleştirdiğini söyler.

Yine Vergilius'tan Hugo'ya kadar, yetişen bütün şâirlerin, yüzyıllarca onun sözlerini “*kekelediklerini*” belirten yazar, bir yandan Homeros'un

¹⁰⁴ Yakup Kadri, “Bir Muhavere”, *Peyâm*, 1 Kânun-ı evvel 1329 (14 Aralık 1913).

¹⁰⁵ Agy.

¹⁰⁶ Agy.

¹⁰⁷ Agy.

etkileri üzerinde dururken bir yandan da onu dünya edebiyatında bir efsane kişi haline sokar.

“Bir Huysuzun Defterinden”¹⁰⁸ başlıklı seri yazısında ise yarattığı bir tip vasıtasıyla, insanlığın altın çağı saydığı paganist dönemlere olan özlemini dile getirir. Yazıda, kendi psikolojik durumunu somutlaştırdığı “Zıpır” unvanlı huysuz bir tip yaratır ve :

“*Size bir huysuzun defterinden bazı parçalar istinsah edeceğim.*” cümlesiyle başladığı yazısında, bu tipin özellikleri üzerinde durur. Dünyadan elini eteğini çekmiş, gazete bile okumayan, başkalarından çok kendinden nefret eden bu tipin hâtıra defterinden aldığı satırları bize sunar :

“*İnsanlar ilâhlarını, yani safvetlerini, necâbetlerini, insanlıklarını kaybedeli yeni bir büt icâd eylediler: Terakki! Kaba, ma'nâsız ve gülünç büt... Sekiz ilâha inanmak yerine yüz bin ilâha inanmak dini kâim oldu: Şimdi lehce-i beşeri teşkil eden her kelime bir ilâh hâline girdi. (Adalet) ve (hürriyet) ten (müsavat) ve (milliyet) ten tutun da (terakkî) ye kadar her kelime şimdi önünde başların eğildiği bir mihrâbdır. Âh, mecnûnlar mabedinin, acâib ve ters mihrabı*”¹⁰⁹

cümlelerinde yazar, çağına genel ve acımasız bir eleştiri yöneltirken, paganist çağlara duyduğu özlemi de sezdirir.

Serinin sonraki yazılarında bu özlemin daha açık bir tarzda ortaya konduğunu görürüz. İnsanların neden giyinmek ihtiyacı duyduklarını açıklarken, bunu, insanların vücutlarından iğrenmesine ve çıplaklıktan sakınmalarına bağlayan yazar:

“*Bu sözün ne mertebe doğru olduğunu anlamak için ef'âl-i beşeriyenin mantikî bir manâ iktisâb ettiği “Diyonizos” devrini tahattur ediniz*”¹¹⁰ derken, o döneme duyduğu özlemi de bize anlatır. O çağlarda “*güzel ve tîvânâ*” vücutlar meydanlarda çırılçıplak raksetmekte, “*sakatlar, çirkinler ve hüzâle uğramışlar*” ise kalın giysilere bürünmektedirler. Ancak “*kırlı*” ve “*sıska*” vücutlu İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra, çıplaklık karşısında, derin bir biçimde ürperen insanlık, bütünüyle örtünme gereğini duymuştur.

Bu olaydan sonra, yazara göre, insanlık gibi tabiat da anlamını yitirmişti.

“*Okyanusun ortasında cennetler veya cehennemler tahayyül etmedikten sonra, dağların ne ehemmiyeti kalır? Ormanlarda artık kaval çalan faunalardan, nymphe'leri kovalayan satyre'lerden eser yok, bâdemâ ormanların manâsı nedir? İnsanlar kubbeler altında*

¹⁰⁸ Yakup Kadri, “Bir Huysuzun Defterinden”, *Peyâm-ı Edebî*, 9 Kânun-ı evvel 1329 (22 Aralık 1913) - Şubat 1329 (Şubat 1914)

¹⁰⁹ Agy.

¹¹⁰ Agy.

ibâdete başladıkları gündün beridir ki, kendileriyle tabiat denilen şey arasına bir kesîf perde indi.”

diyen yazar, ayrıca bu satırlarda paganist çağı sona erdiren hristiyanlık dininin yayılışını ve egemenliğini “şimal barbarlarının Roma’yı yıkması kadar hâile-engîz ve mühim” bir tarihî olay olarak niteler.¹¹¹

Bu seri yazılardan birinde de, halkın eğlenmek için gittiği “bar” denilen “kafe şantan”lardan birinde, insanların eğlenmek adına yaptıkları maskaralıklardan tiksindir ve içinden “yarınki nesl-i beşer bu cehennemî haradan yetişecek; bu nevi bir neşe ile, bu nevi zevklerle bu hâlet-i ruhiye ile...” dedikten sonra: *Oh Tetis, Mirbe, Kloe! Ey Afrodit mabedinin çılgın ilâhları; neredesiniz? Kalkınız, geliniz, yetişiniz. Hidâyetinize muhtacız; her şey gibi zevk ve sefahat san’atını da aşk ve buse ilmini de kaybettik, dalâletteyiz, dalâletteyiz”*¹¹² diye feryat ederken, eğlence ve aşk konusunda da eski çağların üstünlüğünü belirterek özlemle arar.

Bu seri yazının bütününde insanların mutlu yaşadıkları altın çağlara özlem duygusunun yanı sıra, “*Le culte de moi*” yazarı Maurice Barres’den gelen benliğin yıkılmaz bir mâbed olduğu düşüncesi de vardır.¹¹³

“Benliğimiz bütün meâbid içinde yegâne yıkılmayan, yegâne aldanmayan ma’ beddir.... Zîra kendimizden, kendi benliğimizden hâriç olan her şey, her mevcud yalandır, yalancıdır.”¹¹⁴

derken, yazarın niçin bir huysuz “zıpır” tipi yarattığını da anlamış oluruz.

“Bir Başka Zamanın Hâtırası”¹¹⁵ ‘nda hatırlanan ve özlenen zaman, yine tanrılarla insanların bir arada yaşadıkları paganist çağdır. Mensur şiir ve diyalog tarzında kurulan bu yazıda, iki genç konuşurlar. Bunlar birbirine âşık bir çifttir. Ancak yaşadıkları zaman yüzyıllar öncesidir. Yazının gelişimi içinde, tabiatla içice yaşayan insanlar görürüz. “Siren”lerin sesini duyar, “Pan”ın çaldığı kavalı dinleriz. “Satyre”ler genç kızları kovalar. Bu esrarlı tabiat içinde “Kentaur”lar, “nymph”ler kaynaşır ve yazarın muhayyilesi okuyucuyu çok eski çağlara alır götürür.

İnsanın bütün duygu ve ihtiraslarına hiç fark gözetmeden aynı müsamaha ile bakan “Siyah Saçlı Yabancı ile Berrak Gözlü Genç Kızın Sözleri”¹¹⁶ ni dinlerken yine eski çağlara gideriz. Yazı, biçim bakımından Baudelaire’in mensur şiirlerinden L’Etranger’ye benzer; bu yazıyı okurken Yahya Kemâl’in “Kumral Saçlı Gençle Elâ Gözlü Muhibbe”si de kolayca çağrışım alanımıza girer.¹¹⁷

¹¹¹ Agy., 26 Kânun-ı Evvel 1329 (8 Ocak 1914)

¹¹² Agy. 10 Kânun-ı sâni 1329 (23 Ocak 1914).

¹¹³ Niyazi Akı, *Yakup Kadri*, s. 35.

¹¹⁴ “Bir Huysuzun Defterinden”, 26 Kânun-ı evvel 1329 (8 Ocak 1914).

¹¹⁵ Yakup Kadri, “Bir Başka Zamanın Hâtırası”, *Peyâm-ı Edebî*, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914).

¹¹⁶ *Edebiyat Tarihimizden*, s. 263-267. (Yazı ilk kez 1330 yılında Nevsâl-i Millî’de yayımlanmıştır.)

¹¹⁷ Niyazi Akı, *Yakup Kadri*, s. 62.

Yazıda yine bir genç kız ile bir delikanlı vardır. Bunlar kırlarda karşılaşılırlar. Ancak yaşları o kadar birbirine uygun olan iki gencin arasında yirmi beş asırlık bir zaman farkı vardır. Delikanlı, sekiz “*gürbüz yoldaş*”la çıktığı ve okyanuslarla boğuşarak yalnız başına varabildiği bu belde hayretler içindedir. Genç kızdan bulunduğu çağı ve beldeyi öğrenmek ister. Çağ, Eski Yunandır; diyaloglarında sık sık Eski Yunan dönemi yaşayışının bütün manzaraları; Dionysos törenleri, ilâhlar, ilaheler, satyreler, nympheler, bacchantalar, fauneler gözlerimiz önünde canlanır.

10 Temmuz 1330 (1914)’da ilk kez İşhâd’da yayımladığı¹¹⁸ ve Yahya Kemâl’e ithaf ettiği “Kır Mektupları”nda şehir hayatına karşı tabiatın övgüsünü buluruz.

Yine eski çağlar özleminin işlendiği yazıda “*Hayır, ‘Büyük Pan’ ölmedi, o hâlâ yaşıyor... İki bin senedir, insanların ruhunu medîd bir heras ve matem sıtmasıyla ürperten o ölüm haberi yalandı.*” diyen Yakup Kadri paganist çağların yaşayışıyla ilgili tasvirlerden sonra, çağının İstanbul’unda da özlemini duyduğu çağın yaşayış tarzını bulmaya çalışır.

Yakup Kadri’nin, hareketin özelliklerini yansıtan bu yazılarının kuruluşunda diyalog yapısını, mensur şiir tarzını ve Yahya Kemâl’in o kadar sözünü ettiği yalın ve çıplak, fakat aynı zamanda “*Parthenon’un mermerleri kadar*” sağlam, “*beyaz lisan*”ının özelliklerini buluruz. Özlenen ve sözü edilen çağ,yazıların tümünde paganist çağdır. Bu mensurelerin yanı sıra, yazarın romanlarında da akımın izlerini görmek mümkündür.

Akı’ya göre ilk kez 1922’de yayımlanan *Nur Baba*, yazarının ifadesine göre yedi sekiz yıl önce (1914-1915) yani, tekkeyle ilişki kurduğu yıllarda kısmen yazılmış bulunmaktadır. Bu yıllar yazarın Euripides’i ve özellikle onun “*Les Bacchantes*”ını okuduğu yıllardır. Yani, paganist çağlardaki Bacchüs âyinlerinin, iştret ve zevk âlemlerinin cazibesine kapıldığı dönemdir. Yazar, içkili, rakslı, müzikli âyinlerin sevgi dolu coşkunuğu peşinde olduğu bir dönemde bu romanı kaleme almıştır.¹¹⁹ Zaten *Nur Baba*’yı ve *Süheylâ*’yı anlatan cümlelerde Yunânî tahassüs tarzının etkileri apaçıktır. Hatta bu anlamda *Nur Babaya* bir satyre, *Süheylâ*’ya da bir nymphe nazarıyla bakılabilir.¹²⁰ Yazar da bu konuda şöyle söylemektedir.

“... *Etinin feryadını susturmak ve nefsinin feveranını dindirmek için kendini kamçılaman azîze “Terez”le, Adonis âyinlerinin şarap tortusuna bulanmış perişan saçlı rahibeleri aşkın önünde müsavidirler. Ben Nigâr’da hem azîze “Terez”in hem de şarap tortusuna bulanmış bu perişan saçlı “Bakanta”ların şahsiyetlerini birleştirdim.*”¹²¹

¹¹⁸ Biz burada H. A. Yücel’in eserine aldığı tam metinden yararlandık. s. 289-291.

¹¹⁹ Niyazi Akı, *Yakup Kadri*, s. 115.

¹²⁰ Age. s. 246.

¹²¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, 1939, İkinci izah, s. 11.

İlk kez 1928 yılında yayımlanan *Sodom ve Gomore*'de Tevrâtî unsurların yanı sıra yine Eski Yunan dünyasından gelen unsurları sık sık görürüz.¹²²

Mütâreke devri İstanbul'unun iğrenç zevk ve sefahat âlemlerinin anlatıldığı romanda, roman kahramanlarından Ceptain Gerald Jackson Read'in başı bir Apollon heykelinin başı kadar güzeldir. (s. 10 ve 139) ve o bazen ihtiraslarıyla bir satyredir. (s. 11)

Majör Will'in düzenlediği bir eğlence gecesinde, köşkündeki tabloların birinde "*boyalı bir 'satire'in omuzlarında bir 'Nenfe'nin beyaz vücûdu görünür.*" (s. 110) ve bir gece otomobili yol alırken "*mitolojinin kanatlı canavarlarından biri gibi öfkeli*" homurtular çıkararak ilerler (s. 128).

Madam Jimson, kıyafeti ve cazibesıyla bazen bir tanrıça, bazen de mitolojik bir yaratığa benzer (s. 200-201). Kocasının ölümünden sonra evi bahtsız Ulis'in karısı Penelope'un evi gibi baştan başa, talipler ve âşıklerle dolar. (s. 214).

Necdet, "*dünyanın bütün ağırlığını omuzlarında taşıyan 'Atlas' gibi bir insandır.*" (s. 288) ve işgalci kuvvetlerin İstanbul'dan atılışından sonra, onlara karşı içinde "*Achille'in 'Hektor'a duyduğu kını ve öfkeyi*" duyar (s. 310).

Ancak, Yakup Kadri'nin 1913-1914'lerde yaptığı şiir dolu tasvirlerden bu romanda eser yoktur. Zaten yazarın 1920'de yazdığı bir yazıda bu değişimin başlangıcını bulabiliyoruz. Bu yıllara kadar toz kondurmadığı Eski Yunan dünyasına bakışının bu tarihten itibaren büyük ölçüde değiştiğini ve daha önceki görüşleriyle tamamen zıt olduğunu görüyoruz. Önemli bulduğumuz yazının bu bölümünü aynen alıyoruz:

"... Halbuki kadîm Yunanistan'da hüsün mefhûmu kaba, şehvî ve barbardı; o milletin ve o devrin şaheseri sayılan "*Venüs de Milo*" yu görenler hissederler ki büyük bir kaya parçasından fırlamış bu iri kadında, karnın, kalçaların, baldır ve memelerin hutûtundaki intizamdan başka bize güzellik hissini telkin edecek bir hayâtî hususiyet yoktur; esasen Yunan esâtiriyle Yunan bedâyiinin bütün kuvveti, bütün usaresi azgın ve taşkın bir behîmiyetten ibarettir. Zamân-ı kadîmde hiç bir millet Yunânîler kadar maddî ve uzvî değildir; birtakım yanlış tettebbûlarla ilâhî ve insanî güzelliğin halkı zannettiğimiz bu küçük, yalancı ve fanfarûn milletin tahayyül ettiği ve tecessüm ettirdiği ilâhlarla ilaheler bile hayvânîdir. Bunlarda ikide bir gürbüz enseli pınar perilerinin ırzına geçmekle me'lûf neşât ve tabiat ma'bûdları azgın bir teke idi. Onun içindir ki şâirleri aşk ve sevdâyı bir türlü şehvetten ayırdedememişler ve sevişmeyi dâima çiftleşmekten ibaret sanmışlardır.

¹²² Sayfa numaraları romanın Bilgi Yayınevi, Ankara 1972 baskısından verilmiştir.

Avrupalılar artık bu güzellik anlayışında değildirler...”¹²³

Daha öncekilerle çeliştiği açıkça görülen bu düşüncelerin, yazının yazıldığı tarihe dikkat edilirse nereden kaynaklandığı anlaşılır. Yıl, Kurtuluş Savaşı zamanıdır ve yazarın, savaş hâlinde olduğumuz bir milletin övündüğü tarihî geçmişini, bu yazısıyla hafife almak istemiş olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü daha sonraki yıllarda yazarın - ilk yıllardaki heyecanla olmasa da - Eski Yunan’dan bahsederken yine eski düşüncelerine döndüğünü görürüz. Orhan Hançerlioğlu’nun düşüncelerine¹²⁴ cevaben yazdığı “Roman Üzerine Mektup”¹²⁵ başlıklı açık mektubunda, Hançerlioğlu’nun sözlerini, kaybolup gittiğini sandığı sesinin ilk bilinçli yankısı olarak görür ve bu mektubu, bundan duyduğu sevinci ve mutluluğu bildirmek ihtiyacıyla kaleme aldığını belirtir.

1920’lere kadar Yakup Kadri’yi Nev - Yunanîlik düşüncesinin bir temsilcisi olarak gördüğümüz halde, bu yıllardan itibaren, daha önce üzerinde durduğumuz maziye ve greco-latin kültürüne bağlanmakla mutluluğa ulaşabileceğimiz fikri, onda sadece bir sempati derecesine iner ve bu bir üslûp unsuru olarak sonraki eserlerinde devam eder.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NEV-YUNÂNİLİK GİRİŞİMİNİN YANKILARI ve MİLLÎ EDEBİYAT MENSUPLARININ GÖRÜŞLERİ

Nev-Yunânîlik hareketi edebiyatımızda başladığı yıllarda, bu harekete hem taraftar olanlar, hem de karşı çıkanlar olmuştur. Fakat ilk yıllarda girişim, daha çok tepkilere yol açar.

Yahya Kemâl ve Yakup Kadri’nin çıkaracakları “Havza” adlı dergiye Cenap Şehâbeddin ve Rıza Tevfik’in karşı tavır aldıklarını daha önce söylemiştik. Nitekim Rıza Tevfik, o zamanlar bu harekete niçin karşı çıktığını Hasan-Âlî Yücel’e yazdığı 6 Şubat 1949 tarihli mektubunda etraflıca anlatır.

Bu mektuptan anlaşıldığına göre Rıza Tevfik’le Yahya Kemâl, Cenap Şehâbeddin’in evindeki toplantıdan önce Boğaziçi vapurlarından birinde buluşurlar. Bu kısa yolculuk sırasında Yahya Kemâl, Akdeniz havzası medeniyeti düşüncesini temel alan yeni bir ekol kurmak ve bu düşünceye taraftar olan gençleri çevresine toplamak fikrini açar. Rıza

¹²³ Yakup Kadri, “Hafta Musahabesi”, *İkdam*, nr. 8348, 11 Mayıs 1920.

¹²⁴ “Orhan Hançerlioğlu ile Bir Konuşma”, *Varlık*, 1 Ocak 1952, nr. 378, s. 6. Orhan Hançerlioğlu bu mülakatta, Türk düşünce rönesansının, Batı’da olduğu gibi, bizde de Yunan ve Latin temelleri üzerine kurulabileceğine inandığını söyler.

¹²⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Roman Üzerine Mektup”, *Varlık*, nr. 382, 1 Mayıs 1952, s. 3.

Tevfik, Yunan kültürünü takdir ettiğini ancak bu akımın ülkemizde benimseneceğine inanmadığını söyler. O dönemde ülkemizde ve Avrupa’da en güçlü akımın romantizm olduğunu, bunun yönünün Yunânîlik hedefine çevrilmesinin mümkün olmadığını düşünür. Servet-i Fünûn dönemindeki eserleriyle kendilerini edebiyat dünyamıza kabul ettirmiş olan Fikret ve Cenab’ın da o günlerde henüz tasavvur halinde olan bir ekole katılmayacaklarını sandığını belirtir. Küçüklüğünden beri “*individualiste*” bir insan olduğunu, ekol kurulmasına hevesi değil, nefreti olduğunu belirten Rıza Tevfik, akıma katılmak istememe sebeplerinden birinin de bu olduğunu söyler.¹²⁶

Görüldüğü gibi, henüz kuruluş safhasında, akıma katılacakları düşünülen iki ünlü edebiyatçı olumsuz bir tavır alırlar.

Yakup Kadri’nin, Yahya Kemâl’e : “*Bizim yıkmak istediğimiz zevk ve fikirler işte bunların zevk ve fikirleridir, halbuki onlarla anlaşmağa gelmişiz*”¹²⁷ demesine yol açan ilk hayal kırıklığına rağmen, yollarına devam ederler.

Aynı yıllarda *Türk Yurdu*’na bir açık mektup yazan Akçuraoğlu Yusuf, Yahya Kemâl’in kurmak istediği edebî mektep konusunda *Türk Yurdu*’na yazılarını beklediğini belirtir. Mektup aynen şöyledir:

“*Yahya Kemâl Beyefendiye*

Muhterem Efendim,

Birkaç arkadaşınızla birlikte yeni bir mekteb-i edebî kurmağa çalıştığınızı sizden ve bazı dostlarınızdan işitmiş ve hatta edebî nazariyelerinizden bazılarını dinlemek bahtiyarlığına da nail olmuşum. Nazariyelerinizi parça parça dinlediğimizden zihnimde, onları birbirine ekleyip âhenkdâr bir meslek hâline getiremedim. Meselâ lisânı, edebiyatı Türkçeleştirme, millileştirmek; hayata, medeniyete bakışımızı garblılaştırmak, muâsırlaştırmak istiyorsunuz. Bunu biz, Yurtçular da istiyoruz. Diğer taraftan “Havza Edebiyatı”, “Nev-Yunânîlik”, “Ritim Mes’esi” gibi mâhiyetlerini hakkıyla anlayamadığım, künhlerine tamamen nüfuz edemediğim halde, bilmem neden öbür maksadlarınıza pek de uygun gelmediğine zâhib olduğum bedî nazariyeleriniz var. Bazı fikirlerinizin böyle mübhem, mütezâd, hatta biraz garip gibi görünmesinin başlıca sebeplerinden biri, hiç şüphe etmiyorum ki nazariyelerinize muntazam, müteselsil ve mufassal bir suretle muttali olamayışımızdır. Mektebinizin, edebî, bedî, içtimaî eskâr-ı esâsiyesini “Türk Yurdu” sahifelerinde bildirmek ve anlatmak lûtfunu diriğ etmezseniz, “Yurt” müftehir olur.

¹²⁶ Geniş bilgi için bkz. Abdullah Uçman, Edebiyatımızda Nev-Yunânîlik Meselesi Üzerine Hasan Âli’den Rıza Tevfik’e İki Mektup” *Tarih ve Toplum Dergisi*, nr. 225, Eylül 2002, s.41-43.

¹²⁷ Y.K. Beyatlı, *Siyâsi ve Edebî Portreler*, s. 10.

*Samîmi hüürmetlerimi kabul buyurunuz etendim”.*¹²⁸

Mektupta, Akçuraoğlu'nun bu akımla Türkçülük fikrini uzlaştırmak arzusunun yanı sıra, Yahya Kemâl'in Havza Edebiyatı, Nev-Yunânîlik gibi konulardaki düşüncelerine yönelttiği eleştirileri de buluruz. Ancak bu davete rağmen, daha önce de belirttiğimiz gibi, Yahya Kemâl, yazıları için *Peyâm*'ı seçer ve *Türk Yurdu*'nda konuyla ilgili hiçbir yazı yazmaz.

Yahya Kemâl, yurda dönüşünden itibaren düşüncelerini çevresindekilere anlatmaya çalışır; özellikle Ziya Gökalp ve Hamdullah Suphi ile bu konuda uzun sohbetler, tartışmalar yaparlar. Yine o yıllarda yazdığı makalelerden anlaşıldığına göre Celâl Sâhir¹²⁹ ve Süleyman Nazif, Nev-Yunanîliğe tamamen karşıdır.¹³⁰

Millî Edebiyat akımına mensup diğer edebiyatçıların ise, konuyla ilgili değişik görüşleri ve tutumları vardır. Bunlardan, önce Ziya Gökalp'ın düşünce ve görüşleri üzerinde duracağız. Gökalp'ın bu konudaki düşüncelerinin *“Türkçülüğün Esasları”* adlı eserinde yer aldığını görüyoruz.

*“Kurûn-ı ûlâ'da Akdeniz sahilinde yaşayan milletler arasında müşterek bulunan bir (Akdeniz Medeniyeti) vardı. Bundan eski Yunan medeniyeti, Yunan medeniyetinden de eski Roma medeniyeti doğdu.”*¹³¹ diyen Gökalp'ın, bu tespitle, Yahya Kemâl'le aynı düşüncede olduğunu görürüz.

Gökalp, Akdeniz medeniyetinin, ilk çağlarda, Mısırlılar, Sümerler, Hititler, Asurlular ve Fenikelilerin yardımıyla oluştuğunu söyler. Eski Yunan'da olgunlaşan bu medeniyetin daha sonra Roma'ya geçtiğini, *“Şarkî Roma”* ve *“Garbî Roma”* diye ikiye ayrıldıktan sonra da Batı Roma'nın vârisi olan Avrupalıların bu medeniyeti benimseyerek ilerlettiğini belirtir.¹³²

Gökalp'a göre, edebiyatımızın yükselebilmesi için *“iki san'at müzesinde”* eğitilmesi zorunludur. Bunlardan biri halk edebiyatı, diğeri ise Batı edebiyatıdır. Gökalp, halk edebiyatından nasıl faydalanılması gerektiğini anlattıktan sonra Batı edebiyatına geçer. Ona göre edebiyatımız öncelikle Homeros'la Vergilius'tan başlayarak bütün klasikleri örnek almalıdır. Bunlar, yeni başlayan bir millî edebiyat için en güzel örneklerdir. Türk edebiyatı, klasiklerin bütün seçkin eserlerini özümsemeden, romantiklere ve onu izleyen ekollere geçmemelidir. Çünkü genç milletler, idealleri, kahramanlıkları yücelten bir edebiyata muhtaçtırlar. Klasik edebiyatlar genellikle bunu sağlayacak özellikler taşır. *“Son zamanda Fransa'da, gençliğe, mefkurelere doğru bir hamle vermek için, yeni klasikler*

¹²⁸ Türk Yurdu, c. 7, nr. 6, 1330 (1914), s. 2509-2510.

¹²⁹ Yahya Kemal'in “Bir Kitâb-ı Esâtîr” adlı yazısından Celâl Sâhir'in bu akıma karşı çıktığını anlıyoruz. (Bkz. *Edebiyata Dair*, 172-174.)

¹³⁰ Aynı makalede geçen “Geçen gün, âteşin bir Asya üslûpkârı, gönlümü Yunânî esâtîre kaptıran Türk ashâb-ı huzûzuna şetmediyordu.” cümlesinde kastedilen Süleyman Nazif'tir.

¹³¹ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi, 1. Basılış. İstanbul 1976, s. 48.

¹³² Age. s. 136.

mektebinin teessüs etmesi de klasik edebiyatın bu terbiyevî rolünü isbât eden canlı bir delildir.”¹³³ diyen yazarın görüşleri ile, Yahya Kemâl’in görüşleri arasında benzerlikler bulmak mümkündür.

Gökalp, “Dehâya Doğru”¹³⁴ başlıklı makalesini “*orijinal*” kelimesi üzerine kurar. Edebiyatımızda orijinal eserler olup olmadığı üzerinde durur; olmadığı sonucuna vardıldıktan sonra da orijinal eserler yaratmak için halka ve Batı’ya yönelmek zorunluluğunu vurgular. Rönesans sanatkârlarının Yunan ve Latin antikitesine yönelişlerinden söz eder ve bizde de halka ve dâhilere yönelmekten başka yol olmadığını belirtir. “*Bizde Yahya Kemâl ile Yakup Kadri bu iki çeşmenin etrafında en çok dolaşanlardır*” diyen Gökalp, bu yüzden en güzel yazıların bu iki sanatçının kaleminden çıktığını belirtir.

Bu düşünceleriyle Ziya Gökalp’ın Akdeniz Havzası medeniyeti konusunda Yahya Kemâl ve Yakup Kadri ile yakın görüşte olduklarını, Eski Yunan ve Latin klasiklerini örnek alma konusunda da birleştiklerini görüyoruz. Ancak halka yönelirken, sadece konuşma dilinin sadeliğini almayı düşünen Yahya Kemâl ile, halk edebiyatına yönelinmesini isteyen Ziya Gökalp’ın görüşleri arasında farklılıklar da vardır.

Ömer Seyfettin’in ise bu konuda iki ayrı tavrını görüyoruz.

Ömer Seyfettin, İstanbul dönemine ait beşinci ve son hikâyesi olan “Boykotaj Düşmanı”¹³⁵’ni, Yahya Kemâl’in Eski Yunan hayranlığı biçiminde ortaya çıkan ilk sanat yönelişlerini hicvetmek için yazmıştır.¹³⁶ Bu hikâyede, Yahya Kemâl’in *Peyam*’daki yazılarında görülen coşkun Yunan hayranlığına saldırılmaktadır.

Ömer Seyfettin, burada, Yahya Kemâl’in öncülüğünü yaptığı Nev-Yunânîlik akımına temas ettikten sonra, telmihlerle bahsettiği Yahya Kemâl’i Yunanlıların ve onların torunları saydığı Rumların koruyucusu gibi gösterir.

Hikâye kişilerinden Mahmud Yüsrî, Yakup Kadri’yi; Nihad ise Yahya Kemâl’i temsil etmektedir. Hikâyede Mahmud Yüsrî Türk ve Türkçülük düşmanı olarak gösterilmektedir.

Yazar burada tamamen duygusal davranmaktadır. Hikâye asıl, Balkan Savaşı’ndan sonra yayılan, Yunan ve Rum aslından olanlara karşı girişilen boykotu baltalayan, millî ekonomi politikasına aykırı davranan bir insan gibi gördüğü Yahya Kemâl’i suçlamak amacına yöneliktir. Hikâyede Eski Yunan medeniyeti ile o günlerde bozuk olan Türk-Yunan münasebetlerinin birbirine karıştırılması söz konusudur.

¹³³ Age. s. 136-137.

¹³⁴ Ziya Gökalp, “Dehâya Doğru”, *Türk Yurdu*, c. 26, 1-15 Son Teşrin 1942, nr. 5-6., s.180-183.

¹³⁵ *İkdam*, 17 Mayıs 1330. Hikaye metni için ayrıca bkz. Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri- Hikayeler 1*(Haz. Hülya Argunşah) Dergâh Yayınları, İstanbul 1999, s. 289-296.

¹³⁶ Tahir Alangu, *Ömer Seyfeddin - Ülkücü Bir Yazarın Romanı* - May Yayınları, İstanbul 1968, s. 285.

Ömer Seyfettin ile Yahya Kemâl arasındaki bu anlaşmazlık, savaşın son yıllarına kadar sürer ve buldukları her yerde aynı düşünce üzerinde hiç bir zaman anlaşamazlar.¹³⁷

Bir de yine Ömer Seyfettin'in daha sonraki yıllarda yazdığı "Tabii Yazmak Sanatı"¹³⁸ başlıklı makalesini inceleyelim:

Bu makalede "*Okunacak klasik muharrirlerin en başına 'Homer'i koymalı'*" diyen Ömer Seyfettin, Homeros'u her dönemin en büyük yazarı olarak görür. Homeros'un Türkçeden başka hemen hemen her dile çevrildiğini belirtir; *İlyada'yı* bir yıl önce çevirdiğini ve yarısından fazlasını *Yeni Mecmua'ya* bastırıldığını,¹³⁹ uygun bir zamanda da *Odyseia'yı* çevireceğini söyler. "*Çünkü 'Homer' en faydalı bir 'edebî kıraat'tır. Her edebî mektebin tohumu ondadır. Onda heyecan, belagat, insanilik, müşahede, resim, renk, tasvir, hareket o kadar canlıdır ki... Eseri hiç şüphesiz dünyada 'yazmak sanatı'nın ezelî bir modeli hâlinde kalacaktır. Homer'den bir sahîfe okuduktan sonra en beğendiğiniz muharriri elinize alınız. Hemen onun zaaflarını, acemiliklerini, beceriksizliğini, madûnluğunu göreceksiniz.*

Yazı yazmağa, husûsiyle matbuat için yazmağa başlamadan evvel, derin derin, ders gibi, mukaddes bir kitap gibi Homer'i okumalısınız." diyen yazarın görüşlerinin ne kadar değiştiğini, ya da nasıl duygusallıktan uzak bir tutumla konuya yaklaştığını görürüz.

O dönemde girişimle ilgili hicivlerin, eleştirilerin çoğu Yahya Kemâl'e yöneltilmiştir. Bunlardan biri Fâzıl Ahmed'in yazdığı "Yahya Kemâl'e"¹⁴⁰ başlıklı şiirdir. Alaycı bir üslûpla yazılan bu şiirde Yahya Kemâl'in Nev-Yunânîliğine de temas edilmiştir:

*"Sanatının bahçesinden topluyorken sen yemiş
O "İlâhi Ada'da",
Şiirimizin bostanına ocak ocak ekilmiş
Yine bir çok labada!
Edebiyat gümrüğünü alıver ki eline
Geçmesin fena mal!
Ustamızın Allah için, takın artık beline
Bir ipekli peştamal!"*

mısralarında ve özellikle son mısradaki, Yahya Kemâl'in Nev-Yunânîlik düşüncesinin alaya alınmak istendiğini görüyoruz.

Girişimle ilgili olarak Yahya Kemâl'e yöneltilen eleştiri ve hicivler, sadece hikâye ve şiirlerde kalmaz. "Peyâm-ı Edebî"nin 13 Kânun-ı sâni 1329 (26 Ocak 1914) tarihli nüshasındaki Sedat Nuri'nin karikatüründe

¹³⁷ Alangu, *Ömer Seyfeddin*, s.286.

¹³⁸ Ömer Seyfettin, «Tabii Yazmak Sanatı», *Türk Kadını Mecmuası*, C. I, nr. 16, 9 Kânun-ı sâni 1335 (9 Ocak 1919).

¹³⁹ Ömer Seyfettin'in bu özet çevirisi, İstanbul'da Devlet Matbaası'nda «Dünya Edebiyatından Numuneler» serisinde 1927 yılında basılmıştır. Eser, 34 sayfadır.

¹⁴⁰ *Türk Yurdu* c. 10, nr. 6, 19 Mayıs 1332 (1 Haziran 1916).

Yahya Kemâl, o günlerdeki düşüncelerine uygun olarak, sırtında bir harmaniye ile eski bir Yunanlı olarak çizilmiş, karikatürün altına da “*Bir şâir-i Nev-Yunânî. Eş’ârı matbu değildir. Omiros gibi kendi okur...*” denilmiştir.

Öte yandan harekete ilgi gösteren ve bu yolda şiirler yazan edebiyatçılarımız da vardır. Bunlardan biri olan Nüzhet Hâşim’in “Millî Edebiyata Doğru” adlı eserindeki.

“*Dağlar dağlar Sicilya dağları
Tepelerden akseden kaval sedaları*”
mısralarında Eski Yunan etkisi sezilir.

Nüzhet Sabit ise “Türk Gençleri Esir Olmaz Sultan Doğar”¹⁴¹ adlı şiirinde mitolojik unsurları kullanır:

“*Su başları perilendi, gölgelikler çiçeklendi*

.....
*Apollon diyarında, nisan ayında,
Akdeniz’in koyu mavi sinesinde
Venüs’ün gözyaşları incilendi:
Mavi inci, penbe inci!
Mavi inci Olemlere çelenk oldu*

.....
*Promete ciğerini parçalayan kara kartal
Nâdim olsun.”*

mısralarında Yunan mitolojisiyle ilgili unsurların kullanıldığını görürüz.

Görüldüğü gibi, devrin çeşitli edebiyatçılarının konuyla ilgili farklı tutumları vardır. Bunlardan Celâl Sâhir ve Süleyman Nazif akıma tamamiyle karşıdirlar. Ömer Seyfettin, Balkan Savaşı sonrası Yunanlılara karşı girişilen boykot hareketini baltalayıcı bulduğu girişime önceleri karşı çıkarken, sonraki yıllarda yazdığı yazılarda Homeros’u ve eserlerini yücelterek, Yahya Kemâl ve Yakup Kadri’nin görüşlerine paralellikler gösteren bir tavır içine girer. Ziya Gökalp ise, Akdeniz Havzası medeniyeti düşüncesiyle, bir yandan akımın görüşleriyle paralellik gösteren düşünceleri benimserken, öte yandan millî edebiyatımızı kurma aşamasında klasik Yunan edebiyatı ürünlerinin yanı sıra halk edebiyatımızın örnek alınması gerektiğini belirtir. Dönemin edebiyatçılarından Nüzhet Sâbit’in şiirlerinde de yine mitolojik unsurları bulabiliriz.

Yahya Kemal’le Yakup Kadri’nin öncülüğünü yaptığı bu hareket, Cumhuriyet’ten sonra değişik çabalar ve anlamlarla sürer. Bu tarihten itibaren Batı’dan çevirilere yönelen Millî Eğitim Bakanlığı-, 1941 yılında da “Yunan Klasikleri Serisi”ne başlar ve bu alanda 80 tane eserin çevirisi yapılır. Bu faaliyet, dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün teşviki ve

¹⁴¹ Nüzhet Külliyyâtı, Hayâtı ve Âsârı. Kader Matbaası, İstanbul 1920, s. 32-37.

Millî Eğitim Bakanı Hasan Âlî Yücel'in çabalarıyla gerçekleştirilir. Bu çevirilere yazdığı önsözde İnönü şöyle demektedir:

“Eski Yunanlılardan beri milletlerin sanat ve fikir hayatında meydana getirdikleri şaheserleri dilimize çevirmek, Türk milletinin kültüründe yer tutmak ve hizmet etmek isteyenlere en kıymetli vasıtayı hazırlamaktır. Edebiyatımızda, sanatlarımızda ve fikirlerimizde istediğimiz yüksekliği ve genişliği bol yardımcı vasıtalar içinde yetişmiş olanlardan beklemek tabii yoldur. Bu sebeple tercüme külliyyatının kültürümüze büyük hizmetler yapacağına inanıyoruz.”

Bu ifadede, Tanzimat'tan beri Eski Yunan kültürüne gösterilen ilginin, bu dönemde bizzat devlet tarafından da sürdürüldüğünü görmek mümkündür. Yine bu dönemde başta Salih Zeki Aktay, Cevat Şakir Kabaağaçlı, Nurullah Ataç¹⁴² Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, Melih Cevdet Anday ve Ahmet Hamdi Tanpınar olmak üzere pek çok edebiyatçımızın konuyla değişik şekillerde ilgilendiğini görürüz.¹⁴³

SONUÇ

Edebiyatımızda daha önceki dönemde de var olan Yunan ve Latin kültürüne ilgi, Tanzimat döneminde Batı'ya yönelişimizin etkisiyle giderek artar. Bu yıllarda konuyla ilgili olarak çoğu Fransızcadan çeviriler yapılır. Ancak bu çeviriler genellikle adapte tarzındadır.

Tanzimat yazarları, antik dönemlerin edebî eserlerinden çok, fikrî, felsefî konularına ilgi duymuşlardır. Bu eğilimi, o dönem aydınlarının fikrî ve sosyal sorunları ön planda tutan karakterleriyle açıklayabiliriz.

Bu dönemde yapılan çevirilerin bilinçli ve sistemli olduğunu söylemek oldukça güçtür. Yunan ve Roma tarihi, Yunan felsefesi, edebiyatı, mitolojisi, uygarlığı çeviri faaliyetlerinin yöneldiği alanlar olmuştur. Ancak yirminci yüzyılın başlarında Eski Yunan edebiyatına ve mitolojisine dair daha kapsamlı ve başarılı çevirilerin yapıldığını, telif eserlerin ortaya konulduğunu söyleyebiliriz.

Tanzimat döneminden itibaren birçok edebiyatçımızın eserlerine Yunan mitolojisiyle ilgili unsurlar girmeye başlar. Ancak ilk yıllarda bu unsurlara, İslamî dünya görüşünün etkileri sinmiştir. Devrin ünlü isimlerinden Abdülhak Hamid'in eserlerine, İslam ve Asur mitolojilerinin yanı sıra, Yunan mitolojisinden gelen imajlar da girer. Bunların yanında

¹⁴² Ataç'ın Eski Yunan ve Latin'le ilgili düşünceleri için bkz. Şevket Toker – Göksu Çiçekli, Türkiye'de Batılılaşma ve Ataç”, *Türk Dili*, nr. 677, Mayıs 2008, s.403-408.

¹⁴³ Cumhuriyet Dönemi şairlerimizin Eski Yunan mitolojisi ile ilişkisi için bkz. Aydın Afacan, *Şiir ve Mitolojya*, Doruk Yayıncılık, İstanbul 2003.

Tevfik Fikret'in ünlü Promete adlı şiiri de şâirin bu âleme gösterdiği ilginin bir kanıtıdır.

II. Meşrutiyet'i izleyen yıllara kadar süren bu ilgi, hiçbir zaman edebiyatımıza Grek ve Latin edebiyatını temel alma düşüncesini taşımaz.

Ancak, 1912 yılından itibaren Paris'ten aldığı etkilerle yurda dönen Yahya Kemal'in öncülüğü ve ona katılan Yakup Kadri'nin desteğiyle, edebiyatımızda Akdeniz Havzası Uygarlığı düşüncesi temeline dayanan, bilinçli ve sistemli olarak savunulan Nev-Yunânîlik hareketini görürüz. Her iki edebiyatçımız da kaynakları Eski Yunan'dan önceye dayanan bir Akdeniz uygarlığı düşüncesini benimser, bu havza uygarlığının yaratılmasında Türklerin de payı olduğuna inanırlar. Bu uygarlık merkezlerinden biri olan ve edebiyat alanında özgün örnekler yaratan Eski Yunan'ın, edebiyatımıza temel alınmasını savunurlar. Bu anlayışta, Batı'nın temelini oluşturan Eski Yunan ve Latin'den başlanılarak edebiyatımızın sağlam bir zemine oturtulabileceği düşüncesi egemendir.

Her iki edebiyatçımız Yahya Kemal'in deyişiyle “Beyaz lisan” özellikleri taşıyan mensur şiirlerinde süsten, sanattan arınmış sade bir ifadeye yönelirler. Bunların bir başka özelliği, örneklerini Eski Yunan'da gördüğümüz diyaloglar tarzında kaleme alınmış olmalarıdır. Edebiyatımızda diyaloglarla kurulan ilk mensur şiirler, Yahya Kemal ve Yakup Kadri'ye aittir. Bu mensurelerin içeriğini de hep Yunan mitolojisinden gelen unsurlar; üryan kahramanlar, tüllerle örtülü ince sebûlar gibi kadınlar, bacchantalar, nympheler, satyreler, faunelar ve kentaurular doldurur. Tanrılarla insanların bir arada yaşadıkları, insanların altın çağı olarak kabul ettikleri paganist çağları her defasında bir sıla özlemiyle anarlar. Yahya Kemal'in yazılarında bu yöneliş -Yakup Kadri'de kısmen eksik olan- tarihî bir boyut kazanır. Ancak, bu yazarın muhayyilesinde yarattığı kurmaca bir tarihtir. Bu tarihî anlayışta Fatih, Türk rönesansını başlatan bir Yunanperest, Etrüskler ise Roma devletinin kurucusu olarak karşımıza çıkarlar. Yahya Kemal'in o dönemdeki şiirlerine de yansıyan bu Nev-Yunânî unsurlar, bir yandan hasta bir toplumun aydınlarının bir yüksek kültür ve uygarlığa duydukları hayranlık, bir yandan da yine hasta sayılan bir edebiyata canlılık kazandırma düşüncesi olarak yorumlanabilir. Ancak, bu hayranlık Yahya Kemal'de pek uzun sürmez. Sonra kendi kaynaklarımıza döner. Yakup Kadri'nin eserlerinde ise diğer pek çok etkilerle birlikte daha sonraki yıllarda da devam eder.

Harekete, içinde yaşanan yılların (Balkan Harbi, Trablusgarp Savaşı) da etkisiyle oldukça güçlü tepki gösterenler olur. Bu tepkilerin çoğu, Türkçülerden gelmektedir. Edebiyatımızı Yunan'a bağlama düşüncesi, onların anlayışına tamamen ters düşer. Ancak, Millî Edebiyat mensuplarından Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin'in konuya daha değişik bir biçimde yaklaştıkları görülür.

Girişimin ortaya çıkışını izleyen yıllarda bu etkiyle Eski Yunan'dan aldıkları unsurları eserlerinde kullanan edebiyatçılarımız da vardır. Cumhuriyet döneminde ise devrin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in gerçekleştirdikleri "Yunan Klasikleri Serisi" çevirileri, biraz da bu girişimin etkisiyledir. Yine bu dönemde pek çok edebiyatçımızın Yunan ve Latin dünyasına ilgi duyduklarını, konuya değişik yaklaşımlarla değişik boyutlar getirdiklerini görürüz.

Sonuç olarak, edebiyatımızda II.Meşrutiyet'i izleyen yıllarda görülen Nev-Yunânîlik girişiminin temelinde, Akdeniz Havzası Uygarlığı düşüncesi, hareketin temsilcisi olan edebiyatçılarımızın eserlerinde de özellikle Yunan mitolojisinin etkilerinin olduğunu, Eski Yunan'ı edebiyatımıza temel alma düşüncesinin ilk kez bu girişimle ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

METİNLER

BERGAMA HEYKELTRAŞLARI

– Muhtar Tevfikoğlu'na –

Pek tâze penbe tenlere benzer bu taşları
Yontarken eski Bergama heykeltraşları

İlhâm eden vücûdun edâsıyla mest imiş;
Heykeltraş demek o zaman putperest imiş.

İnsan vücûdu bâzan açık, bâzan örtülü,
Her çizgisiyle san'atı canlandıran büyü,

Artık dehâya eski güzellikte sinmiyor.
Gördük ki yeryüzünde ilâhlar gezinmiyor.

Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, 1967, s.156.

SİCİLYA KIZLARI

Sicilya kızları üryan omuzlarında sebû;
Alınlarında da çepçevre gülden efserler,
Yayar bu mahfile âsâbı gevşeten bir bû
Ve gözleriyle derinden bakar gülümserler
Sicilya kızları üryan omuzlarında sebû.

Hadîkalarda nevâgîr iken şadırvanlar,
Somâki kurnalarından gümüş sular dökülür.
Ve hep civâra serilmiş kadîfe dîvanlar
İçinde bûseden ölmüş vücûtlar bükülür,
Hadîkalarda nevâgîr iken şadırvanlar.

Gerer beyaz kuğular nâzenin boyunlarını,
Füsûn-ı nevm ile görmez bu âteşin ravza
İçinde dalgalanan reng ü bû oyunlarını.
Dalar huzûz-ı rehâvetle hâvzdan havza.
Gerer beyaz kuğular nâzenin boyunlarını.

**Yahya Kemal Beyatlı,
Kendi Gök Kubbemiz, 1967, s.165-166.**

BİBLOS KADINLARI

Mermerden nâ'sı hâreli bir tülle örtülü
Biblos İlâhı genç Adonis bekliyor ölü,
Mâtem şeridleriyle sarılmış alınları,
Mevkible çıkdı* lâhdine Biblos kadınları.

Afrodit

Pîşinde ağlayan gölgeden işit**
İskenderiyye kızlarının âh ü vâhını

* Geldi.

** İçinde duyduğun nâmeden işit

Ağlarken Ayda dağlarının nîm İlâhını
Giryeyle biz vedâ ediyorken bu beldeye ***
Kalsın yanında saçlarımız armağan diye,

Ey şimdi genç ölen, kalacak dilde zikrimiz
Biblos'da lâleler gibi soldukça bikrimiz.

**Yahya Kemal Beyatlı,
Bitmemiş Şiirler, 1967, s.29**

BİR MUHÂVERE

- Bütün kitaplarımı yaktım.
- O neden? Yeniden başlamak için mi?
- Hepsini hakîr, sönük ve cılız buldum.

Kaybettiğim zamana ağlıyorum. Dar ve karanlık yollarda, kaç senedir, nâfile yere tâb ü tüvânımı heder ettim. Nihâyet, menbaa vâsıl oldum; nihâyet menbaı buldum. Fakat, heyhât, neden sonra...

- Herhalde, şu bulduğun menba, bir menba-ı sekr ü füsûn olsa gerek. Sana, bütün mâmelek-i dimâğını yaktırmış; gözlerine yeni bir mezheb sâliklerine has öyle bir şu'le vermiş. Sesin gizli bir kanâatin şevkiyle ihtizar ediyor.

- Evet; kendimi genç, kavî, yüksek ve geniş buluyorum. Kanıma sanki başka bir iksir-i hayat karıştı; yeni bir tuğyân-ı zindegî ile bî-hûşum. Cismim marazî bir humma ile kavruluyordu, ayaklarım yorgun ve tozlu idi, nihâyet öyle bir suda yıkandım ki...

- Sözüm ne kadar doğru imiş. Evet, sende yeni bir imâna kavuşmuş bir adam hali var. Lisanın, tıpkı ilk havarîlerin lisânı gibi esrârengîz, mâverâ ve hafâ ile memlû...

- Mâverâ... İşte tam kelimeyi buldun. Filhakîka, ben mâverâ-yı edebden geliyorum. Lîsânım sana esrârengiz göründü; çünkü ben, artık başka bir âleme mensûbum. Gözlerim başka semâlar gördü; başka denizler dinledim; ben sana başka tepelerden geliyorum. Heyhât, zavallı dostum, sen ne ıssız, ne fersiz bir âlem içindesin!

*** Nefretle biz vedâ ediyorken bu beldeye

- Bulduğum âlem ıssız ve fersiz olabilir. Fakat bu bir âlem-i hakâikdir. Sen ise, ummân-ı hayâlâta dalmış, kendinden geçmiş bir bedbahta benziyorsun.

- Doğru söyledin; bir ummâna daldım. Nihâyetsiz bir ummâna... Fakat bir hüsn ü hakikat ummânına... İlk def'a olarak hudutsuz bir manzaranın karşısına çıktım. Kalb-i beşerin en samimî mûsikîsini ilk def'a olarak dinledim. İhtirâsın, kinin, şecaat ve besâletin süfliyât ve ma'âliyâtın ilk def'a olarak elle tutulur bir halde, en ayân, en doğru şekilleriyle birer birer önümde dizildiklerini gördüm; cihân-ı bedâyîin bütün usâresini sanki bir bardak suda içtim; nûrânûr bir şehrah üzerinde ilahlar ve kahramanlarla rû-be-rû geldim. Bâdemâ, artık, biliyorum: Güneş niçin tulû' eder? Semâda niçin bulutlar koşuşur? Gökler neden gürler? Neden şimşekler çakar? Yıldırımların ma'nâsı nedir? Okyanus neden müteheyyicdir? Ba'zı dağların tepeleri niçin cehennemî buhurdanlar gibi yanar? Gece neden gelir, gündüz neden gider? Bâdemâ bütün bunlar bana artık hafî değildir; bütün bu sırr-ı bedâyie vâkıf olsam. Anlamıyor musun? Hâlâ anlamıyor musun? Öyle ise sana izâh edeyim: Çünkü kırık rübâbının beş teli üstünde, bundan iki bin yedi yüz sene evvel cûş u hurûş-ı hilkati bestelemiş âmâ ve serseri bir şâirin şarkılarını dinledim.

- Omiros! Netîcede, sâdece: "Omiros'u okudum." diyebilmek için bu ne uzun bir mukaddime! Ne itnâb-ı şâirâne!... Bu tarz-ı beyânı sakın "İlyada" destanından mı öğrendin?

- "İlyada" her türlü kusurdan, hele itnâbdan kâmilten münezzehdir. Bu o kitaplardandır ki milyonca kelimelerinden hiçbirisi, ne fazla ne eksik gelir; mûciz ve i'câzkâr bir sehl-i mümtenîdir ve lisân-ı insâniyetin, emsâlsiz, ebedî (Partenon)'udur. Omiros'tan sonra, ta Virjil'den Hugo'ya kadar, bütün şâirler asırlarca ne yaptılar, biliyor musun? Onun sözlerini kekelediler.

- Bir heyûlâ-yı hurâfât ile bütün ebdân-ı beşeriyeti yıkmak! Sen Cengiz'den daha zâlimsin!

- Eğer, Omiros, bir heyûlâ-yı hurâfât ise, sana sorarım; acaba, tarih, tarih-i medeniyet baştan nihâyete kadar nedir? O da bir hurâfe, bir masaldır. Hayır, azîzim, hayır; Omiros bir heyûlâ-yı hurâfât değildir; bu, insanların râhını tenvîr eden ilk şafak, ilk büyük şafaktı. Zâten (Omiros) bir adamın değil, bir büyük hâdisenin ismidir. İşte bu hâdisedir ki hâlâ devam ediyor. A'sardan a'sara ta şu bulunduğumuz asra kadar ziyâsını temdîd eden, o sabahtır, (Omiros) ismindeki sabahtır. Zavallı dostum bil ki târihi, târih-i medeniyeti Omiros yaptı. Tek başına o yaptı; İskender onun eseridir. Ve ondan sonra, edvâr ve kurûnu, sanki ağızlarına gem takılmış mutî atlar gibi, istedikleri yere sürükleyen kahramanlar da İskender'den çıktı. Omiros'dur ki Atina'yı, Roma'yı, Paris'i doğurdu. Eğer bazı kimseler gibi –sen de medeniyeti buhar ve demirle

karıştırırlardan isen– hatta diyebilirdim ki, tayyarenin mucidi de Omiros'tur.

- Bu “Omiros hastalığı” seni sayıklatıyor; ne mübâlağa, ne mübâlağa...

- Bilakis; ondan bahsederken, kullandığım lisan bu azametinin yanında küçücük kalıyor. Bu ilâhî şâirden bahsedebilmek için ilâhî bir lehçeye, onun lehçesine ihtiyaç var. Binaenaleyh bundan vazgeçiyorum. Sana, şimdilik, yalnız, pek mübâlağakâr bulduğun iddiâmı riyâzî bir kat'iyetle isbat etmek isterim. Evet, Omiros her şeyin menba'idır, her şey Omiros'dan çıktı; evet bu üç bin senelik mehîb şelâle-i hâdisât o berrak dalgasız gölden nebeân etti. Zira...

- Biliyorum; neler diyeceğini biliyorum. Şimdi bana uzun uzadıya, malûm ve mükerrer birtakım farazîyat-ı mevzua ityânına başlayacaksın; meselâ, diyeceksin ki: Yunân-ı Atîk mâder-i medeniyettir; barbar Roma ki –bugünkü medeniyetin mehdidir– terbiye-i fikrîyesini oradan aldı; “Ba's-ü ba'd-el-mevt” dedikleri devr-i intibâh, Eski Yunan âsârının tettebbuuyla husûl buldu. Binaenaleyh Omiros da bu Yunanın ilk ve en büyük şâiri olduğu için...

- Bu mühim hâdisât-ı tarihîyeden ne istihfâfkâr bir lisanla bahsediyorsun! Belli ki sen bu yâbis fen asrının ümittin, imandan, gâye-i bedî'den hülâsa ateşten mahrum cılız çocuklarından birisin. Eğer, müddet-i hayatında, göğsünü bir an için olsun (Olimpos) tepesinden dökülen asil muhabbetler ışığına karşı açsa idin, dâstân-ı beşeriyetin herhangi bir mısraını söylerken, bî-ihyâr, kalbinin çarptığını hissederdin. Omiros yalnız beşeriyeti ibdâ ile kalmadı. Beşeriyete beşeriyetin muhabbetini öğretti. Ondan evvel, insanlar insan değildiler, insanî değildiler. Fikirlerinde sâdegî, hislerinde asâlet, kalplerinde ateş yoktu. Onlar yılanlardan veya canavarlardan farklı değildiler, “Omiros Mucizesi” Yunan mu'cizesidir ki ilk defa olarak bu garip mahlûkâtın gözlerine ulûhiyetin şu'lesini verdi.

Sana, Omiros'un dâsitânlarını okuduktan sonra, bir kere de ondan evvelkilere dönmeği tavsiye ederim, meselâ Hindlerin “Mâhâbarata"sına... Bu eser, zannedersin ki ya bir devrin, ya bir iblisin dimâğından çıkmıştır, o kadar insanlığın haricindedir, o kadar insanlığa mâl olmayan bir şeydir. Bu kitabın icâd ettiği âlem sanki bir cehennem gibidir, okurken kendini başka bir küreye gitmiş sanırsın. Orada, dağlar kadar câmid ilahlarla, zebani gibi kahramanların döğüşüğünü görürsün. Ruhuna haşyet ve istikrah dolar. Halbuki Omiros'da kahramanlar birer yar, ilahlar birer insan kadar enîs-i ruhdur ve dilnişin bir tabiat içinde, onlar da –fakat necîb hamlelerle– çarpışırlar.

- O da demek ki Hind'in şâiri gibi aynı şeyleri terennüm etmiş. Ceng ü vega...

- Aynı şeyleri; evet, o da ilahlarla nîm-ilahların ceng ü vegasını terennüm etti. Belki hatta aynı ilahlarla aynı kahramanları terennüm etti – çünkü, derler ki ahâli-i esâtirin ilk vatanı Hindistan’dır.– Fakat, Omiros, Hind’in, yani vahşetin korkunç ilahlarını insanîleştirmesini bildi, onlara ruh nefh eyledi. O devleri birer birer avucunun içine aldı, onlara dil-firîb şekiller verdi ve bu suretle hüsn denilen şeyi ibdâ etti; işitiyor musun? Hüsnü, hüsn-i bedî’ denilen şeyi...

- Bu kadar mı?

- Hayır... Bir taraftan ilahları insanîleştirirken, diğer taraftan insanların ihtirâsâtını ilahlaştırdı. Şehvetten, intikama kadar en âdi hislere bir mâhiyet-i ulviye bahş etti. Ahfâdına “çirkin görünmeden çıplak gezebilmek” sihrini öğretti; zîra, onun âleminde çirkinlik ve fenâlık mevcûd değildi. Zira, Omiros’un nefesi Bahr-ı Sefid havzası üstünde, her taaffünü def’e kâdir saf ve ceyyîd bir rüzgâr idi. Bu büyük rüzgârdır ki beşeriyeti kaç kereler ölümden kurtardı, hastalanan ciğerlerine yeniden şifâ verdi. Meselâ (Epir) sürülerinin başına İskender gibi bir muhteşem çoban halk etti; haşîn (Latyom) dağlarının başına (Virjil) gibi bir kâşâne kurdu ve kurûn-ı vustâ denilen heras ve cinnet gecesinin ortasında, birden (Ronsar) isminde bir meş’al yaktı. (Epir) sürüleri İskender’siz, ma’bed-i akl-ı beşer “Partenon”u yıkacaktı. (Latyom) dağlarındaki akvam, melce’siz birbirini yiyecekti. Ve kurûn-ı vustâda, cevher-i hayat kesîf bir bulut içinde sönüp gidecekti.

Her gümrâha yol gösteren Omiros’un şu’âdır. Askerlere zafer yolunu, âlimlere fikir yolunu, yorgun ve bitik akvama ümîd ve i’tilâ yolunu, o gösterdi. Rübâbının iki nağmesinde (Katon) gibi kayalara ra’şe verdi; asırlardan beri kanlı bir çarmıhın gölgesinde titreyen milyonca esirden bir an içinde milyonca hükümdar çıkardı ve (Renan) gibi reyb ü ilhâd âleminin âsi ve abus hükümdârânını en tıflî itikâdâta ma’lî‘ bir alay esîre çevirdi.

- Daha, daha...

- İnsanlara yaşamak sekrini verdi. Güneş altında raks etmenin, denizlere karşı şarkı söylemenin, gülmenin, ağlamanın, sevmenin, ezmenin, ezilmemek için çarpışmanın hazzını telkih etti. Kalplere heyecan denilen kuvveti verdi ve gözlerde ebedî bir şebâb alevi ikâd eyledi.

Ümitsiz, bezgin, yorgun ve ihtiyar mısınız? Kalbin yâbis ve çorak mı? Artık sende hiçbir ra’şe kalmadı mı? Hemen git, hemen git, Omiros’un suyundan bir avuç iç! Zira, o menba’ların menba’ıdır. Bu suyun bakiyye-i sekridir ki, bazı milletlere, sana hayret veren şeyleri yaptırıyor, hududûnda zâr ü bî-mecâl kaldığın bir kıt’ada, onları, böyle bir âhenk ile, böyle bir neşât ve neş’e ile raks ettiriyor. Avrupa deyip de başını eğdiğin şu mes’ûd kasr içindeki sûr u sürûr sesleri, bu çeng ü çegâne, bundan iki bin yedi yüz sene evvel Omiros’un icâd ettiği bir

oyunun devâmıdır. Omiros ulvî bir hâileyi yazdı, ara sıra bazı kavimler çıktı, bu ulvî hâ'ileyi oynadı, işte medeniyet denilen şey!.

- Daha, daha...

- Daha mı? Omiros'un mucizeleri layuhsâdır. İnsanlara, ruhun ebediyetine inanmaksızın mevti istihkâr edebilmek kuvvetini verdi. Vatan için ölmek, fikir için ölmek, muhabbet için ölmek, ölmek için ölmek lezzetini verdi.

**Yakup Kadri Karaosmanoğlu,
Peyâm, 1 Kânûn-ı Evvel 1329(14 Aralık 1913).**

Yahya Kemal

Bir uzak âleme dönmüş bakıyor
Açık alnında özel defne dalı
Âşinâ zevkine gençlik akıyor;
O ilâh yüzlü, ilâh sevdalı.
Bembeyaz şiiri "Eros"tan sezdi,
Bir yandan geçtiği coşkun çağda...
Bu duyuş kendi kadar eşsizdi,
Tattı her zevki o "Viranbağ" da...
Rönesans şâiri dersem yaraşır;
Şiiri çepçevre ilâhlar nefesi...
"İnkırâz" hissini hüsrarla taşır,
"Sicilya Kızları" ilk mülhemesi...
Sanki "Biblus" de, o bir genç "Adonis"
Almış etrafını yüzlerce güzel;
Çamlar altındaki nesri, o nefis-
Yirmi üç şiir ki; Bir ömre bedel.
Şimdi ardında asil gençlik var,
Çünkü: San'atta "Nedim" in yâridir...
Her nesil nâmını saygıyla anar,
O ki "Şen Şarkılar"ın şâiridir.

Fazıl Ahmet (Aykaç)

Hilmi Yücebaş, *Bütün
Cephelerile Yahya Kemal*, s.173 (*Ülker Mecmuası*, Mart 1937)

Yahya Kemal'e

Hepimizin dimağını işletmeğe oldun sen
En kuvvetli bir (motör),
Ey şuarâ mavnasını sürükleyip götüren
Silindirsiz (romorkör)
Oluverip birden bire en kavgacı bir horoz,
Ettin bizi pür-telaş
Rendeledin şöhretleri sen ey koca marangoz:
Şimdi önün hep talaş!
Bazıların nazarında olsan bile baldıran
Bizim için incisin;
Sen Türkçede en dehşetli balyaları kaldıran
Bir garâbet vincisin!
Sanatının bahçesinden topluyorken sen yemiş
O "İlâhi Ada'da",
Şiirimizin bostanına ocak ocak ekilmiş
Yine bir çok labada!
Edebiyat gümrüğünü alıver ki eline
Geçmesin fena mal!
Ustamızsın Allah için, takın artık beline
Bir ipekli peştamal!
Doğru mudur bilmiyorum, fakat sana rast gelen
Diyor : Hani eserin?
Üdebânın hatırını kırıp şimdi kâmilen
Yonga etmiş eserin!
Bazen fakat –İtiraf et!- mesela bir kiraza
Dedin: Ebegümeçi!
Edebiyat kulübünde rölans ettin herkese
Sen ey cesur pokerci!
Kuşa artık kuş denecek, insiyaki lehçede
Bırakmadın çünkü murg;
Senin nâmın söylenecek bir gün hatta (Lehçe)de
Ey edebî (Hindenburg) !

Fâzıl Ahmet (Aykaç)
Türk Yurdu, Yıl 5, Cilt 10
nr.110,s.85,19 Mayıs 1332.

Nev-Yunânîlik’le ilgili olarak Yahya Kemâl’e yöneltilen eleştiri ve hicivler, sadece hikâye ve şiirlerde kalmaz. “*Peyâm-ı Edebi*”nin 13 Kânun-ı sâni 1329 (26 Ocak 1914) tarihli nüshasındaki Sedat Nuri’nin karikatüründe Yahya Kemâl, o günlerdeki düşüncelerine uygun olarak, sırtında bir harmaniye ile eski bir Yunanlı olarak çizilmiş, karikatürün altına da “*Bir şâir-i Nev-Yunânî. Eş’ârı matbu değildir. Omiros gibi kendi okur...*”denilmiştir.

CEMİL MERİÇ’LE NEV-YUNÂNÎLİK ÜZERİNE BİR KONUŞMA

4 Ağustos 1978 cuma. Sabahtan öğleye kadar Beyazıt Devlet Kütüphanesi’nde Türk Yurdu Mecmuasını tarıyorum. Malzeme çıkmıyor

bir türlü, bunalıyorum. Fihristte bir başlık: “Yahya Kemâl’e” – Fazıl Ahmet. Ancak derginin o sayısı ciltte yok. Öğle arası yemekten sonra Hakkı Tarık Us’tayım. Derginin ilgili sayısını buluyorum. Bir şiir, bir hicviye. Yahya Kemâl’in az eser verişi eleştiriliyor şiirde. Onun Nev-Yunânîliğine de bazı değinmeler var. Şiiri yeni yazıya çevirerek alıyorum. Sonra yine Beyazıt Devlet. Sayfalar boşuna çevriliyor. 1334 yılına kadar geldim. Yok, yok... Saat 14.10. Artık çıkmalıyım. Bir gün önce hanımından Cemil Meriç’le görüşmek üzere randevu aldım. Saat 16.00’da Göztepe’de olmalıyım. Otobüs, Karaköy, vapur... Kadıköy’deyim. Göztepe dolmuşları kuyruğunda beklemekten sıkılıyorum. Kuyrukta otuz kişi kadar var, ama bir tek dolmuş görünmedi henüz. 4 no.lu otobüse binmek için durağa gidiyorum. Biraz sonra geliyor otobüs, biniyorum.

Saat 16.00 Göztepe’deyim. Kalabalık otobüsten inince “Oh... Dünya varmış” diyor insan. Mehmet Tütüncüoğlu caddesinden denize doğru iniyorum. Çocuk bahçesini, Lunapark’ı geçiyorum. Sirke geldim. Sağ tarafımda sirk var. Tarife göre ev solda, sirk karşıda. Gözlerim kapı numaralarında, 2/4 no.lu evi arıyorum. İşte karşıda. Bahçeli, iki katlı bir ev. Zili çalıyor, ikinci çalışmada orta yaşlı, sarışın bir hanım açıyor kapıyı. Hanımı olmalı. Kendimi tanıtıyorum. Buyur ediyorlar. Salondayım. Salonun bütün duvarları raflarla kaplı. Raflarda da binlerce kitap. Bu kitaplar değil mi zaten Cemil Meriç’e gözlerini kaybettiren. Beni ayakta karşılıyor. Selâmlaşıyoruz. Kendimi tanıtıyorum kısaca. Çalışma konumdan, bulduğum malzemenen bahsediyorum özet olarak. Can kulağıyla dinliyor ve şunları anlatıyor bana:

- Konuyu baştan almak lâzım. Tanzimat öncesinden. İslâmiyet, Yunan mitolojisi, edebiyatı, şiiri ile “zerre kadar” ilgilenmemiş. Dinî nedenler tabii. Fakat Tanzimat devrinde Eski Yunan’a bir ilgi başlıyor. İslâmiyet’in yükseliş devrinde de bir tercüme faaliyeti var. Arapça’ya Aristo ve Eflatun şerhleri yapılmış.

Devrin Maarif Nâzırı Saffet Paşa’nın tavsiyesiyle Konstantinidi Efendi Tarih-i Kadim-i Yunan’ı yazdı. Bu zatın bir müntehabat mecmuası ve Osmanlıca-Rumca sözlük çıkardığını biliyoruz.

Daha önce Hikâye-i Telemaque tercümesi var. Bazı edebiyat tarihçileri Telemaque’ı, ilk çeviri roman olarak nitelerler. Değildir. Bir Hümâyünnâmedir o. Ancak bu tercüme hakkında bildiklerimiz pek aydınlık değil. Yusuf Kâmil Paşa’nın Telemaque’ı tercüme ettiği, hatta Fransızca bildiği bile tam kesin değil, şüpheli. Eser “âdil bir hükümdarın nasıl olması gerektiğinden” bahsediyor. Mısır, bu eseri kendi milliyetçiliğine temel yapmıştır. Eser, kısaltılarak tercüme edilmiş ve dörtte üçü çevrilmemiş, bir özet çeviri yapılmıştır. Yunan mitolojisindeki tanrı, tanrıça ve yarı-tanrılardan eserde “peri” diye söz edilmektedir. Doğudaki siyasetnamelere benzer. Devlet yönetiminden bahsettiği için çevrilmiştir.

(Bu ara A. Mithat Efendi'nin İkrâm-ı Aklam'la başlattığı “Klâsiklerin Tercümesi Meselesi”ni hatırlatıyorum.) Cevabı şu: Bahsettiğiniz polemikten önce Ahmet Midhat Efendi'nin Lâstik Sait'le polemikleri var. Daha önce Ahmet Midhat Efendi Corneille'den “Le Cid”i tercüme etmiş. O devirde “Sidik Tercümesi” diye takılmışlardır bu esere. (Gülüyor.) Ancak bahsettiğiniz polemikler, doğrudan Yunan'la ilgili değildir. Daha sonraki dönemlere ait klâsiklerin tercümesi üzerinedir.

II. Meşrutiyet sonrasında ortaya çıkan Yunan muhabbeti Avrupa kaynaklı. Yoksa doğrudan Eski Yunancadan okunan eserlerle doğan bir muhabbet değil bu. Avrupa'dan Yunan muhabbetini Yahya Kemâl getirmiş. Zaten devir bir “fetret devri.” Tanzimat'la Batıya yönelmişiz. Bu dönemde de herkes bir “baba” arayışı içinde. (Gülüyor.) Kimi İran'a, kimi Turan'a kimi maverâ-yı Çine gitmiş. Kaynak arıyorlar kendilerine. Yakup'ta da İlyada ve Odise, kısaca Homeros muhabbeti var. (Y. Kadri'nin anılarından, Anatole France kanalıyla Eski Yunan'a gittiğini aktarıyorum.) Cevabı şu:

-Anatole France'ı anlamak için Eski Yunan'a gitmeye gerek yok. Anatole France, mitolojiyi, herşeyi bildiği kadar biliyordu.

- Bu bir gençlik hevesidir. Gençlik günahıdır her ikisinde de. Bir de Ömer Seyfettin'i katalım Yunan muhabbeti besleyenlere. Biliyorsunuz eksik kalan bir İlyada tercümesi var. (Bir Boykotaj Düşmanı'ndan bahsediyorum, yorumluyorum. Hikâyeyi çok eskiden okuduğunu, iyi hatırlayamadığını söylüyor.)

Sicilya Kızları ve Biblos Kadınları romanizm ve Herédia'dan gelen etkilerle ortaya çıkıyor.

Yunan muhabbeti Ziya Gökalp'te de var. Bir telif çalışması, bir sentez yapmak istiyor.

Yunan muhabbeti Salih Zeki'de çok derin. O gerçek bir Yunan-perestti. Batı edebiyatında aradığı hep Yunan tesiriydi. Yunanla meşgul olanları severdi ve Yunanla meşgul oldukları kadar severdi. Türkiye'de kendisini “Son Yunanlı” sayardı. (Gülüyor.) Konuyla en fazla ilgilenen odur. Ölümünden sonra Hisar'da bir makalem çıkmıştı onunla ilgili. 1968 veya 69'daydı sanıyorum.(1971'de.) Onu da görürsün.

Tevfik Paşa'nın Esatir-i Yunaniyan'ı var. Meşrutiyet yıllarında. Yine Mehmet Rauf'un Tarih-i Edebiyat-ı Yunan'ı çıktı 1911 yılında. Tesirleri neler oldu, ne gibi yankılar uyandırdı. Araştırmak lâzım. Devrin mecmualarına bakarsın.

Resimli Kitap'ta Raif Necdet'in makalesi var bu konuyla ilgili olarak.

Nüzhet Sabit'te bu Yunan tesiri vâzıhtır. Enteresan bir adamdır Nüzhet Sabit. Üzerinde çalışma yapılmamış. İttihat ve Terakki'ye cephe almış. Genç yaşta ölmüş. Veremden. Kısa hayatında tesirleri çok olmuş bir zat. Türkçü, Türkçeci, Yunancı. Basılı kitapları var. Salih Zeki'nin bir

biyografisi vardı Nüzhet Sabit hakkında. Fakat basılmadı. Bir yayınevine göndermişti. Ne oldu sonra, bilmiyorum. Nüzhet Sabit'te çok dikkate değer şiirler var. Üzerinde araştırma yapılmadı. "Vazife" adlı bir gazete çıkardı.

Bir de çok enteresan bir kitaptan bahsedeyim size. Bir gün, bir Yahudi'den bir kitap aldım. Kitaptan kimsenin haberi yok. Salih Zeki'ye bahsettim. Onun da haberi yoktu. Eser, Eski Yunan uygarlığı hakkında yazılmış objektif bir eser. Eski Yunan medeniyetine o güne kadar bakılanın dışında bir gözle bakıyor. Onu "bir fuhuş ve savaş" uygarlığı olarak vasıflandırıyor. Öyle anlaşılıyor ki Yunanlılar bu kitabın nüshalarını toplatıp imha etmişler. Her nasılsa bu nüsha bana geçti. Tercümesini yapmıştım. Fazıl Küçük, Kıbrıs'ta nüfuzlu olduğu yıllarda benimle görüşmüştü bu konu hakkında. Tercümemi aldı. Kıbrıs'ta bastıracağını söyledi. Bastırmıştır herhalde. Ama bana bir nüshasını olsun göndermedi. Daha sonra bir subay ilgilendi eserle. MIT'tenmiş. Eseri aldı. Sonra aynen (Fransızca) bastırmışlar. Konuyla ilgili olarak "Türk Edebiyatı"nda bir makalem çıkmıştı. Büyük yankıları oldu.

Hasan Ali Yücel ve Nurullah Ataç'ta da var bu Yunan muhabbeti tabii ki.

Sonra Azra Erhat!.. Azra, Yunanca'dan nesre çevirmiş İlyada'yı A. Kadir de şiir haline getiriyor ve ödül alıyorlar. Çeviri ödülü. (Gülüyor.) Böyle çeviri olmaz. A. Kadir bir hafta öğrencim oldu. Fransızca öğrenmek istiyordu. Dayanamadı, kaçtı. Fransızcayı bilmez. (Daha sonra bir plâna göre özetliyor önce anlattıklarını, bu arada hatırına gelen yeni şeyleri de söylüyor:)

Tanzimat'ta biliyorsunuz bir de Münif Paşa'nın tercümesi var. Konstantinidi Efendi, bir Rum milliyetçisi olduğu halde Osmanlılığı ağır basmıştır. Eser İslâmi bir eserdir.

1870'den 1911'e kadar bu konu anılmadı.

A. Midhat Corneille'de kalır. Naci'nin "Türk Racine"i olmasını ister.

Ömer Seyfettin'in tercümesinin önsözünde bir Odise medhiyesi vardır. Bu kendi düşünceleri, kendi yaratışı değildir. Fransız liseleri için yazılmış "Yazı Sanatı" adlı eserden mülhemdir.

Ziya Gökalp ve Y. Kadri bir "baba" aramaktadırlar zaten bu devirde. (Bu "baba arama" sözü çok hoşuna gidiyor Meriç'in. Sık kullanıyor ve sevimli sevimli gülüyor.)

Bir de Ahmed Cevad'ın tercümesi var. Tercüme Yakup Kadri'ye ithaf edilmiş. Eser Yakup Kadri'nin önsözüyle çıkmış. Kendisine verilen nüshayı Y. Kadri sahaflarda satmış. Ben 25 kuruşa aldım. Kaça sattı kim bilir? (Gülüyor. Y. Kadri'yi pek sevmiyor anlaşılır.) Yahya Kemâl'de bu gençlik günahı kısa sürer. Y. Kadri'de ise daha sonraki eserlerinde de görülür. Zaten o, egzotik şeyleri severdi. Biliyorsunuz Tevrat etkileri de var onda. (Sodom ve Gomore'den söz ediyorum.)

Daha sonra eserlerini okuyup okumadığımı soruyor. Okumadığımı söylüyorum. “Göz”ü olan, genç yardımcısından “Umrandan Uygarlığa” adlı eserini istiyor. İlgili makaleyi yüksek sesle okumamı istiyor. Okuyorum. Kimi yerlerinde gülüyor. Daha sonra “Bu Ülke” adlı eserindeki Salih Zeki ile ilgili makalesini okuyorum. İlk makalenin sonlarına doğru 6-7 kişilik bir gurup geliyor. Hayranları, hemşehrileri.

- İşte böyle genç dostum. Söyleyeceklerim bunlar. “Kaplan Bey’i görürsen çok selâm söyle” diyor. Kalkıyorum, görüşmemizin çok faydalı olduğunu söylüyor, çok teşekkür ediyorum. Hanımı kapıya kadar uğurluyor. Yine beklediklerini söylüyor. Aynı yoldan durağa çıkıyorum. Kalamış’tayım. Manolyalı Sokak’tan iniyorum deniz kenarına. 10 yıl önce öğrenciyken aynı yollardan geçtiğimi düşünmek hüznlendiriyor beni. Deniz kenarındaki gazinoda bir çay. Yine Manolyalı Sokak. Umut, otobüs... Kadıköy-Karaköy vapurundaki esmer güzeli. Beşiktaş, lokanta, ev. Can sıkıntısı, yorgunluk, yalnızlık...

Asistan Şevket Toker
4Ağustos1978 Cuma
Saat: 16:15-17:30
Cemil Meriç’in evinde

KAYNAKLAR

A. YARARLANILAN KAYNAKLAR

ADIVAR, Adnan. Osmanlı Türklerine İlim, Remzi Kitabevi, İstanbul 1970.

AFACAN, Aydın. Şiir ve Mitolojya. Cumhuriyet Dönemi Şiirinde Yunan ve Latin Mitolojyası, Doruk Yayıncılık, İstanbul 2003.

Ahmet Mithat. “İkrâm-ı Aklâm”, Tercüman-ı Hakikat, C.XV, nr.5823, 24 Ağustos 1313 (5 Eylül 1897).

“Klasikler ve Cenap Şehabettin Bey”, Tercüman-ı Hakikat, C.XV, nr. 5829, 30 Ağustos 1313 (8 Eylül 1897).

“Mitoloji ve Şiir”, Tercüman-ı Hakikat, C.XI, nr.3542, 15 Mart 1306 (27 Mart 1890).

“Tekrar Mitoloji ve Şiir”, Tercüman-ı Hakikat, C.XI, nr.3546, 19 Mart 1306 (31 Mart 1890).

“Yine İkrâm-ı Aklâm”, Tercüman-ı Hakikat, C.V, nr. 5826, 27 Ağustos 1313 (8 Eylül 1897).,

Taaffüf, (İstanbul 1313), Bütün Eserleri Romanlar XIV., Haz. Necdet Birinci, Ali Şükrü Çoruk, Erol Ülgen, TDK Yayını, Ankara 2000.

AKATLI, Gülsel. Yahya Kemal'in Peyam, Peyam-ı Edebi, İleri ve Tevhid-i Efkar'daki Makaleleri, Türkiyat Enstitüsü, Tez nr. 587, İstanbul, 1962.

(AKÇURA), Yusuf. "Yahya Kemal Beyefendiye", Türk Yurdu, Seri I, C.7, nr. 6, 1330.

AKI, Niyazi. Yakup Kadri -İnsan, Eser, Fikir, Üslup-, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1960.

ALANGU, Tahir. Ömer Seyfeddin, - Ülkücü Bir Yazarın Romanı-, May Yayınları, İstanbul, 1968.

[ARIK] Remzi Oğuz. "Akdeniz Medeniyeti" Eylül 1929, nr. 21-215, s.22, 216.

AYDA, Adile. Yahya Kemal, Kendi Ağzından Fikirleri ve Sanat Görüşleri, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1962.

[AYKAÇ] Fazıl Ahmed. "Yahya Kemâl'e" (Şiir) Türk Yurdu, Yıl 5, nr. 6, 19 Mayıs 1332.

BANARLI, Nihad Sami. Yahya Kemal'in Hatıraları, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 1960.

BEYATLI, Yahya Kemal. Aziz İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1000 Temel Eser, İstanbul, 1969.

(Süleyman Sadi) "Bir Kitab-ı Esatir", Peyam-ı Edebi, 31 Mart 1330 (13 Nisan 1914).

(Süleyman Sadi) "Çamlar Altında Musahabe", Peyam-ı Edebi, 1329-1330.

Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 1973.

Edebiyata Dair, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 1971.

Mektuplar-Makaleler, Y. Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 1977.

Siyasî ve Edebî Portreler, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 1969.

Kendi Gök Kubbemiz, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, III. Basılış, İstanbul 1967.

CAN, Şefik. Klasik Yunan Mitolojisi, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1970.

CALVET, L'Abbe J. Histoire de la litterature Francaise, Paris 1923.

ENGİNÜN, İnci. "Abdülhak Hamid'in Eserlerinde Grek ve Latin Mitolojisiyle İlgili Unsurlar", Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C.XIV, 1 Temmuz 1966, s.111-122.

ERHAT, Azra. Mitoloji Sözlüğü Remzi Kitabevi, İstanbul 1972.

GÖKALP, Ziya. "Dehaya Doğru", Türk Yurdu, C. 26, nr. 5-6, 1-5 Son Teşrin 1942.

Türkçülüğün Esasları (Haz. Mehmet Kaplan), Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, 1. Basılış, İstanbul 1976.

GÖLPINARLI, Abdülbaki. Divan-ı Kebir, Güldeste, Remzi Kitabevi, İstanbul 1955.

GÜROL, Ender. Dünya Edebiyatçıları Ansiklopedik Sözlüğü, Varlık Yayınları, İstanbul 1964.

GÜVEMLİ, Zahir. Yahya Kemal, Güven Yayınevi, II. Baskı, İstanbul 1943.

HAS-ER, Melin. Tanzimat Devrinde Latin ve Grek Antikitesi ile İlgili Neşriyat (1254-1300), Türkiyat Enstitüsü, Tez nr. 523, İstanbul 1962.

KAPLAN, Mehmet. Tefvik Fikret, Dergâh Yayınları, İstanbul 1971.

Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, Dergâh Yayınları, İstanbul 1975.

(KARAOSMANOĞLU), Yakup Kadri. “Bir Başka Zamanın Hatırası”, Peyam-ı Edebî, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914).

“Bir Huysuzun Defterinden”, Peyam-ı Edebî, 9 Kanun-ı evvel 1329-Şubat 1329 (22 Aralık 1913-Şubat 1913).

“Bir Muhavere”, Peyam, 1 Kanun-ı evvel 1329 (14 Aralık 1913).

Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, Bilgi Yayınevi, Ankara 1969.

“Hafta Musahabesi”, İkdâm, nr.8348, 11.5.1920.

“Kır Mektupları”, İşhad, 18 Temmuz 1330 (23 Temmuz 1914).

Nur Baba, İstanbul 1939.

“Roman Üzerine Mektup”, Varlık, nr.382, 1 Mayıs 1952.

“Siyah Saçlı Yabancı İle Berrak Gözlü Genç Kızın Sözleri”, Nevsal-i Milli, 1330 (1914).

Sodom ve Gomore, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972.

LANSON, Gustave. Histoire de la litterature Francaise, Paris 1908.

Mehmed Rauf. Yunan-ı Kadim Tarih-i Edebiyatı, Hacı Hüseyin Efendi Matbaası, İstanbul 1327.

Mehmed Tefvik Paşa. Esatir-i Yunaniyân, Mekteb-i Harbiye Matbaası, İstanbul 1332.

MORNET, Daniel. Fransız Edebiyatı Tarihi (Çev. Nevin Yürür), Üniversite Matbaası, İstanbul 1946.

Nabizade Nazım. Esatir, Kasbar Matbaası, İstanbul 1310.

Nüzhet Külliyyatı. Hayatı ve Asarı, Kader Matbaası, İstanbul 1920.

“Orhan Hançerlioğlu ile Bir Konuşma”, Varlık, nr.378, 1 Ocak 1952.

Ömer Seyfettin. “Boykotaj Düşmanı”, İkdâm, 17 Mayıs 1330 (30 Mayıs 1914).

“Tabii Yazmak Sanatı”, Türk Kadını Mecmuası, C.I, nr.16, 9 Kanun-ı sani 1335 (9 Ocak 1919).

“Boykotaj Düşmanı” Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri- Hikayeler 1(Haz. Hülya Argunşah) Dergâh Yayınları, İstanbul 1999, s. 289-296.

İlyada (Özet çeviri), Devlet Matbaası, İstanbul 1927.

PERİN, Cevdet. Çağdaş Fransız Edebiyatı I, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1957.

Raif Necdet. “Musahabe-i Edebiye”, Resimli Kitap, nr.31, Haziran 1327 (Haziran 1911).

Selanikli Hilmi. İlyas yahut Şair-i Şehîr Omiros, Matbaa-i Şirket-i Mürettibiye, İstanbul 1316 (1900).

TANPINAR, Ahmed Hamdi. XIX.Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi, III.Baskı, İstanbul 1967.

Yahya Kemal. Yahya Kemal’i Sevenler Cemiyeti Neşriyatı, İstanbul 1962.

TOKER, Şevket. ÇİÇEKLİ, Göksu.”Türkiye’de Batılılaşma ve Ataç”, Türk Dili, nr. 677, Mayıs 2008, s.403-408.

TOKER, Şevket. “Edebiyatımızda Nev-Yunânîlik Akımı” Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi I, İzmir 1982, s. 135-163.

TOKER, Şevket. “Tanzimat’tan NevYunânîlik Akımına Kadar Eski Yunan ve Latin’e Duyulan İlgi” Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, nr. 6. İzmir 1991, ss. 35-45.

UÇMAN, Abdullah. “Edebiyatımızda Nev-Yunânîlik Meselesi Üzerine Hasan Âli’den Rıza Tevfik’e İki Mektup” Tarih ve Toplum Dergisi, nr. 225, Eylül 2002, s.41-43.

Rıza Tevfik’in Şiirleri ve Edebi Makaleleri Üzerinde Bir Araştırma, Kitabevi Yayını, İst. 2004.

(UŞAKLIGİL), Halit Ziya. Yunan-ı Kadim Tarih-i Edebiyatı, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331.

UYSAL, Sermet Sami. İşte Gerçek Yahya Kemal, İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul 1972.

YÜCEBAŞ, Hilmi. Bütün Cephelerile Yahya Kemal, Aka Kitabevi, IV. Basılış, İstanbul 1962.

YÜCEL, Hasan-Âli. Edebiyat Tarihimizden, I.Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1957.

DİĞER KAYNAKLAR

Abdullah Cevdet. “Promete” (Şiir) Türk Yurdu Yıl 2, nr. I, 18 Teşrin-i Evvel 1328.

ABRAMS, M. H. “Neoclassic and Romantic” A Glossary of Literary Terms. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1957, s.53-56.

AKI, Niyazi Dr. “Yahya Kemâl ve Parnasse Şiiri” Bilgi, C. XII, nr. 140-141, s. 10-11, 31.

AKTAŞ, Şerif. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara 1987.

AKTUNÇ, Orhan Rıza. “Yahya Kemâl’in Şiir Anlayışı” Tan, 6.6.1955.

ALANGU, Tahir. “Türk Masallarında Yunan Etkileri ve Dede Korkut Kitabı Üzerine” Türk Dili, c. III, nr. 33, 1 Haziran 1954, s. 540-544.

AYVAZOĞLU, Beşir. Bozgununda Fetih Rüyası 1. Basım, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.

Eve Dönen Adam, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999.

Yahya Kemal, Ansiklopedik Biyografi, Birinci Basım, Korpus Yayıncılık, İstanbul, 2007.

BEYATLI, Yahya Kemâl. “Esir Geminus ve Altor Şehri” Eğil Dağlar, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2007.

BETİN, Saffet Urfi. Atatürk İnkılâbı ve Zıya Gökalp , Yahya Kemal, Hâlide Adıvar. Güven Basımevi, İstanbul 1951.

ÇAĞLAR, Behçet Kemal. “Kemâller Ayındayız.” Yirminci Asır, 20.12.1956.

ENGİNÜN, İnci. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Dergâh Yayınları, İstanbul 2002,

Yeni Türk Edebiyatı – Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923), Dergâh Yayınları, İstanbul 2006.

GEVGİLİLİ, Ali. “Yahya Kemal’de ‘Türkiye’” Milliyet, 1 Kasım 1978, s.11.

GÖKÇEK, Fazıl. Mehmet Akif’in Şiir Dünyası, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.

Bir Tartışmanın Hikâyesi – Dekadanlar, Dergâh Yayınları, 1. Baskı, Ekim 2007, İstanbul.

GÖREN, Zeyyad. “Günün Mevzuları” – Anayasa dilinin tadili için yapılan kanun teklifine dair İzmir müstakil milletvekili Halide Edip Adıvar’la yapılan mülâkat, Cumhuriyet, nr. 9923, 16 Mart 1952.

GÜRKAN, Kâzım İsmail Ord. Prof. Dr. “Yahya Kemâl İçin” Bilgi, c. XII, nr. 140-141, s.2-3.

HAMILTON, Edith. Mitologya (Çev. Ülkü Tamer) Varlık Yayınevi, İstanbul 1964.

HİSAR, Abdülhak Şinasi. “Jean Moreas ve Yahya Kemâl” Yücel, nr. 1, Ocak 1950, s.12-14.

İHSANOĞLU, E. (Ed.) Osmanlı Medeniyeti Tarihi, C. I-II, Feza Gazetecilik, İstanbul 1999.

KAHRAMAN, Âlim. Yahya Kemâl Beyatlı, 2. Baskı, Şule Yayınları, t.y.

KARAOŞMANOĞLU, Yakup Kadri. “Yarıda Kalan Bir ‘Bahariye’” Kadro, nr. 30, 1934, s.32-34.

KEFELİ, Emel. “Yeni Türk Edebiyatında Akdeniz Kültürü” İlmî Araştırmalar Dergisi nr. 6, İstanbul 1998.

KORTANTAMER, Tunca. “Türk Edebiyatında Gelenek ve Modernlik’ Tartışmaları Üzerine” Kitap-lık, nr. 38, Güz 1999.

KUDRET, Cevdet. Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, c. 2, Varlık Yayınları, İstanbul Ocak 1967.

[KURBANOĞLU] Şerif Hulusi. “Tanzimattan Sonraki Tercüme Faaliyeti (1845-1918)” Tercüme Dergisi, C.I, nr. 3, 19 Mayıs 1940, s.286-296.

LAV, Ercümen Behzat. “Kol Kırılır Yen İçinde” (Şiir) Barış, 1.6.1950.

LEROUX, J. Gabriel. İlk Akdeniz Medeniyetleri, (Çev. Cevdet Perin ve Mithat Perin) Remzi Kitabevi, İstanbul 1944.

LISSNER, Ivar. Uygurluk Tarihi (Çev. Adli MORAN) Milliyet Yayınları, Tarih Dizisi, İstanbul 1973.

MERİÇ, Cemil. “Şair Salih Zeki” Hisar, nr. 90, Mayıs 1971, s.8, 9.

Bir Dünyanın Eşiğinde, Ötüken Yayınevi, 2. bas. İstanbul 1976.

Bu Ülke, Ötüken Yayınevi, İlavelerle III. Bas., İstanbul 1976.

Umrandan Uygurluğa, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1977.

MORAN, Berna. Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1972.

OKAY, Orhan. Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005.

“Orhan Hançerlioğlu İle Bir Konuşma”, Varlık, nr.378, 1 Ocak 1952, s.6.

Ömer Seyfettin. İliade – En Eski Yunan Şairi Homère’in Epopesi, Devlet Matbaası, İstanbul 1927.

ÖZBALCI, Mustafa. Yahya Kemâl’in Duygu ve Düşünce Dünyası, Samsun 1990.

SAFA, Peyami. “Yahya Kemâl’in Üç Devresi” Türk Düşüncesi, nr. 52, 15 Aralık 1958.

SAYILI, Aydın. Ord. Prof. Dr. Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1966.

SEVÜK, İsmail Habib. Avrupa Edebiyatı ve Biz I, Remzi Kitabevi, İstanbul 1940.

ŞAHBAZ, Namık Kemal. Salih Zeki Aktay. Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 2001.

Şemseddin Sami. Esatir, Mihran Matbaası, İstanbul 1296.

ŞENLER, Yaşar. Kültür ve Edebiyata Dair Görüşleriyle Yahya Kemal, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1997.

TANYOL, Cahit. Türk Edebiyatında Yahya Kemâl, Remzi Kitabevi, İstanbul 1985.

TOPALOĞLU, Yüksel. “Nev-Yunânîlik Akımına İlk Tepki: Boykotoj Düşmanı” Türk Kültürü, Mart-Nisan 2006, s.75-92.

TÖKEL, Dursun Ali. Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Akçağ Yayını, Ankara 2000.

TURAL, Sadık. Şahsiyetler ve Eserler, Ecdâd Yayınları, Ankara 1993.

UYSAL, Sermet Sami. Şiire Adanmış Bir Yaşam... Yahya Kemal Beyatlı, 1. Basım, Bilge Kültür Sanat Yayını, İstanbul 2006.

ÜNAYDIN, Ruşen Eşref. Diyorlar ki (Haz. Şemsettin Kutlu) 1. Basılış, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1972.

WEBER, Alfred. Felsefe Tarihi (Çev. Vehbi ERALP), Remzi Kitabevi, İstanbul 1964.

YETİŞ, Kâzım. Yahya Kemâl, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, İstanbul 2000.

YÜCEBAŞ, Hilmi. Bütün Cephelerle Yahya Kemal Hayatı – Hatıraları – Şiirleri, Yeni İlavelerle 4. Basılış, Aka Kitabevi, İstanbul 1962.

YÜCEL, Hasan Ali. “Hayal Şehrin Hayal Şâiri” Cumhuriyet, 20.11.1958.

KİTABIN HİKÂYESİ

Yıl 1976. Bundan 32 sene önce... Aydın’da yedi yıl süren öğretmenlikten sonra, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi (Şimdi Edebiyat Fakültesi) Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsü asistanıyım. Kürsüde birlikte çalıştığımız merhum Dr. Güler Güven ve Asistan Ömer Faruk Huyugüzel (Şimdi Prof. Dr.) de var. Fakültenin Lisans-Üstü Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca ders, seminer çalışması ve eser eleştirisi çalışmalarımı tamamlıyorum. Sırada yüksek lisans tez çalışması. Ancak bölümdeki öğretim üyeleri benim alanımın uzmanı değil. Şimdi hiçbiri hayatta olmayan hocalarımdan Prof. Dr. Selahattin Olcay ve Doç.Dr. Mehmet Akalın dil; Doç. Dr. Harun Tolasa ise Eski Türk Edebiyatı alanında çalışıyorlar. Yüksek lisanslı doktora uygulaması üniversitelerimizde henüz yeni. Bölüm Başkanım Prof. Dr. Selahattin Olcay’la birlikte tez konumu görüşmek için İstanbul’a Prof. Dr. Mehmet Kaplan’a gitmeye karar veriyoruz.

Üniversite öğrencilik yıllarımda dört yıl öğrencisi olduğum ve “Ağaoğlu Ahmet’in Türk Yurdu’ndaki Makaleleri” konulu mezuniyet tezimi de kürsüsünde hazırladığım hocamla görüşmek üzere 8-9 Aralık 1977’de İstanbul’a gidiyoruz. Kaplan Bey Fakülteodaki odasında bizi kabul ediyor. Hocam Olcay konuyu açıyor. Kaplan Bey’in ilk tepkisi “Ben yüksek lisans anlamam. Doktora yaptırırım.” oluyor. Yüksek lisanslı doktora çalışmaları, Kaplan Bey için de yeni bir uygulama. Öncelikle yüksek lisans tezi hazırlamam gerektiğini, eğer bu çalışmamla başarılı

olursam ve kabul ederlerse doktoramı da kendileriyle yapmak istediğimi söylüyorum, söylüyoruz. Hocam biraz yumuşuyor “Nev-Yunânîlik diye bir mesele var. Araştır bakalım ne çıkacak?” diyor ve böylece yüksek lisans tez konum belirlenmiş oluyor. Olcay Hocamla Kaplan Bey’e teşekkür edip ayrılıyor, İzmir’e dönüyoruz.

Hasan-Âli Yücel’in *Edebiyat Tarihimizden* adlı eseri ve Niyazi Akı’nın *Yakup Kadri* monografisiyle çalışmalarına başlıyorum. İlk bilgileri topluyor, bibliyografyama oluşturmaya çalışıyorum.

6-9 Şubat 1978 tarihlerinde İstanbul’da toplanan 1. Millî Türkoloji Kongresi’ne katılıyorum. Uygun bir zamanda hocam Kaplan Bey’e ilk çalışmalarımı sunuyorum, tavsiyelerini alıyorum.

İzmir’e döndükten sonra, İzmir Millî Kütüphane, çalışmalarım için yetersiz kalıyor. Fakültemden tezimle ilgili olarak 10 Temmuz – 13 Ağustos 1978 tarihleri arasında İstanbul kütüphanelerinde çalışmak üzere “araştırma izni” alıyorum. Bir ayı aşkın bir süre İstanbul’da çalışıyorum. Gündüz kütüphanelerde çalışıp akşamları çalışmalarımı gözden geçiriyor ve ertesi gün yapacağım çalışmalarımı planlıyorum. Bu bir aylık sürede İTÜ İnşaat Fakültesi öğrencisi kardeşim İlhan Toker’in arkadaşlarının Beşiktaş’taki -yazın boş kalan- evlerinde misafirim. Yoksa İstanbul’daki harcamalara bir asistan maaşıyla yetişmek mümkün değil.

Hakkı Tarık Us’ta “Peyâm-ı Edebî” lerde temel malzemeyi buluyorum. Fotokopi makinesi henüz yeni ve kütüphanede yok. Metinleri elle kopya ediyorum veya yeni yazıya çevirerek alıyorum, ancak bu iş çok zaman alıyor. Beyazıt’ta Beyaz Saray Çarşısı’nda bir fotokopi makinesinin varlığını öğreniyorum. Metinlerin fotokopilerini alabilmek için yalvar yakar oluyorum müdire hanıma. Önce itiraz ediyor, kütüphanedeki eserlerin dışarıya çıkarılmasının mümkün olmadığını söylüyor. Daha sonra herhalde halime acıyor ve bir hizmetliyle beraber, ciltler koltuğumuzda gidiyor, fotokopi yaptırıyoruz. Böylece işim bir hayli kolaylaşıyor.

17 Temmuz 1978 günü hocam Kaplan Bey’i evinde ziyaret ediyorum ve bu görüşme sonucunda tezin taslak planı ortaya çıkıyor.

25 Temmuz 1978’de hocamı evinde ikinci kez ziyaret ediyorum. Bu görüşmede tezin asıl planı oluşuyor.

İstanbul Üniversitesi Türkoloji Bölümü asistanı Abdullah Uçman’ın (Şimdi Prof. Dr.) tavsiyesi üzerine 4 Ağustos 1978 cuma günü evinde Nev-Yunânîlikle ilgili görüşmek üzere merhum Cemil Meriç’ten randevu alıyorum. Saat 16.00’den 17.30’a kadar süren görüşmemizde çok yararlı bilgiler, tavsiyeler alıyorum Cemil Meriç’ten.

8 Ağustos 1978’de fakültedeki odasında görüştüğüm hocam Mehmet Kaplan’dan tezimle ilgili son tavsiyeleri alıyorum. Ayrıca o günlerde Huyugüzel’in çevirdiği ve zaman zaman bölümdeki bazı asistan arkadaşların da katıldığı Rene Wellek ve Austin Warren’in “Theory of

Literature” çevirisi ve daha sonra hazırlayacağım doktora tezime ilgili ilk tavsiyeleri geliyor.

13 Ağustos 1978’de iznim bitiyor ve güzelliklerine, kütüphanelerine doyamadığım İstanbul’dan ayrılıyor, İzmir’e dönüyorum. Ayrıca lisans öğrenciliğim ve tezimden itibaren bütün çalışmalarımın her aşamasında bana her zaman özveriyle yardımcı olan hocam İnci Enginün’ün de bu konuyla ilgili değerli tavsiyelerini ve yardımlarını hiçbir zaman unutmadığımı da belirtmeliyim.

Sekiz ay süren yoğun bir çalışma ve yazma sürecinden sonra, “II. Meşrutiyet Sonrası Edebiyatımızda Nev-Yunânîlik” başlıklı tezim, 24 Nisan 1979 günü resmî danışman hocam Prof. Dr. Selahattin Olcay başkanlığında kurulan ve Doç. Dr. Mehmet Akalın ve Doç. Dr. Harun Tolasa’dan oluşan jüri tarafından kabul ediliyor.

O günlerde kitap bastırmanın zorluğu nedeniyle önce tezimin 3. bölümü “Edebiyatımızda Nev-Yunânîlik Akımı”; sonra tezimin ilk bölümü “Tanzimat’tan Nev-Yunânîlik Akımı’na Kadar Eski Yunan ve Latin’e Duyulan İlgî” başlığıyla E.Ü. bölüm yayın organı olan Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi’nde yayımlanıyor. (Bkz. Bibliyografya)

Aradan yıllar geçiyor. Selahattin Olcay, Mehmet Kaplan, Harun Tolasa, Mehmet Akalın hocalarımızı birer birer kaybediyoruz. Bugün, bu çalışmamda büyük emekleri olan hocalarımı yeniden hatırlamak, aziz hatıraları önünde yeniden saygıyla eğilmek, benim için son derece önemli bir gönül borcudur.

Nihayet Kültür Bakanlığı 2008 yılını, ölümünün 50. yıldönümü münasebetiyle Yahya Kemâl yılı ilan ediyor ve ben de ilkokul yıllarımdan beri şiirlerini zevkle okuduğum ve pek çoğunu ezbere bildiğim büyük şairimizin anıldığı yıla bu küçük eserle katkıda bulunmak istiyorum.

Bir yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış bu eser, mazinin derinliklerinden; otuz yıl öncesinden bazı düzeltmeler ve ilavelerle, genişletilmiş kaynakçasıyla, yayımlanmamış diğer bölümleriyle mütevazı bir eser olarak ortaya çıkıyor.

1979 yılında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiş bu çalışmaya, eseri yayına hazırlarken bazı ilaveler yaptık. Kitabın Sonuç bölümünden sonra yer alan Metinler bölümünde Yahya Kemal’in Nev-Yunânîlikten esinlenerek yazdığı üç şiirine; Yakup Kadri’nin bir mensur şiirine, harekete yönelik eleştiri ve hicivleri yansıtan şiirlere ve Yahya Kemal’le ilgili bir karikatüre yer verdik. Bu bölümde ayrıca 4 Ağustos 1978 günü merhum Cemil Meriç’le evinde Nev-Yunânîlik üzerine yaptığım görüşmenin notları da yer alıyor. Eserde kullandığımız kaynakları Yararlanılan Kaynaklar başlığı altında sunduk. Diğer Kaynaklar başlığı altında ise çalışmamızda kullanmadığımız ancak çalışmamızla ilgili yayınlar yer aldı.

Eserin ortaya çıkışında bazı bölümleri bilgisayarda yazarak, metni düzenleyerek, son kontrolleri yaparak, kitabın kapak kompozisyonunu ve eseri yayına hazırlayarak yaptıkları değerli katkılar için Bölümümüz araştırma görevlileri Seçil Dumantepe Üstün ile Halef Nas'a çok teşekkür ederim.

**Şevket Toker,
Haziran 2008, İzmir.**

©<http://www.ege-edebiyat.org>